

NAŠ TOVARIŠ TV 15

Št. 35 4. septembra 1980 Leto XVIII

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

Kujejo se novi ljudje

To pot je mladina širom po Sloveniji priložila k naporom za napredek naše domovine več kot osem starih milijard. Kakih pet tisoč brigadirjev in brigadirjev se je odzvalo klicu vesti, dolžnosti, klicu solidarnosti, ki postaja neločljiva sestavina našega življenja. Pohiteli ste tja, kjer so bile vaše roke najbolj potrebne, v manj razvite kraje, v brigade Posočja, na Kozjansko, v Suho krajino, Brkine, Slovenske gorice, na Kobansko, Goričko ter na Kras.

Kar nastaja pod vašimi pridnimi rokami, je gospodarsko pomembno, a še pomembnejše, ker pomaga privzgajati čut za zavestno disciplino, tovarištvo, požrtvovalnost, za solidarnost. Poleg ekonomske ima torej vaše delo širšo idejnopolitično, moralno in kulturno razsežnost.

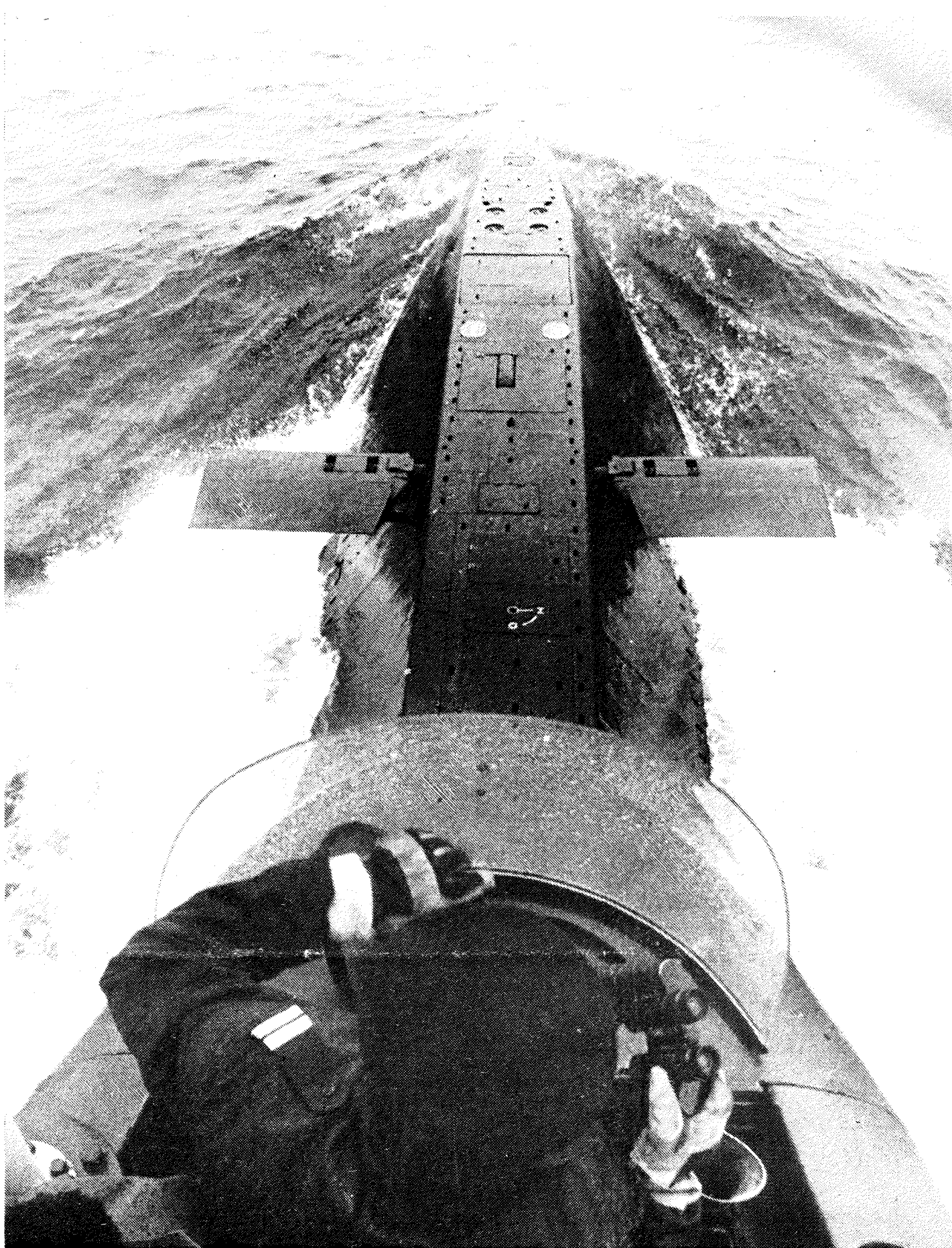
V mladinske delovne akcije je neizbrisno vtkano Titovo življenje in delo. Njegov odnos do prostovoljnega dela je bogastvo, so trdni temelji jasne idejne usmeritve in izhodišča, odnos družbe in mladim v njej do prostovoljnega dela, njegov odnos se kaže v pozivu mladi generaciji po končani revoluciji, naj orožje zamenja z delovnim orodjem ter ustvari sebi in družbi boljše, nove pogoje za delo in življenje. »Vaše oči in vaše roke«, je govoril tovariš Tito, »se morajo videti vsepovsod, vsepovsod morajo prispevati svoj delež pri obnovi domovine!«

Mladina se ni izneverila. Ena sama nit neprekinjene tradicije ustvarjalnosti mladim je pripeljala do današnjega dne. Na akcijah se kujejo novi ljudje. Za takšno šolo, šolo dela, tovarištva, bratstva in enotnosti, socialistične vzgoje in družbenega angažiranja nobena cena ni previsoka, posebej še v sistemu, kakršen je naš, v katerem je delovni človek največje bogastvo.

Mladinske delovne akcije postajajo vse bolj družbena skrb in so zgolj mladinske le še po udeležbi. Kot pomembna oblika aktivnega sodelovanja mladim v našem družbenoekonomskem razvoju ter nadaljnjem razvijanju socialističnega samoupravljanja, krepitevi bratstva in enotnosti, graditvi socialistične zavesti, v izobraževanju in vzgoji morajo biti sestavni del našega planskega in tekočega razvoja. Delovne akcije so tudi pomembna oblika sodelovanja mladim v gospodarskem razvoju države. Hkrati pa bodo brigadirji še naprej dograjevali sebe kot vsestranske ustvarjalne osebnosti, kot generacije, ki ponosno, zavestno in odgovorno stopajo po Titovi poti. Dolgujemo mu pot potrjevanja človeka, njegovih ustvarjalnih in človeških možnosti. Mirno, dostojanstveno, vendar odločno bomo nadaljevali Titovo pot, pot boja za človeka. Svoje fizične, moralne in umske sile bomo usmerjali v akcije. Naša enotnost, ki izvira iz socialistične samouprave biti naše družbe, je sila, zaradi katere smo nepremagljivi.

Takšen zagon in udarništvo, kakršnega ste izkazali na tej akciji, odnesite s seboj domov, kajti neizpolnjenih nalog je še veliko in le trdo delo, odgovornost ter zaupanje vase so zagotovilo lepše prihodnosti.

Član predsedstva SZDL Slovenije Vito Habjan brigadirjem na zaključni slovesnosti MDA Posočje 80

Mornarji, pripadniki jugoslovanske vojne mornarice, pomorskega in rečnega ladjevja SFRJ praznujejo 10. septembra

V spomin učiteljem aktivistom

Ležal sem v bolnišnici, ko me je presenetila vest o smrti mojega predvojnega prijatelja in političnega sodelavca Henrika Rajterja. Umrl je v Kopru, kjer je nazadnje stanoval. V vesti, objavljeni v TV-15, pa je bila napaka v opisu njegovega učiteljevanja pred vojno. Ni bil na šoli v Zagradcu, marveč v Zagorščaku v Poljanski dolini ob Kolpi. Od tam so ga marca 1941 poklicali v staro jugoslovansko armado. Režim je nameščal na šole v tej prometno oddaljeni dolini predvsem take, ki so znali po svoje misliti. V takratnem žargonu so to imenovali kazenska delovna in službena mesta. Če so poslali na te šole starejšega učitelja, potem je bil ta gotovo politično sumljiv in preganjan.

Spominjam se primera iz šole v Starem trgu, kamor sta bila premeščena prosvetna delavca Mrak. Stalno so jima grozili, da bo sledilo nadaljnje premeščanje, če ne bosta krotila svojega naprednega političnega gledanja. Pod vplivom takih groženj je Marta Mrak naredila samomor. Prosvetni delavci so z naprednimi pogledi na svet veliko pripomogli, da se je napredna zavest in iz nje izhajajoča privrženost Osvobodilni fronti razširila med preprostimi ljudmi v dolini.

V političnem delovanju med ljudmi sta zlasti izstopala Leopold Merčun, ki je bil nastavljen na šoli v Nemški loki. Bil je v nenehnem boju s kulturbundovci in vsem, kar je le dišalo po fašizmu, in Henrik Rajter, ki je po večletnem čakanju na službo dobil zaposlitev na šoli v Zagorščaku. Henrik je bil pravi ljudski učitelj. Hitro je našel stik z ljudmi, zlasti z domačimi fanti. Mnogo večerov smo presegli skupaj, razpravljali, predvsem pa zavzeto poslušali njegove tehtne razprave o dogodkih v svetu, o svetovnih sistemih in drugem. Znal je govoriti prpričljivo in preprosto, da ga je vsakdo razumel. Gotovo ni bilo domačije v šolskem okolju, ki je ne bi obiskal. Hodil je celo v gozd in se pogovarjal z gozdničnimi delavci.

Ko smo ustanovili prostovoljno gasilsko društvo, je brez ugovora sprejel mesto tajnika. Na njegovo pobudo smo ustanovili tudi podružnico Ciril-Metodovega društva in v njem organizirali bralne sestanke, za katere je gradivo posredoval iz Kočevja pokojni profesor Jože Sešek. Takrat smo le slutili, pozneje pa vedeli, da je bilo to del uspešnega ilegalnega dela KP. Tak je bil tovariš Henrik. Nikoli ni neposredno govoril o KP ali članstvu v njej. Njegov odnos do ljudi, njegovo delo s preprostimi ljudmi, njegovo obnašanje na vsakem koraku je kazalo lik človeka aktivista.

Tudi na šoli v Starem trgu, kjer je bilo več učnih mest, se je zvrstilo pred drugo svetovno vojno več naprednih prosvetnih delavcev, vendar je bilo njihovo delovanje oteženo zaradi bližnje sedežev raznih režimskih služb, ki so pazile na vsak korak posameznika. Kjer je bilo več prosvetarjev na eni šoli, so bili med njimi tudi režimu vdani.

Napredni prosvetni delavci so med mladino širili napredne ideje in dali bogat delež k politični opredelitvi prebivalcev doline. Poleg Poldeta Merčuna in Henrika Rajterja bi rad omenil še Jožeta Povšeta, ki je poučeval na šoli v Čepeljah in Dušana Kavška na šoli v Starem trgu.

P. Romanič

Zahvala

Oglašam se z namenom, da bi vsi vedeli, koliko pomeni obisk bolniku borcu, ki ima za seboj težko življenjsko pot, potem pa ga bolezen privede na posteljo.

Moja mama Nežka Lovšin iz Jurjevice je članica tamkajšnje krajevne organizacije ZB NOV. Zaradi bolezni se je morala preseliti v Kočevje in ni sposobna sama skrbeti zase. Razveselil jo je obisk članov borčevske organizacije iz Kočevja, ko so ji letos ob dnevu borca prinesli šopek. Pa tudi sicer ne pozabljajo nanjo in jo redno obiskujejo.

V njenem imenu se borčevski organizaciji iz Kočevja iskreno zahvaljujem za njihovo skrb.

DANIJELA VLAHOV
Ljubljanska 29
Kočevje

Rabska kronika

Odmev na prispevek Franca Kaliča, 27. številka TV-15

V Rabski kroniki, ki ste jo natisnili 10. julija letos, je tovariš Franc Kalič iz Starega kota zelo objektivno opisal trpljenje v našem taborišču na Rabu. Tam sem bil približno štiri mesece. Sledila je pot: Padova-Renici Anghiari-Ljubljana. Kot bivšega aktivista so me zaprli v zapore kasarne sv. Petra. Imeli so me na seznamu za vojno sodišče. Toda o tem raje kdaj prihodnjic. Danes bi dopisal nekaj k originalu Rabske kronike:

Otok Arbe,
cvet Jadranskega morja,
sedaj postalo si grobišče
naroda slovenskega.
Pa vendar veljaj korajža,
le obupati nam nikdar,
prišla bo spet domov nam rajža
in naš rod bo spet svoj gospodar.
(Na otoku Rabu, 26. avgusta 1942)

Prepis originala mi je posredoval skupaj z menoj na Rabu internirani župnik, doma nekje s Čabranskega.

JOŽE ŠUŠTARŠIČ
Slovenski Kuželj

Še pomnite, tovariši?

Naš TV-15 je že nekajkrat omenil vlogo, ki jo ima naša RTV pri prenašanju tradicij NOB. Z zanimanjem zasledujem v zadnjih številkah pisanje kritika-književnika in sodelavca RTV, tovariša Viktorja Konjarja, ki včasih s kar ostro besedo biča nekatere televizijske oddaje ter se tako bojuje za boljše podobo in socialistični obraz ter odraz. Zlasti bralci našega TV-15 še posebej pozdravljamo tako oceno. Treba pa bo pogledati tudi drugam po državi in povedati naše mnenje. Žal ne najdemo kakšne ocene radijskega programa in oddaj, ki opisujejo naš vojni čas.

Pa smo spet pri nedeljski radijski oddaji Še pomnite tovariši. Zdi se mi, da je prav ta oddaja dokazala, kako je obdobje NOB še danes živo med ljudmi.

Zasledil sem 9. številko lista RTV Ljubljana - Kričar. V tem Naša leta sem prebral zanimiv članek o radijskem delavcu izpred 30 let, tovarišu Poldetu Majdiču. V opisu svojega »radijskega življenja« pri ljubljanski kuharici omenja med drugim, kako sta s tovarišem Radkom Poličem začela leta 1948 tedensko oddajo Na straži, ki se je pozneje preimenovala v današnjo Še pomnite, tovariši!

Zanimivo bi bilo, če bi oba avtorja napisala kaj o tem v našem listu TV-15. Sam sem sodeloval v eni teh oddaj, sicer pa se je koncept iz leta v leto spreminjal, vedno na boljše. Iz let prebiranja vojnih doživljajev je prešla na žive oddaje; borci in aktivisti sami pripovedujejo o težkih in junaških dneh naše zgodovine. Pred nedavnim mi je rekel neki borec v Loškem potoku: »Zdi se mi, da pomeni ta ura naše zgodovine nedeljske pogovore med partizani. Neka partizanska mamica iz Loškega potoka pa mi je zaupala, kako težko pričakuje nedeljsko dopoldne, ko bo spet prepoznala kakega borca, ki mu je med vojno postregla. Vendar te oddaje niso samo zaradi spominjanja, temveč tudi zato, da jih posluša naša mladina. Nekatere šole jih izkoristijo za pouk zgodovine NOB.

Prav bi bilo, da bi RTV kasetni oddelek poleg glasbenega materiala začel ponujati tudi material iz te radijske oddaje. Tako bo možna prava kasetna knjižnica s področja zgodovine NOB. Naj bo to v premislek našim šolam, RTV in mentorjem zgodovinskih krožkov. Prav pa bi bilo, da bi vodstvo RTV - uredništva za to oddajo vneslo v svoje spomine tudi doživetje naše takratne junaške mladine in pionirjev, ki pa se žal še redko pojavljajo v tej rubriki. Tudi ti udeleženci zadnje vojne zaslužijo svoje mesto v zgodovini in pri omenjeni oddaji.

Ali ne bi bilo zanimivo, da bi tudi televizija organizirala pri svojem programu podobno živo oddajo, ki bi to radijsko podprla in še bolj približala naš boj mladini, kot spomin pa tudi našemu bojevitemu narodu.

MARJAN TRATAR - UČO

Partizanska stružnica spada v muzej

Že nekaj let je od tega odkar so v Novolesovem obratu TOZD TPI in žaga Soteska odpisali staro stružnico, ki je imela za sabo petdeset delovnih let. Z modernizacijo jo je, z ostalimi stroji, nabavil leta 1928 Javornik, ki je imel takrat v najemu žago grofa Auersperga. Nobeden od takrat kupljenih strojev ni dosegel tako častitljive delovne dobe, kot ravno ta stružnica za železo. Pred vojno so na njej delali vse, kar je bilo potrebno za popravilo žage, pa tudi za potrebe gradu so jo uporabljali. V drugi svetovni vojni pa je ta stružnica odigrala pomembno vlogo.

Spomladi leta 1942 so prišli ponjo partizani, ki so bili povezani s strojnikom Feliksom Črnetom. Tako so partizani dobili v strojnici sotoške žage mnogo koristnega materiala, stroj, električni dinator, kisik, karbit, tovarno mast in še veliko drugega, kar so lahko vzeli s seboj. Jože Udovč, ki je bil takrat s partizani pravi, da stružnice niso mogli odpeljati, ker je bila pretežka. Porabili bi tudi preveč časa, da bi jo odmontirali. Nevarnost je bila toliko večja, ker je bila dobrih 100 metrov na drugi strani reke Krke italijanska postojanka v gradu. Črnetu so naročili naj pripravi vse potrebno in da pridejo ponjo kdaj drugič. Kako pomemben je bil ta stroj za partizansko vojsko pove dejstvo, da nanj niso pozabili in so po stružnico prišli v začetku leta 1944. Ponjo je prišel Riko Cigoj (upok. živi v N. m.), ki je takrat tudi delal v partizanskih delavnicah v Starih žagah. Stružnico so tam predelali in jo spravili v pogon v zakamufliranem bunkerju. Tako je sedaj ta stroj delal v znamenitih centralnih rotovskih delavnicah v Starih žagah, ali delavnici Gustelj, kot so imenovali te orožarske delavnice do konca vojne oziroma dokler niso prenehali delati.

Na stružnici sta partizanska orožarja (kot še živeti) Riko Cigoj in Jože Udovč delala granate za partizane. Zrna oziroma kroglice so stružili iz jeklenih osi železniških vagonov. To je bilo takrat zelo pomembno, ker se je taka municija zelo težko dobila. Te kroglice so imele prebojno moč 6 cm. Poleg tega pravi Jože Udovč, da so na stružnici stružili razne osovine, kot na primer za tiskarsko tehniko in še marsikaj koristnega za partizansko vojsko.

Stružnico so po osvoboditvi pripeljali na žago v Sotesko, kjer je bila v pogonu še trideset let. Ta za današnji čas skromen stroj, vendar pa zelo bogat po svoji zgodovinski poti res zasluži, da se ga ne zavrže kot staro železo ampak da v muzej, da bi še zanamcem pričeval, kakšno vlogo je imel v času NOB.

Tone Virant

(pripis: Vodstvu TOZD TPI in žaga Soteske je že sporočilo, da odda stružnico v muzej, toda do danes se še ni javil nihče.)

Uredništvo TV-15

Prav lepo prosim za objavo tega stavka. Kot bivši borec NOV želim, da pride stroj v muzej ljudske revolucije v Ljubljani ali pa v Novem mestu.

Iskre ni tovariš

Prebral sem zadnje zanimivo pisanje tovariše Cvetke Mrak o padlih tovariših na Vrh nad Kanalom. Poznal sem ju, bil sem z njima v taborišču. Kot dokaz tamkajšnjega življenja imam časnik Žeja, ki so ga pisali tam zaprti ljudje. Kljub strogemu nadzoru Italijanov mi je uspelo prinesiti domov nekaj številk. Ko brskam po njih, oživijo spomini na tisti čas in na tovariše, ki sem jim pomagal. Najraje pa se spominjam tovariša Zvezde, njegove hvaležnosti in iskrenosti.

JOŽEFA SEGALA
Kanal

Gestapovci tudi v 12. SNOUB

Ko listam po knjigah iz NOB in berem o težavah naših enot na Štajerskem, Gorenjskem in Primorskem z gestapovci, skoraj ne zasledim primera gestapovskih agentov, vrtnjenih v enote na Dolenjskem.

Ko me je Osvobodilna fronta iz Ljubljane poslala 3. decembra 1941 s transportom beguncev v Dobropolje na Dolenjskem, sem na vlaku spoznal dva Mariborčana, ki sta bila kot prostovoljca pri SS policiji, takrat pa z nami kot begunca. Takoj sem ju razkrinkal, saj sta še oba nosila znana prstana z mrtvaško glavo. Eden od njiju, nastanjen v Zdenški vasi kot jaz, je bil zelo aktiven. Že na postaji me je pokazal italijanskemu kraljevemu oficirju, ko sem s polno literature okoli pasu prišel iz Ljubljane. Drugi se je naselil nekje v vasi Ponikve in je bil pasiven. Izginil je, po osvoboditvi pa sem ga ponovno videl v Mariboru.

Pozneje smo tudi na Dolenjskem poznali delo gestapovcev prav v vrhu štaba brigade. Bilo je v 12. brigadi, spomladi 1944. Brigada je takrat preživljala hude čase. Gorazd in Borko sta bila njena obveščevalca. Za take, ki niso bili s srcem partizani, sem vedno imel zlo slutnjo. Gorazd je bil pravi simulant in se je vedno izogibal dolžnosti. Za nekaj časa sva se ločila. Ponovno sva se srečala v 12. brigadi; jaz kot podporočnik, on kot zastavnik. Ves čas, ko je bil on obveščevalec brigade, je bila vsaka naša akcija izdana. Padlo je nekoliko dobrih borcev in zaslužnih tovarišev. Vrste so se vidno redčile, brigada pa je bila v stalni negotovosti, saj gestapovcev, razen dezerterjev v Beli gardi, na Dolenjskem nisimo poznali. Izdal pa se je končno sam Gorazd: Nekoč smo rabili krmo za mule. Gorazd je ukazal, naj jo vzamemo pri partizanski družini. Gospodar pa ga je spoznal: nekoč ga je videl z Nemci. Gorazd je bil celo gost na nemških tankih in je opozarjal na miniranja.

Zaprta, sojena in ustreljena sta bila z njegovim sodelavcem Borkom na Dolenjskem. Bil sem čisto blizu. Ni si me upal pogledati v oči in tudi rekel ni ničesar.

SREČKO GRAŠIČ
Radeče

Glas večine

V ustavi SFRJ (75. člen) je jasno zapisano: »Z družbenim sistemom informiranja se zagotavlja usklajeno evidentiranje, zbiranje, obdelava in izkazovanje podatkov in dejstev, ki so pomembna za spremljanje, planiranje in usmerjanje družbenega razvoja ter dostojnost informiranja o teh podatkih in dejstvih. Dejavnosti na področju družbenega sistema informiranja so posebnega družbenega pomena.«

Tega pa ne bi mogli trditi za Skupnost pokojninskega in invalidskega zavarovanja SRS, skupne službe Ljubljana, Moše Pijade-jeva 41, da se ravna v skladu s temi načeli. Tako vsaj mislijo upokoenci-borci NOV ter ostali, ki prejemajo pokojnino. Postavljajo vprašanja: Zakaj že tretji mesec prejemajo en odstotek pokojnine manj? Čemu so ta sredstva namenjena? Doslej o tem še niso bili obveščeni.

Za mesec julij 1980 so odtegljali za solidarnostni sklad znašali 3,22 odstotka. Prav tako je z obvestili o isplačilu pokojnine razvidno, da sta dva odstotka pokojnine namenjena samoprispevku, ki smo ga na referendumu v občini Postojna izglasovali z veliko večino. Za omenjeni en odstotek pokojnine pa ni bilo nobenega referenduma. Mogoče to tudi ni v skladu s Titovim referatom na desetem kongresu ZKJ, ko je med drugim dejal: »Vnovič se je pokazalo, kako pomembno je uresničevanje demokratičnega centralizma na leninskem načelu - najširša demokratizacija v oblikovanju politike, najtrdnjša enotnost v njenem uresničevanju. Za našo partijo ostaja to tudi še naprej temeljno načelo - kadar večina sprejme sklep na podlagi široke demokratične razprave, ga mora manjšina sprejeti.«

Sklepa o omenjenem odstotku pa ni sprejemal nihče od »večine« na podlagi kakšne široke demokratične razprave.

IVAN MEZGEC
Postojna

Rešitev krize na Poljskem

Sporazum med poljsko vlado in stavkovnim odborom delavcev o prenehanju večtedenske stavke pomeni resnično izjemno važen dogodek v družbenem razvoju Poljske. Vlada je po težkih in dolgih pogajanjih sprejela vse bistvene zahteve stavkajočih. Ena izmed najbolj pomembnih in daljnosežnih novosti je dogovor o povsem novi sindikalni organizaciji, o tako imenovanih samoupravnih sindikatih, ki bodo odslej povsem avtonomni in bodo preko njih delavci dobili odločilen vpliv ne le na upravljanje v podjetjih pač pa tudi na vodenje celotne gospodarske politike države. S tem dogovorom je zadoščeno eni glavnih zahtev stavkajočih, da delavci dobe možnost seznanjanja z gospodarskim stanjem in tudi možnost soodločanja pri vodenju gospodarske politike, sestavljanju gospodarskih razvojnih načrtov, delitvi narodnega dohodka in pri določanju politike cen. Sporazum s stavkajočimi zajema tudi določila o svobodi tiska, o pravici do stavke in podobno.

Lahko bi rekli, da se s tem sporazumom razrešujejo nekatera bistvena družbeno politična vprašanja, ki so na Poljskem privedla v preteklosti do vrste delavskih protestov, vse od leta 1956 dalje. Tisto, česar stavkajočim ni uspelo doseči v velikem stavkovnem gibanju leta 1970 in še pozneje leta 1976, je zdaj uresničeno z najnovejšim sporazumom s predstavniki državne oblasti.

Taka razrešitev družbene krize na Poljskem bo imela vidne posledice za

nadaljni razvoj družbenega in gospodarskega življenja dežele, saj je zdaj delovno ljudstvo dobilo neprimerno več možnosti za udeležbo pri ustvarjanju gospodarske politike dežele. S tem pa je vidno utrjena tudi notranja enotnost poljske družbe.

Vsekakor bi kazalo ugotoviti nekaj dejstev, ki so bila značilna za sedanje stavkovno gibanje in ki so tudi omogočila sporazumno politično rešitev spora med delavci in državno oblastjo. Po eni strani gre za visoko politično zrelost in discipliniranost samih stavkajočih delavcev in njihovega odbora, kar je omo-

gočilo, da so ves čas obdržali stavko v mejah razsodnosti in tako preprečili, da bi se sprevrgla v hujše in usodnejše notranje nemire, ki bi lahko spravili deželo v hud kaos. Treba je vedeti, da je poljska kriza potekala v kaj neugodnem mednarodnem ozračju, ki ga označuje po eni strani težavna gospodarska svetovna kriza, po drugi strani pa huda kriza politike popuščanja v svetu. Zato bi kaj lahko bila usodna vsaka taka pot, ki bi težila k razreševanju notranje krize na Poljskem od zunaj, ali pa zunaj okvirov obstoječega družbenega sistema na Poljskem. Velika politična zmaga tako

za stavkajoče kot za vlado je prav v tem, da sta obe strani ravnali tako, da je bilo mogoče Poljakom samim razrešiti notranja protislovja, v katera so zašli. Ves čas stavke je državna oblast težila k političnim metodam, k pogajanjem z delavci in se je izogibala zateči se k takim sredstvom dušitve stavke, kot jih je uporabila v preteklosti, ko je leta 1970 uporaba oborožene sile terjala večje število mrtvih in ranjenih.

Vrh tega je tudi vsa mednarodna javnost ves čas izražala bojazen, da ne bi poljski notranji nemir dobil nevarne mednarodne razsežnosti.

Doseženi sporazum nedvomno utrjuje temelje demokratične poljske družbe. Kazno je, da se šele zdaj po štirih letih uresničuje tisto, kar je ob podobni krizi leta 1976 izrekel Edward Gierek na kongresu sindikatov: »Socialistična demokracija je odvisna od sindikatov, od njihovih pobud, od njihove sposobnosti, da zastopajo delavske interese in zahteve. Zato je potrebno, da sindikat vse bolj spoznava, kaj delavci mislijo in kateri so njihovi problemi. Samo tako lahko dosežemo ozračje razsodnosti in miru, ki je Poljski potreben, da bi lahko napredovala.« Rekli bi, da so poljski delavci s sedanjo stavko končno zagotovili med drugim tudi tako svojo sindikalno organizacijo v obliki novih, avtonomnih samoupravnih sindikatov, ki naj v kratkem času vstopijo v družbeno življenje Poljske kot njen pomemben člen.

Drago Košmrlj

Kaj storiti v upravi in kaj v interesnih skupnostih?

Učinkovitost dela izvršnih svetov in upravnih organov je premajhna, število zaposlenih v teh organih pa preveliko. To trditev smo v zadnjem času velikokrat prebrali, le redko kdo pa je pogledal, kaj se v resnici dogaja v teh organih in kakšne so dejanske možnosti za hitrejšo preobrazbo uprave.

Zastrašujoče številke

V republiški upravi je bilo pred šestimi leti zaposlenih 8480 ljudi, danes pa v teh organih dela že 9562 oseb. Naglo se je povečevalo število zaposlenih v občinskih upravnih organih in izvršnih svetih. Ugotovili so, da je v teh institucijah zaposlenih že blizu 7500 delavcev.

To pa še ni vse. Vse od sprejetja ustave leta 1974 govorimo o tem, da je delo teh institucij treba prilagoditi dejanskim razmeram v družbi. To po meni, da je te organe po eni strani treba povezati z organizacijami združenega dela, po drugi pa tudi s samoupravnimi interesnimi skupnostmi.

To ali smo doslej to že storili? Najbrž še ne, kajti v strokovnih službah občinskih in republiških samoupravnih interesnih skupnosti se je administracija v teh letih prav tako naglo povečevala. Morda celo hitreje, kot v upravi. Pred meseci so postregli s podatki, po katerih je mogoče ugotoviti, da je v teh telesih že 5.350 delavcev in da smo priča nespornemu podvajanju dela.

Tega ne bi smeli dopustiti, saj je taka režija odločno predraga. V občinskih upravnih organih se pritožujejo, da morajo pokrivati 33 upravnih področij in da se še vedno zatekamo k zakonskemu urejanju

zadev in manj k samoupravnemu sporazumevanju ter družbenemu dogovarjanju. Trdijo, da morajo uresničevati 500 raznih predpisov, da imajo dva tisoč različnih pristojnosti in da opravljajo 150 tisoč posameznih opravil.

Te številke so res zastrašujoče. Kažejo na to, da so naši upravni postopki nadvse zapleteni in da še vedno vse preradi sežemo po državnem ukrepu, namesto da bi si prizadevali za samoupravno urejanje vprašanj. To pa seveda še ne pomeni, da je v teh organih vse v redu in da so storili vse, kar jim je bilo naloženo.

Združevanje strokovnih služb

Tisti, ki bolje poznajo delo uprave menijo, da bi morali v občinah povezati več sorodnikov upravnih področij in da bi se morali odločiti za organiziranje skupnih medobčinskih upravnih organov. Medobčinski inšpekcijski službe je sedaj deset, lahko pa bi jih bilo še več. Lahko bi združili, denimo, geodetske uprave, ki ponekod naravnost životarijo. Takih in podobnih možnosti pa je še veliko.

S tem bi znatno racionalizirali delo posameznih organov in – kar je pri vsem tem najpomembnejše – veliko učinkoviteje reševali posamezne zadeve, zaradi katerih se sedaj kar naprej hudujemo. S povezovanjem strokovnih služb bi lahko hitreje uveljavljali skupinsko delo, ki je tudi v državni upravi še kako koristno. Seveda pa bi se morali zavedati, da je marsikaj odvisno tudi od samih upravnih postopkov, ki bi jih bilo nujno treba poenostaviti. S tem bi namreč ne razbremenili samo upravnih delavcev,

pač pa tudi občane, ki morajo sedaj vse pre pogosto pred upravna okenca.

Delitev dela je nujna

Čaka pa še ena naloga, ki je še nismo do konca rešili, čeprav ni nič manj pomembna od drugih. Gre za skupno delo upravnih organov in strokovnih služb samoupravnih interesnih skupnosti. Očitno je, da doslej med njimi še ni prišlo do ustrezne delitve dela in da je to močno narobe. Samoupravne interesne skupnosti družbenih dejavnosti praviloma naj ne bi imele nobenih analitičnih služb. Zaposlovala naj bi samo strokovne delavce, ki bi skrbeli za sklicevanje skupščin in drugih organov.

Tudi strokovnih podlag naj v teh službah v prihodnje ne bi pripravljali. Zato imamo vendar zavod za načrtovanje in druge institucije, ki prav tako zaposlujejo celo vrsto ljudi. Marsikaj, kar sedaj delajo v strokovnih službah interesnih skupnosti, naj bi opravljali v ustreznih upravnih organih. Saj vendar ne gre, da bi še naprej enako delo opravljali na dveh mestih. Ko smo te skupnosti ustanavljali, je bilo to jasno rečeno.

Tudi načrtovanje naj ne bi bila stvar interesnih skupnosti, pa čeprav se danes s tem delom ukvarjajo domala vsi. To je stvar samih delovnih organizacij. Samoupravne interesne skupnosti bi morale postati res samo mesta usklajevanja posameznih interesov in potreb in nič drugega. Dejavnosti, ki v strokovne službe interesnih skupnosti ne sodijo, bi bilo treba izločiti in jih prenesti drugam, kjer jih takorekoč že opravljajo in kjer so taka opravila cenejša.

Število zaposlenih polovico manjše?

Če bi ta načela upoštevali, bi število zaposlenih o teh službah – kot nekateri trdijo – lahko zmanjšali skorajda za polovico. To pa je izredno pomembno. Ugotovili so, da bi lahko samo z združitvijo strokovnih sil na enem mestu (na primer v upravnem organu) skrhili število zaposlenih za 20 odstotkov, zato bi se tega dela vsekakor splačalo lotiti in to čimprej.

V Sloveniji imamo okrog tisoč samoupravnih interesnih skupnosti in če bi se preobrazbe lotili povsod, bi bili učinki izredno veliki. Seveda pa ne smemo pozabiti, da imamo tudi interesne skupnosti gospodarskih dejavnosti, ki imajo prav tako izredne velike strokovne službe. Vzamemo samo službe vodnogospodarskih, komunalnih in drugih skupnosti. Tudi tu bi bilo treba marsikaj postoriti, saj je na dlani, da opravljajo ti uradi delo, ki bi ga moralo opraviti združeno delo samo.

Tudi tukaj gre potemtakem za nujno racionalizacijo strokovnih služb, ki razpolagajo z izredno velikimi sredstvi. Seveda bi bilo docela napak, če bi menili, da je potrebno vse strokovne službe enostavno ukiniti in da samouprava strokovnih delavcev ne potrebuje. Toda več kot očitno je, da nismo tako bogati, da bi si lahko privoščili tako razbohotenega administrativnega aparata, kot ga imamo danes.

Zdi se, da so načela o tem popolnoma jasna in da s sprejemanjem ukrepov ne bi smeli čakati. Vsaj tam ne, kjer vse analize kažejo, da je mogoče doseči velike prihranke in zmanjšati vrste čakajočih. Nesporno bi bil tudi to velik prispevek k stabilizaciji.

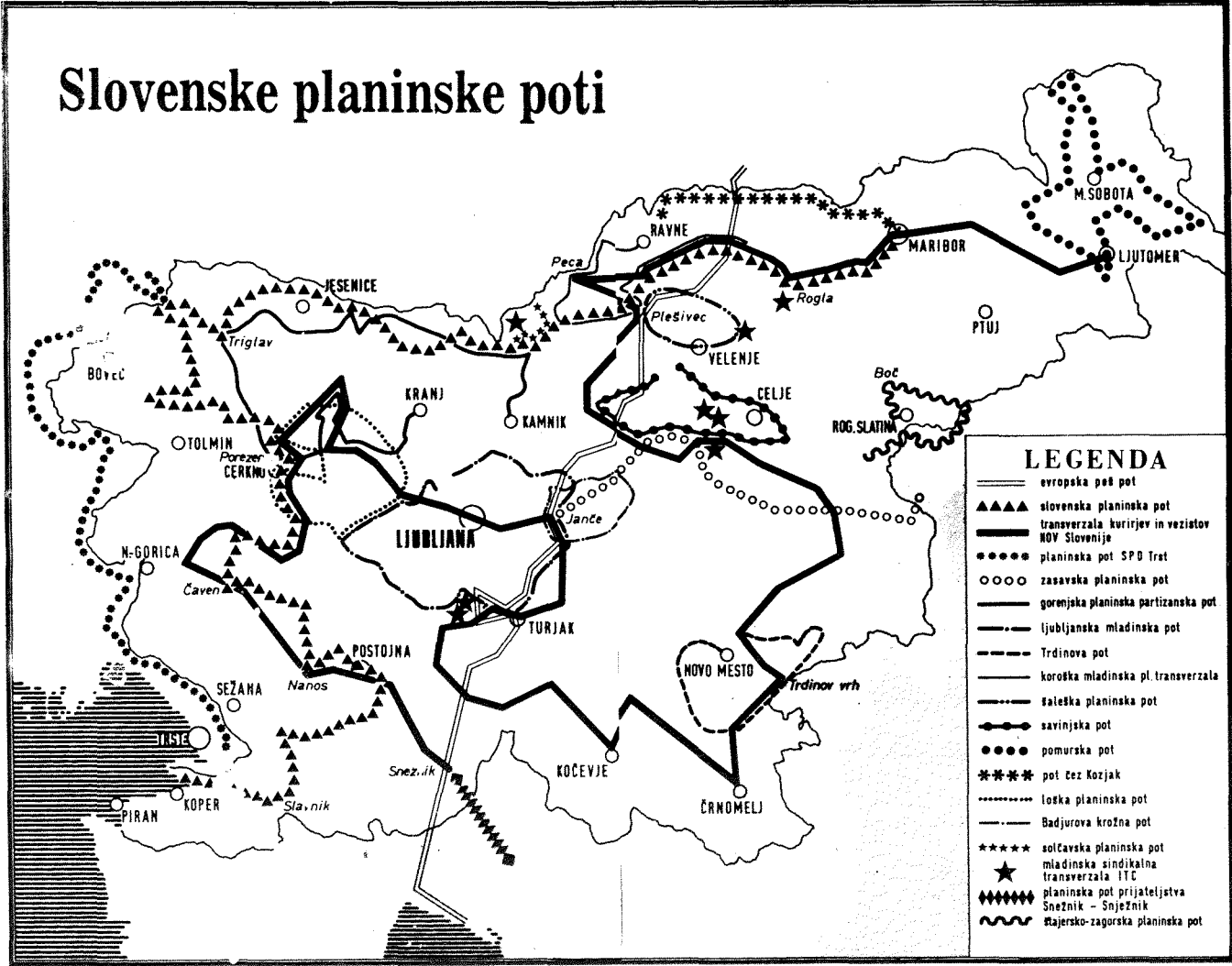
Darko Marin

Ali poznamo slovenske planinske poti?

Prihaja jesenski čas, počitnice na morju so se večinoma že iztekle. V teh svežih jutrih, ko nas mraz vedno pretenta, da se pretoplo oblečemo za ves dan, so krajši izleti v naravo, gozdove in planine dobrodošel dodatek počitnicam, hkrati pa se ta čas že spet začanja sezona pohodov in izletov borcev in mladine.

Slovenskih planinskih poti je že toliko, da si prav vsakdo lahko med njimi izbere tisto, ki ustreza njegovemu zdravju in telesni zdržljivosti. Da je na vseh teh poteh posejanih na desetine in stotine pomnikov narodnoosvobodilnega boja, ni potrebno posebej poudarjati. Zato so prav vse te poti primerne tudi za pohode in izlete borcev in mladine. Tokrat si oglejmo, kje posamezne poti potekajo, v prihodnje pa bomo skušali poiskati borce, planince in mladince, ki so posamezne teh poti že prehodili, da nam o posebnostih in znamenitostih spregovorijo iz izkušnje.

Slovenske planinske poti

**Iz dela sveta za razvijanje revolucionarnih tradicij pri RO ZZB
NOV Slovenije**

Naloge niso le na papirju

Vsekakor je bilo v začetkih dela tega sveta vsaj toliko težav, kot jih je v začetku vsakega resnega dela. Svet se je oblikoval, delovne skupine za posamezna področja so si razdelile delo in si začrtale bližnje ter dolgoročneje naloge. Potlej pa je bilo treba preiti od programov h konkretnim nalogam. Končno so bile tudi te razdeljene in sedaj že prihajajo na naslov 'sveta »prvi« izdelki.

Dokončno je raziskovalna naloga o slikarstvu na temo narodnoosvobodilnega boja po vojni, izdelana je študija o vsebo-

varnosti narodnoosvobodilnega boja v programih in načrtih naše osrednje ljudske in televizijske hiše. Na stopnji priprave je anketa o tem, koliko prostora odmerjajo v osnovnošolskem pouku temi NOB (to anketo pripravlja republiški zavod za šolstvo), podobna študija je v pripravi za področje gledališča; samostojna, pa potlej v ta program sveta za razvijanje tradicij pri RO ZZB NOV Slovenije je bila vključena študija Frančka Bohanca o književnosti oziroma literarni ustvarjalnosti na temo narodnoosvobodilne

ga boja. Napreduje nalo-
ga, ki zajema film, med-
tem ko je za nekatere dru-
ge naloge kaj težko najti
avtorje, kar za primer ve-
lja za podobno nalogo iz
področja glasbene ustvar-
jalnosti.

Zastoji pri tem delu nedvomno še vedno so, prve uspešno opravljene naloge pa so spodbuda in up, da bo še do konca letošnjega leta delo bolj gladko steklo. Še najtežje delo pri organizaciji za izvedbo programov sveta za tradicije je iskanje posameznikov, ki bi bili pripravljeni določene teme

raziskati oziroma pisati o posameznih vidikih razvijanja tradicij NOB. Ker bi tudi mi radi pripomeli k izvajanju načrtov dela sveta za razvijanje tradicij pri RO ZZB NOV Slovenije, bomo skušali v prihodnjih številkah našega glasila spregovoriti z nosilci nekaterih nalog. Tako bomo lahko izvedeli kaj več o težavah, ki spremljajo nastajanje takih nalog, hkrati pa morda spodbudili k delu še koga, ki se doslej še ni vključil, pa bi se ob poznavanju metod dela lahko.

B. Ž. J.

Iz dela borčevskih organizacij

**ŽUPANK NAD RADLJAMI – Spomenik
borcem NOV**

Minulo nedeljo so na Županku nad Radljami ob Dravi odkrili spomenik sedmerim padlim borcem Lacoškega oddelka. Gradnjo in postavitev spomenika so s finančnimi sredstvi omogočile: krajevna organizacija zveze borcev iz Radelj, tamkajšnja krajevna skupnost ter prostovoljni darovalci. Spomenik je delo kiparja Viktorja Gojkovića.

S. B.

NOVO MESTO – Uspel pohod na Frato

Ob 30-letnici samoupravljanja je več sto članov novomeškega Novoteksa odšlo na pohod na partizansko Frato. Na tem mestu, kjer je bila leta 1941. ustanovljena prva novomeška partizanska četa, je zbranim spregovoril njen prvi komandant Niko Šilih. Govornik je poudaril pomen partizanske Frate med NOB, predvsem pa je pohvalil sodelovanje in razvijanje tradicij NOB v delovni organizaciji Novoteksa, ki na najučinkovitejši način povezuje praznovanje obletnice samoupravljanja z narodnoosvobodilnim bojem, kar simbolično pomeni povezovanje zgodovine bojev in revolucije z neposrednim življenjem, ki ga z nenehno revolucijo ustvarjamo.

B. J.

V stalnem sodelovanju je uspeh

Občinska organizacija Zveze rezervnih vojaških starešin Krško je v sodelovanju s krajevnimi organizacijami in aktivni na terenu v času od januarja do 30. julija 1980 uresničila veliko svojega načrtovanega programa dela, ki so ga sprejeli decembra 1979.

Poleg občinske organizacije so svoj program izdelale vse krajevne organizacije in aktivni.

Na podlagi teh programov in v vsestranskem sodelovanju z vsemi družbenopolitičnimi organizacijami in društvi na terenu, zlasti s štabi za teritorialno obrambo, oddelkom za ljudsko obrambo in enotami JNA iz garnizije Novo mesto, so bila do 30. julija 1980 organizirana predavanja po vseh krajevnih organizacijah na terenu s temo Pehotna četa v napadu in strelski vod v napadu.

Predavali so aktivni vojaški starešine iz garnizije Novo mesto. Na marčevskih predavanjih v vseh krajevnih organizacijah smo spet organizirali predavanje z isto temo za rezervne vojaške starešine, ki se niso mogli odzvati prvemu predavanju. Poleg RVS so bili navzoči tudi ostali občani, zlasti člani NZ, KS in mladina.

Predavanju je sledila priprava in izvajanje praktičnega dela na temo četa – vod v napadu na objekt, ki ga brani sovražnik.

Odločili smo se, da to vajo izvedemo v Kostanjevici. Povezali smo se z garnizijo iz Novega mesta in se dogovorili z aktivnimi starešinami za njihovo pomoč. Major Mikulič iz Novega mesta je pojasnjeval potek vaje.

Vaja je bila uspešna. Takoj smo prešli na pripravo za izpite oziroma preverjanje znanja RVS. Udeležba je bila zelo dobra in uspeh prav tako.

V septembru se pripravljamo na akcijo NNNP. Poleg tega bomo v jesenskih mesecih izvedli še eno predavanje o vojnopolitični situaciji pri nas in v svetu.

Komisija za splošno vojaško usposabljanje in idejno-politično izobraževanje v sodelovanju s predsedstvom OK ZRVS aktivno dela v akciji vključevanja v ZRVS in tudi delovnih ljudi in občanov, ki niso rezervni vojaški starešine, odgovorne in pomembne dolžnosti v SLO in DSZ.

Krška občinska organizacija zveze rezervnih vojaških starešin je to akcijo že resno začela, zlasti komisija, in pri vključevanju v ZRVS bomo pridobili precej delovnih ljudi in občanov. Aktivnost krške organizacije ZRVS bo v jesenskem času zelo živahna.

V novembru ali decembru načrtujemo sejo občinske konference, na kateri se bomo dogovorili za delo v naslednjem letu in o pripravi za volitve, ki bodo jeseni leta 1981.

Dušan Vladič

Na ljubljanskem institutu za gerontologijo smo se pogovarjali s prof. dr. Bojanom Accettom o starosti in tegobah, ki jih prinaša staranje

Staranje zaviramo z aktivnostjo

Starost je žalost, pravi star slovenski pregovor. Toda naša družba in naš čas tega ne priznava. Vsi si prizadevamo, da bi lahko dejali: lepo je v naši domovini biti star – ne le mlad! Od vojne sem je bilo v skrbi za starejše občane storjeno mnogo; začeni pri pokojninskem sistemu, socialnem skrbstvu in varstvu, nato z izgradnjo in širjenjem mreže domov za starejše občane in nenavsezadnje, zelo je napredovala tudi medicinska znanost o starostnih pojavih in boleznih – gerontologija.

S predstojnikom ljubljanskega instituta za gerontologijo, profesorjem Bojanom Accettom sem se pogovarjala o nekaterih posebnostih gerontologije kot veje medicinske znanosti. Hkrati je ob teh vprašanjih beseda nanesla tudi na dispanzerje za borce, domove za starejše občane ter nekatera druga področja, ki se povezujejo z osnovno nitjo najinega pogovora.

Star človek ima navadno več bolezni hkrati

»Da bi govorila o gerontologiji, morava najprej odgovoriti na osnovno vprašanje, kakšne so njene posebnosti v sestavi širše medicine. Prvič in najpomembnejše je vedeti, da ima starejši človek navadno več bolezni hkrati, kar ni značilnost bolnikov v mlajših starostnih obdobjih. Navadno je tako, da ena bolezen sproži naslednjo in ta zopet naslednjo, kajti starejši organizem deluje »z rezerv«. Prav zaradi tega je tudi zdravljenje starejših bolnikov včasih izjemno težko oziroma je težko določiti iz vrste bolezni osnovno.

Vprašanje, ki se na prejšnjega navezuje, je vprašanje polipragmazije ali hkratnega zdravljenja več bolezni z enako intenziteto. Če se namreč lotevamo hkratnega zdravljenja vseh bolnikovih bolezni z enako močjo, nastopi nevarnost novega obolenja prav zaradi preintenzivnega zdravljenja. To pomeni, da bolnik za vsako svojih bolezni prejema določeno količino zdravil, ki pa vsa skupaj lahko sekundarno slabo vplivajo na organizem. Dr. Accetto navaja mednarodne statistične podatke, ki omenjajo kar 30 odstotno oboletost starejših pacientov zaradi preobilnega jemanja zdravil različnih vrst. »Kaj pogosto pa se dogaja, da naši pacienti ne jemljejo le zdravil, ki jim jih predpišejo zdravniki, ampak po-

leg tega uživajo še zdravila, za katera »so slišali, da pomagajo«.

Tretja posebnost gerontologije je najožja povezanost medicinske znanosti in delovanja socialnih služb. Takoj za tem velja omeniti še posebno skrb, ki jo gerontologi posvečajo preventivi v boju proti fizičnemu in psihičnemu propadanju starostnikov.

»Vse drugače je, če pošljete mladega človeka z zlomljeno nogo v bolnico, kot pa če tja pošljete starejšega človeka. Kaj rado se zgodi, da se slednjemu zdravstveno stanje s tem, da ga pošljemo v bolnico, še poslabša. Podobni znaki se pri starostnikih pojavljajo tudi, če jih preselimo iz življenjskega in bivalnega okolja, ki so ga bili vajeni leta in leta. Tudi pretežke naloge, ki se postavljajo pred starostnika, povzročajo v

staranja. Z medicinskega in socialnega gledišča pa je prav tako pomembno vprašanje tudi rehabilitacija.«

»Sam sem se začel ožje zanimati za gerontologijo nekako pred dvajsetimi leti, ko sem obiskal dom na Bokalcu v Ljubljani in tam našel nekaj deset negibljivih bolnikov, za katere sem ugotovil, da ležijo že leta in leta zaradi različnih zlomov. Nobene rehabilitacije niso bili deležni in so tako obležali čisto nemočni v posteljah.«

Res je sicer, da so rehabilitacijske zahteve gerontologije mnogo skromnejše kot sicer v medicini, toda še kako pomembne za lažje prenašanje starosti. »Pri mlajšem pacientu bo rehabilitacija popolna, ko bo denimo po zlomu noge pacient lahko neovirano hodil in

dolgoletni bojevniki za tako polivalentno organizacijo gerontoloških dispanzerjev, vendar sta zaenkrat v Sloveniji le dva taka dispanzerja: v Mariboru in Celju, (čeprav naj bi se po sklepih skupščine SRS iz 1974. leta taki dispanzerji začeli ustanavljati v okviru zdravstvenih domov). Nekateri menijo, da bi utegnili priti do takojmenovane odtujenosti dela, vendar dobro delovanje nekaterih dispanzerjev za borce to vsekakor zanika. Nisem neučakan, mnogo je bilo storjenega že v dvajsetih letih, še več in hitreje pa bomo reševali na tem področju, ko nas bo k temu prisilila nuja.«

Staranje, jesenska leta življenja, bolezni, zdravljenje... beseda o vseh teh stvareh naju je neizogibno pripeljala tudi do

gimi ljudmi, ki bi radi prihajali v dom, z mladimi...«

Oba veva, da je na tem področju še marsikaj takega, kar je v mnogo referatih in govorih lepo povedano, v praksi pa še vedno neizvedeno. Toda dr. Bojan Accetto je videti optimist: »Prav zdajle tečem na urbanistični institut, kjer bom sodeloval s predlogi za projekt nekega doma. Predlagal bom, naj vendar arhitekti upoštevajo nekatere izkušnje iz dosedanjega življenja v domovih za starejše občane. Veste, kje je v takih domovih najbolj živahno? Ne?! Pri vstopih v domove se zbirajo oskrbovanci v grozdih. Tam se srečujejo, tam opazujejo, kdo prihaja in odhaja, skratka, to dejstvo je treba arhitektonsko izkoristiti. Vhod v dom je treba

bolje organizirana na področju reševanja starostnih vprašanj občanov, kar bo povzročilo, da bodo starejši ljudje dlje in lažje živeli in samostojno uravnavali svoja življenja doma, neizogibno pa bodo potrebni tuje pomoči, ko ne bodo več mogli opravljati osnovnih nalog v gospodinjstvu, in ko jih bodo druga za drugo premagovale bolezni.

... »In vidite, mnogi naši domovi sploh niso bili grajeni za bolnike ter težko gibljive ljudi. Na vse to bo treba misliti pri novogradnjah v prihodnje.«

Na koncu najinega pogovora sva se vrnila h gerontologiji in gerontološkemu institutu. »Naša interna klinika oziroma institut je tu v samostojni stavbi predvsem zaradi raziskovalnih nalog s področja gerontologije. Sem hodijo študentje, ko se učijo vprašanj iz te veje medicine, sem hodijo na izpopolnjevanje zdravniški splošne prakse, specializanti... Sicer pa nikakor nismo za to, da bi ločevali zdravljenje starejših občanov od ostalih. Tega tudi ne delamo, kar vam lahko pove že podatek, da je samo na Kliničnem centru v Ljubljani kar 34 odstotkov bolnikov v starosti nad 60 let.«

Poleg vseh naštetih nalog in načrtov imajo na gerontološkem institutu v Ljubljani še enega: »Še letos bomo organizirali seminar za vse zdravnike, ki delujejo v dispanzerjih za borce po Sloveniji. Taki seminarji naj bi postali redna praksa, redna oblika izobraževanja. Predlagali smo celo,« pravi dr. Accetto, »naj bi prihajali zdravniki iz borcevskih dispanzerjev vsaki tri ali vsaki dve leti na nekajtedensko prakso k nam. Tu leži večje število bolnikov z različnimi boleznimi in zdravniki bi lahko pridobili tudi določeno znanje o novostih s področja gerontologije.«

Da gerontologi delujejo in sodelujejo zares z večjim krogom ljudi različnih poklicev in usmeritev, ki se dotikajo potreb in zahtev gerontologije, priča Gerontološko društvo Slovenije, ki v svojih vrstah združuje zdravstvene delavce, socialne delavce in sociologe, psihologe in arhitekte... ter celo novinarje. Prav se stava tega društva najbolj nazorno govori o tem, kako se proučevanje starostnih pojavov in zdravljenje starostnikov povezuje z drugimi poklici.

Bojana Žokalj – Jesih

njegovem organizmu in duševnosti hude pretrese. Že če gre za manjšo prenovno stanovanja, ki je mlademu človeku v veselje in razvedrilo, starejši človek lahko psihično in fizično zelo trpi.«

Staranje zavremo najboljše z aktivnostjo

Dr. Accetto povzdigne glas, ko odgovarja na vprašanje, kako zavreti staranje: »Staranje zaviramo najboljše in najuspešneje z delom in aktivnostjo kakršnekoli vrste. No, prav pri borcih je značilno, da so zvečine še vsi dokaj aktivni. Seveda to ne pomeni, da bi morali ljudje vse do pozne starosti težko delati, tako kot so vse življenje delali na delovnem mestu. Pomembno je le, da delajo karkoli! Konjički, rekreacija, domača opravila, vse, kar človek počne z veseljem in zavzetostjo, pripomore k zaviranju

delal natančno vse, kar je delal pred zlomom. Pri starejšem človeku pa dosežemo pogosto zelo veliko že, če ga ponovno spravimo ob opornici na noge, da se lahko giblje po stanovanju in je lahko vsaj pri najosnovnejših opravilih samostojen.«

Ker se osnovni principi, na katerih so zasnovani dispanzerji za borce in gerontološki dispanzerji, prekrivajo, sva z dr. Accettom spregovorila še o tem.

»Svetovna zdravstvena organizacija pri Združenih narodih je že pred desetimi leti začela spodbujati tak ustroj gerontoloških dispanzerjev, kjer osnova delovanja ne bi bila ozko medicinskega značaja, ampak bi bilo socialno delo primarno. Tak dispanzer naj bi imel povezavo z domom starejših občanov na svojem območju, z zdravilišči, z občinsko socialno službo in seveda z medicinskimi ustanovami. Sam sem že

pogovora o domovih za starejše občane.

Sorodniki včasih pozabijo na oskrbovance

»Mnoge od nalog, ki si jih zastavlja gerontologija, prevzamejo domovi za starejše občane, toda bojim se, da bi si le ti naložili pretežko breme, če bi hoteli reševati tudi socialna vprašanja starostnikov na širšem terenu, kjer delujejo. Njihova osnovna naloga je vendarle, da skrbijo za oskrbovance, in da storijo vse, da ostajajo vrata njihovih objektov odprta tudi drugim občanom. S tem mislim, da domovi za starejše občane ne smejo biti domovi zaprtega tipa, ampak morajo sprejemati in oddajati življenje okolice, v kateri živijo. Sorodniki včasih pozabljajo na oskrbovance. Zakaj ne bi slednjim omogočili srečanj in znanstev z dru-

funkcionalno rešiti tako, da bodo na klopcah lahko sedeli ljudje in klepetali. Mislim tudi, da bi lahko spremenili vhode v domove v nekatere avle, kjer bi namestili tudi trgovinice (Tobak, cvetličarno...), kamor bi lahko hodili kupovat tudi drugi ljudje iz okolice... Vse je treba storiti, da ti ljudje ne bodo izolirani od zunanjega življenja. Seveda je osnovno in prvo pravilo gerontologije, da je treba storiti vse, da bi starejšim ljudem omogočili življenje v starem in znanem življenjskem okolju. Toda pride čas, leta, ko si star človek resnično ne more pomagati sam, ko mu tudi ožja družina vse težje pomaga. Takrat je treba pomisliti na dom.«

Mnogi naši domovi niso bili grajeni za bolnike

Dr. Accetto je sicer prepričan, da bo naša družba vse sposobnejša in vse

Do kod je prišla šmarska občina?

»Ne mislimo si izmišljevati ničesar novega!«

April tisočdevetstoenainštiridesetega se še ni prevesil v drugo polovico, ko so pri današnjem kostrivniškem transformatorju zaprasketali streli. Nemci so se znesli nad devetnajstletnim Janezom Došlerjem in leto starejšim Markom Fajsom. Kostrivnica pri Podplatu se je vznemirila. Na vse strani razgledani in napredni učitelj Oton Kovačič je zaslutil veliko zlo. Tudi njega so kmalu odpeljali. Končal je v taborišču Auschwitz.

Kamenškovi, napredna družina, zlasti stari Kamenšek, so skupaj še z nekaterimi drugimi prisluhnili klicu upora. Učitelja Kovačiča ni bilo več, Kamenšek pa se je naenkrat znašel med ustanovitelji narodnoosvobodilnega gibanja na Boču. Tudi njega se zla usoda ni izognila. Petindvajsetega junija 1943 ga je nekdo izdal, zajeli so ga blizu trdno stoječe domačije in ustrelili, dom pa zažgali še isti dan. Stara mati je umrla v ruševinah, preostale člane družine pa so pokončali v neposredni bližini.

Kostrivniški fantje so pomagali, kjer se je le dalo, toda do prihoda Štirinajste udarne divizije na Štajersko se zaradi močnega okupatorjevega nasilja partizanstvo ni razmahnilo. Kmalu po prihodu divizije je bila na Boču ustanovljena partizanska bolnišnica, v grapi na Formilah, tako dobro skrita, da je Nemci niso nikoli izsledili, četudi so vedeli vsaj približno, kje je. Zdravnik dr. Bogdan Fuerst in glavni bolničar Cvetko Franc-Zagaj sta jo temeljito skrila.

Poslej se je na Kostrivniškem, ki je med vojno dalo šestinšestdeset žrtev, marsikaj spremenilo. Brigade Štirinajste divizije so križarile po Boču, Kozjanski odred je bil tod doma, ljudje se še danes radi spominjajo borcev drugega bataljona Tretje VDV brigade.

Cez nekaj dni se bodo v Kostrivnici, razprostranjeni vasi pod Bočem, ki se kar sveti od novega, zbrali občani šmarske občine, borci Kozjanskega odreda in kozjanski aktivisti pa fantje iz drugega bataljona Tretje VDV brigade, ki imajo domicil v šestih kozjanskih občinah. Še nekaj jih bo privedlo v to, do nedavna skorajda pozabljeno vasico: občina Šmarje bo praznovala občinski praznik in kostrivniške krajanje je zaradi pridnosti doletela čast, da bodo tokrat gostitelji.

Kostrivnica bo torej tokrat začetek šmarskih vzporednic in diagonal.

Kulturni dom, ponos kraja

»V zadnjih letih smo Kostrivnico spravili tako rekoč na noge«, navdušeno pripoveduje predsednik skupščine krajevne skupnosti Kostrivnica, »Franc But«. Domala vse kraje krajevne skupnosti smo povezali s cestami, makadamskimi sicer, že leta 1971 pa asfaltirali cesto, ki povezuje kraj z glavno cesto proti Poljčanam, Šmarju in Rogaški Slatini. Na vrsto je prišel še telefon, nekaj pred tem pa tudi vodovodna napeljava. Danes ima skorajda večina gospodin-

stev dobro pitno vodo. Pred leti smo se lotili gradnje ceste na Boč, kar krepek zalogaj pet in pol kilometrov nam je pomagala premagati vojska skupaj z mladino in tako smo sedaj pogumni podvig dokončali. Makadam čaka na asfalt. Kdaj, ne vemo.«

Kako je šlo, vprašujemo? But odgovarja podobno kot ljudje povsod po Sloveniji: s prostovoljnimi delom, samopriskevki, pomočjo krajevne skupnosti, širše družbene skupnosti.

Kostrivničani najraje pokažejo gostu nekakšen vaški dom, ki združuje vzorno urejeno dvorano za prireditve, ki se je ne bi sramovala navsezadnje tudi kakšna mestna krajevna skupnost, gasilski dom, manjše gostišče in trgovino. But nas zapelje na konec vasi. Delavci še šarijo po delovišču z lopatami in krampi: nova šola bo zdaj zdaj nared. Zgrajena s samopriskevkom, ki ga Kostrivničani združujejo v občinskem merilu, naslednica stare, v

potresu domala porušene zgradbe, dopolnjuje mladeniško svežo podobo kraja. Okolje bodo krajani uredili sami. In ko bo vse to urejeno, bodo poskrbeli za podaljšanje telefonskega omrežja in zvesto sledili geslu: voda in elektrika v vsako hišo.

Butu se kar smehlja. Še gostobesednosti ne premore zaradi vnetosti. »Kraj je urejen in bo še bolj«, zatrjuje.

»Ne potrebujemo programov, potrebujemo napredek!«

Kostrivnica je v šmarski občini, občina Šmarje pri Jelšah pa je med šestinšestdesetimi slovenskimi občinami nekeje pri repu razvisti. Občina, ki jo zgodovinsko omejujejo brezštevilne arheološke najdbe iz domala vseh obdobj človekove prisotnosti, kmečki upori, pro-

tireformacijska gibanja, pa v novejši dobi pohod Štirinajste udarne divizije in boji Kozjanskega odreda in v najnovejši trdovratna sla po napredku, se je iz največjih težav že izkopala. Če so bili v preteklosti največji problemi ceste, elektrifikacija, vodovod, zdravstvo, otroško varstvo in šolstvo, tega danes ni več. Tu in tam jih teže le še kadrovski problemi, ne pa prostorski. Šole so večinom nove, moderne, podobno zdravstveni domovi in vrtci. Kljub vsemu petsto domačij še vedno prisega na petrolejko, zvesto prijateljico stoletij. Manjka lepo število transformatorskih postaj. Vendarle jim je uspelo življenjske pogoje občanov izenačiti vsaj do te mere, da so vsaj borci, na primer, enakovredni z borci v razvitejših občinah.

Kaj pravzaprav najbolj žuli šmarske občane, smo povprašali predsednika skupščine občine Šmarje pri Jelšah, Darka Bizjaka.

»Temeljna podstat za nor-

malno gospodarsko rast, ki jo nujno potrebujemo zaradi vse večjega izseljevanja prebivalstva, urejeno zdravstvo, šolstvo, infrastruktura in tako naprej, ni več vprašanje. Zdaj je vprašanje le, kako obdržati ljudi doma. Do leta 1976 je naše gospodarstvo napredovalo, uspelo nam je zaustaviti izseljevanje. Po tem letu nismo naredili skorajda nič, živeli smo bolj od obljub. Še vedno je velik problem dnevna migracija prebivalstva.

Ne nameravamo si izmišljevati ničesar novega, stabilizacijske tokove pospešujemo kar se le da, naše gospodarstvo dobro dela. Zelimoz razširiti tisto, kar imamo, na tem graditi naprej. Gre predvsem za nekatere naložbe v rogaško steklaro, polirnico stekla v Kozjem, Roslo v Rogaški Slatini, stari del Atomskih toplic... Temeljna kamna za motel in bencinsko črpalko ter obrat Gorenje v Bistrici ob Sotli samevata že tri leta. Ena izmed osnovnih

naravnosti, poleg industrije seveda, je kmetijstvo. Melioracija Imenskega polja, gradnja farm, vinske kleti.«

Spominski park Trebče ne more živeti zgolj iz sebe

Ljudi je treba obdržati za vsako ceno, nenehno poudarjajo v Šmarju pri Jelšah. Tudi zaradi spominskega parka Trebče z širšo okolico. Brez ustreznega zaledja ne bo zaživel. Zgodovino naj pripovedujejo ljudje, nikakor pa ne le spomeniki.

»V bodoče bomo sofinancirali projekte razvoja, ne študija, od katerih imamo bore malo, trdo zastavlja besedo Darko Bizjak. Večno od dotacij ne moremo živeti. Za nas je pomemben le gospodarski razvoj. Zdi se nam umestno, da bi del prednostnih investicij v naši republiki preusmerili med manj razvite in ne le v novogradnje. Predvsem bi morala biti nekoliko večja usmerjevalna vloga bank, izvršnega sveta in zbornic...«

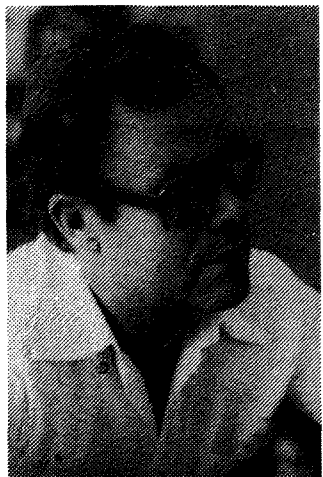
V šmarski občini, po besedah Darka Bizjaka, glede na zaostrene pogoje gospodarjenja, dobro delajo. Izvoz se znatno povečuje. Izvažajo Steklarna Boris Kidrič, mestinjska lesna industrija, Zdravilišče Rogaška Slatina, z devizami se vedno bolj spogledujejo Atomske toplice. V Šmarju opozarjajo na primer izjemno dobrega združevanja dela in sredstev: kranjska Sava bo skupaj z Zdraviliščem Rogaška Slatina gradila nov hotel Sava.

Manjrazvitost je breme, ki ga ni moč stresti s pleč čez noč. Šmarska občina se povezuje s sosedi, s Krčani, s Hrvati, išče stike navzven, tipa povsod, kjer je moč slutiti napredek. Ne najmanjši delež so dodale mladinske delovne brigade, ki jih ljudje skorajda ne morejo več pogrešati. Postale so del njih. Največ je seveda odvisno od docela sistemskih rešitev, obveznosti, ki so čestokrat previsoke, neugodne. Čemu se nekatere organizacije združenega dela boje investirati v občino? Zakaj nezaupanje? Od kod zaprtost vase, v svoje probleme in radosti? Vprašanja, ki gnetejo Šmarčane, kadar razmišljajo o gospodarskem razvoju občine, kjer je vse manj prebivalstva.

»Otresli smo se večine dolgov, zgradili najpomembnejše, dvignili standard ljudi in obstali. Večina investicij, ki bi jih radi vložili v nameravane gradnje ali razširitve in modernizacijo, visi v zraku. Vse to smo zapisali tudi v srednjeročnem programu razvoja, vendar se bojimo, da bo vse skupaj obstalo na papirju,« ve povedati Darko Bizjak.

Naposled nihče ne govori, da se ni premaknilo v poslednjih letih. Nasprotno: vsi so si svesti tega, da je občina naredila vse, kar je le mogla, in da bi slej ko prej manjrazvitost morala biti le še grenak spomin. Kljub stabilizaciji pa vendarle ne bi smeli capljati na mestu in rušiti pridobljenega. Tako premišlujejo Šmarčani ob svojem občinskem prazniku.

Milenko Strašek

Darko Bizjak, predsednik skupščine občine Šmarje pri Jelšah

Središče Šmarja pri Jelšah, v sredini novi kulturni dom, zgrajen po potresu

Kostrivnica z novo šolo

Marija Broz, spomenik A. Agustinčiča, eno zadnjih del velikega jugoslovanskega kiparja

Socialistična republika Slovenija

SKUPŠČINA OBČINE TREBNJE

z vsemi družbenopolitičnimi organizacijami

čestita vsem občanom in delovnim kolektivom za občinski praznik – 4. september

Umrl je Beno Zupančič

Ob smrti Bena Zupančiča, slovenskega in jugoslovanskega družbenopolitičnega delavca in slovenskega pisatelja je na žalni seji RK SZDL spregovorila podpredsednica republiške konference SZDL Tilka Blaha, na žalni seji Društva slovenskih pisateljev pa je med drugimi o njegovi literarni ustvarjalnosti spregovorila dr. Helga Glušičeva.

Tilka Blaha je orisala Zupančičev družbenopolitični in revolucionarni prispevek h graditvi naše družbe:

»V sodobni zgodovini naše revolucije bo osebnost Bena Zupančiča označena kot ustvarjalna, samonikla, izvirna in graditeljska.

Uveljavil se je kot pomemben slovenski pisatelj. Zapušča nam dokaj obsežen opus romanov, novel in potpisov. V delih Štirje molčeci in druge zgodbe, Grmada, Sedmina, Veter in cesta ter Noč in dan obravnava človeške usode v narodnoosvobodilnem boju in v rojevanju socialistične revolucije, temah, ki so mladega medvojnega in ljubljanskega illegalea polno angažirale že na začetku in ga zaznamovale za vse življenje.

Zupančič je bil ploden pisatelj, toda najpomembnejše je to, da je bil zelo bran pisatelj. Tako je opisala Zupančičev literarni opus in še poudarila visoke naklade Zupančičevih romanov ter tudi to, da so bila njegova dela med najbolj prevajanimi v Jugoslaviji in tujini, kar je le še dokaz več o njegovi pisateljski moči.

O družbenopolitičnem delu Bena Zupančiča je tovarišica Blahova dejala: »V svojem dolgoletnem družbenopolitičnem delu je pokazal izredne organizacijske sposobnosti. V dobrega organizatorja se je kalil kot mlad ilegalac v okupirani Ljubljani in nato v italijanskem taborišču, kamor so ga po aretaciji internirali...«

Loteval se je širokih družbenih nalog, zlasti še, ko je zaslužil, kako pomembno vlogo mu kot komunistu v spreminjanju odnosov in sveta omogoča frontno, demokratično in množično organizirana socialistična zveza. Pri tem je treba povedati, da je bil dolga leta eden pomembnih tvorcev takšne socialistične zveze delovnega ljudstva, pa najsi je šlo za njegovo delo v krajevni organizaciji SZDL ali pa v vlogi generalnega sekretarja zvezne konference SZDL, predsednika mestne konference SZDL Ljubljana, predsednika sveta za kul-

turo in podpredsednika republiške konference SZDL.

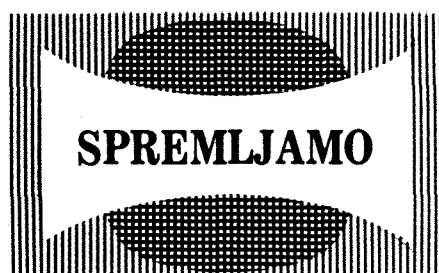
Če med množico akcij, ki jih je vsebinsko in organizacijsko vodil ter usmerjal, izluščimo le dve, ki se jima je z vsem žarom svoje osebnosti posvetil zlasti v zadnjih letih svojega življenja, lahko najlepše ilustriramo njegove velike organizacijske sposobnosti. To sta bili akciji socialistične zveze za utrditev družbenoekonomskega položaja knjige in dvig jezikovne kulture naroda. Pri obeh je dobesedno izžareval, nenehno je bil poln pobud, nikoli se ni utrudil od napornih potovanj, predavanj, razprav, skratka, na okopih obeh akcij je vztrajal toliko časa, da si bo danes in v prihodnje vse težje zamisliti sodobno slovensko kulturo in politiko v katerem koli okolju, ne da bi v njen program vključevali tudi vsestransko skrb za knjigo in lepo slovensko besedo. Pri tem pa je najpomembnejše, da je v okviru sveta za kulturo, med založniki, med slavisti znal zbrati in za te akcije navdušiti zlasti mlajše kadre, ki bodo gotovo dostojni dediči njegove velike zapuščine.

Tilka Blahova je orisala tudi tisto plat Zupančičevega dela in življenja, ki je povezana s širšim jugoslovanskim prostorom. Kajti Beno Zupančič, je poudarila Blahova, je bil človek, ki je dobro poznal Jugoslavijo, in lahko bi rekli, da ga je veliko številno pripadnikov vseh narodov in narodnosti Jugoslavije poznalo kot politika in občudovalo njegova literarna dela. V zavesti jim ostaja predvsem kot neustavljiv borec za notranjo demokratizacijo socialistične zveze in uveljavitev njene družbene vloge.

Zlasti je poudarjeno Zupančičevo delo na področju utrjevanja bratstva in enotnosti narodov in narodnosti socialistične Jugoslavije ter za spoznavanje in prepletanje njihovih kultur ter navsezadnje za usklajevanje različnih interesov ter sporazumno reševanje različnih problemov.

»Bil je tudi oster kritik vsakega najmanjšega poskusa zapiranja Slovencev ali slovenstva zgolj v meje republike,« je dejala Blahova, ko je orisala njegove jugoslovanske razsežnosti, in nadaljevala z mislijo o njegovem izredno pomembnem delu pri razvijanju idejnoteoretičnih osnov kulture in kulturne politike. »Zvest je bil izročilom Cankarja, Kosovela, Speransa in Kidriča, obenem pa izviren v zamisli, v snovanju novih korakov osvobajanja človeka, v katerih je vedno videl tudi korake k boljši in popolnejši kulturi.«

Dr. Helga Glušičeva, ki je o literarnem delu Bena Zupančiča spregovorila na žalni seji Društva slovenskih pisateljev in centra PEN, je med drugim dejala: »Zupančičeva osrednja literarna snov je človek v družbeni situaciji: v tem odnosu je tudi neso- glasje in intimni notranji odpor pa tudi iskanje razrešitve spora, pri čemer je mogoče najizrazitejša Zupančičeva poteza dejstvo, da verjame v moč čustvovanja pa tudi in predvsem v naravne in prvine vezi med ljudmi.«

Iz oči v oči-pošteno ali ne

Pričakovati, da bodo posamezne tričetrtne pogovorne oddaje zmogle o temi, ki jo načno, povedati vse, je kajpak iluzorno. Česa takega od njih pravzaprav tudi nihče ne pričakuje. Razgrniti vse od začetka do kraja ni in ne more biti namen takih javnih pogovorov; v ta namen se pišejo knjige. Toda podati jasen in nedvoumen odgovor na vprašanja, ki jih zastavlja aktualni trenutek, kakršnemu se neka oddaja odziva, se, če naj vanjo ujeti pogovor označimo kot uspelo opravilo, ni mogoče odreči.

Kar se jasnosti in poštenosti izrečnega tiče, smo deležni menjajoče sreče in nenehnih nihanj, pač odvisno od posameznih novinarjev, ki oddaje pripravijo in jih vodijo, pa seveda tudi od njihovih sogovorcev. So primeri, ko spraševalec v celoti obvlada svoj namen, ve, kaj želi zvedeti, pozna tudi miselni volumen svojih gostov za okroglo mizo, a s svojimi vprašanji in intervencijami vseeno ne prodre do jedra, do golih dejstev, ki bi jih rad razgrnil pred našo radovednostjo (pomislimo na nedavni televizijski pogovor o situacijah v našem čezvse razvpitem nogometu.) Podobne nezadostne učinke povzroči neusklajena kombinacija med sogovorci, ki so pripravljeni kritično in brez ovinkov povedati vso resnico, ki jo obvladajo, ter spraševalcem, ki si je vnaprej začrtal mejo, prek katere si bodisi ne želi bodisi ne upa niti spraševati niti poslušati odgovorov (pomislimo na nedavni v Počitelju ob Neretvi posneti pogovor o likovnih kolonijah v okviru serije Ali se med seboj dobro poznamo.) V obeh primerih smo ostali v svojih zavzetih poslušalsko-gledalskih pričakovanjih nezadoščeni, pa zato seveda hlepimo po »rešilnih bilkah«, po spominih na televizijske pogovore, ki so srečen spoj spraševalske veščine na eni in pojasnil, podanih v odgovorih povabljenec v studio na drugi strani (tako so, že po pravilu, vsakokratni pogovori v okviru oddaje Kino-oko; toda v mislih imamo ta hip nedavno zagrebško Prosto sredo in v njej odprti pogovor o vroči jugoslovanski temi letošnjega poletja – o preskrbi.)

Vsakemu izmed naštetih primerov posvetimo kratek zapis.

O nogometu... V studio so sedli eminentni poznavalci celotnega ospredja in predvsem celotnega ozadja našega nogometnega biznisa. Spraševalec je dokazal, da pozna problematiko v tančine. Spraševal je ostro, naravnost in zelo konkretno, njegovi »protiigralci« v tem »čiščenju terena« pa so se mu na vse pretege izmikali (od predsednika Samardžije do virtuozov z žogo Amerška vred, da o zastopniku Olimpijine klubske uprave oziroma blagajne ter o nogometnem sodniku Tauzesu, ki ve o kupčijah veliko več, kot si mislimo, niti ne govorimo.) Šlo je za pravo parado prikrivanja in sprenevedavega izmikanja, za šolski primer izigra-

vanja »preiskave« pred očmi javnosti, pa čeprav je vodja pogovora storil vse, kar je bilo v njegovi moči, da bi resnico izbežal iz mišje luknje; vse, razen tistega poslednjega, da bi namreč svojim »vizavijem« v brk povedal, kdo so in kaj. To smo si morali gledalci pač samo misliti, vsak zase seveda.

O likovnih kolonijah... Spraševalka si je zarisala shemo in se je togo oklenila: o tem, kako pomembne so te likovne kolonije in kaj vse prispevajo k našemu medsebojnemu spoznavanju ter k demokratizaciji naših kulturniških ravnanj, gostje za pogovorno mizo pa naj bi ji pritrjevali oziroma ilustrirali njene vnaprejšnje teze. No, pa so se med njimi znašli tudi taki, ki so imeli o pomenu in vrednosti likovnih kolonij drugačno mnenje, kritično, rezervirano ali celo odklonilno (na primer predstavnik društva likovnih ustvarjalcev Bosne in Hercegovine ter njegova srbska kolegica), toda spraševalka jim ni pustila do besede; da je to druga tema, ki ne sodi v ta pogovor, je pribila, in blokirala pogovor prav na točki, kjer bi lahko postal ploden, kritično ustvarjalen in predvsem resničen. Tudi to je bil šolski primer oddaje, ki ni zadostila svojemu namenu, tokrat po »zaslugi« nedemokratičnega manipuliranja neke spraševalke z izpovednimi hotenji njenih sogovorcev.

O preskrbi... V nasprotju z obema poprejšnjima primeroma je bila Prosta sredo (27. avgusta) imeniten vzorec zadostitve pričakovanjem, tokrat predvsem po zaslugi osrednjega »protagonista« za okroglo mizo, dr. Ivana Mecnovića, predsednika hrvatskega izvršnega sveta. Nanj in na ostale odgovorne so pred »vročimi mikrofoni« letela mnoga prav nič obzirna in vse prej kot lahka vprašanja v zvezi z življenjskimi skrbmi, ki nam jih povzroča zmedena preskrba z mesom, z oljem, z naftnimi derivati, s premogom. Ne spraševalci ne odgovarjalci se niso izogibali bolečih mest, niso ostajali v varnem zaledju neobvezujočih besed, pa tudi v konformizmu se niso podajali. Razgrinjali so dejstva, jih analizirali in pri tem povedali marsikatero bridko resnico na naš skupni rovaš. Bili so, preprosto povedano, realni in resnični. Kar so nam povedali, je zadostilo naša pričakovanja, čeprav nas seveda ni pomirilo. Pomiritev tudi ni bila namen tega pogovora. Šlo je za jasno zavedanje o situaciji, v kakršni smo, in za realna spoznanja o tem, kako nam je ravnati. Rešitve problemov ne gre pričakovati od nekih modrih mož, ki bi znali izdati prave ukrepe, temveč od konkretnih odločitev v družbeni bazi na vseh njenih ravneh, v združenem delu in v treznem, smotrnem združenem ravnanju. Pri tem pa so nas prepričala dejstva o možnosti in obstojnosti takega ravnanja (ilustriral jih je vzor samoupravno ekonomske urejenosti kompleksa Plitvičkih jezer.) In še zlasti se nas je dotaknila »lekcija«, ki jo je na rovaš televizije in drugih javnih medijev »zapel« dr. Mecnović. Ni ne pravično ne spodbudno, da izkazujejo nag-njenje do »fotografiranja« zgolj negativnih plati našega dogajanja, torej do nedoslednosti, nepovezanosti, izgub, težav in problemov vseh vrst. Kajti obilo je tudi dobrih, poštenih in uspešnih prizadevanj. Podoba stvarnosti, razgrnjena pred nami, bodi popolna, objektivna in resnična.

Viktor Konjar

IDRIJA

Ponatis monografije o
Vojkovi brigadi

Izpod peresa Stanka Petelina, pisca številnih knjig o narodnoosvobodilnem boju na Primorskem in partizanskih enotah, je pred dvanajstimi leti izšla knjiga o »Vojkovi brigadi«, ki je bila zelo hitro razprodana.

Knjiga je zbudila veliko zanimanje ne samo med borci te naše partizanske bojne enote, ampak tudi med drugim prebivalstvom, zlasti na območju, kjer je Vojkova brigada delovala in se zadrževala, torej na Cerkljanskem, Idrijskem in Žirovskem. Povsem naravno je, da zgodovinsko pot Vojkove brigade, ki je dala velik prispevek k zgodovinski prelomnici slovenskega naroda, želijo spoznati tudi sinovi in vnuki njenih pripadnikov, prav tako pa želijo tudi drugi delovni ljudje in občani, zlasti mladina, vedeti, kaj se je v časih, ko se je odločalo o usodi slovenskega naroda, dogajalo na njihovem ožjem območju. Zato je iz leta v leto čutiti vse večjo potrebo po ponatisu takih knjig med njimi tudi knjige o bojni poti »Vojkove brigade«.

Odbor Vojkove brigade, ki ima domicil v občini Idrija, se je v začetku letošnjega leta odločil za ponatis prve izdaje monografije Vojkove brigade iz leta 1968 v nespremenjeni obliki. Založba »Borec« iz Ljubljane je sredi avgusta izdala ponatis knjige o Vojkovi brigadi v nakladi 2500 izvodov, tako da knjigo že prejemajo naročniki. Ob ponatisu je odbor Vojkove brigade zapisal, da bo knjiga tudi primerna za podelitev ob raznih slovesnostih zasluženim občanom v krajevnih skupnostih, najboljšim delavcem v organizacijah združenega dela, najprizadevnejšim učencem v šolah kot znak posebnega priznanja. Izid knjige, ki prispeva h krepitvi naše obrambne in samozaščitne sposobnosti, lahko poveže mo tudi z letošnjo 60-letnico rojstva Janka Premrla-Voka, legendarnega heroja Primorske in 1. oktobrom, praznikom delovnih ljudi in občanov idrijske občine, ki so si prav dan ustanovitve Vojkove brigade pred 37. leti, izbrali za občinski praznik.

SILVO KOVAČ

PREBOLD

V spomin na stavko

Ze tri leta zapovrstjo praznujejo krajan KS Prebold svoj krajevni praznik. Z njim se spominjajo na veliko tekstilno stavko iz leta 1939, v kateri so aktivno sodelovali tudi preboldski tekstilci. Ker je kraj neločljivo povezan s tovarno in obratno, je povsem razumljivo, da so si krajan na pobudo KO ZZB NOV izbrali ta dan za svoj praznik. To pa še zlasti zato, ker so prav iz te tovarne izšli prvi predvojni komunisti in skojevci, ki so odigrali izredno veliko vlogo v predvojni revolucionarnem delavskem gibanju in v pripravah na oboroženo vstajo.

Letošnje praznovanje je prineslo celo vrsto raznih športnih, kulturnih in drugih prireditev. Sklep, da se vsako leto praznuje praznik v drugi vaški skupnosti, je letos prebivalcem Marije Reke prinesel tudi lepo obnovljen planinski dom, ki ga upravlja Planinsko društvo Prebold. Pri njegovi obnovi so najpomembnejši delež nosili člani planinskega društva, veliko pa so pomagali tudi sami domačini. To je tudi razumljivo, saj bo ta dom pomenil središče vsa zabavnega in kulturnega življenja te hribovite in raztresene vasi, ki je med NOB veliko prispevala. Prireditve bodo trajale ves teden. Tako je bil že v soboto, 30. avgusta popoldan, košarkarski turnir generacij. V nedeljo je bilo zanimivo na nogometnem prizorišču, kjer so se pomerile med seboj ekipe raznih društev iz krajevnih skupnosti. V ponedeljek so se pomerile med seboj rokometne ekipe, v torek je bilo strelsko tekmovanje in zvečer priljubljena taborniška igra Ilegalec. Tako bo vse do nedelje, ko bo v prenovljenem planinskem domu v Mariji Reki slavnostna seja skupščine krajevnih skupnosti. Ta dan pa bo še cela vrsta drugih aktivnosti. Ob 7. uri se bo začelo orientacijsko tekmovanje za prehodni pokal Slavka Šlandra, ki ga že tretjič zapovrstjo organizira KO ZRVS. Ob 8. uri se bo začel množičen pohod krajanov v Marijo Reko k planinskemu domu. Odkrili bodo tudi spominsko ploščo žrtvam fašizma te vasi, ki bo tako kot zadnja vas preboldske krajevnih skupnosti dobila svoje obeležje.

DARKO NARAGLAV

IDRIJA

Bolnico Franjo bodo
povsem obnovili

V strmi in ozki soteski Pasice, dobre štiri kilometre od nekdanje partizanske »prestonice« Cerčna, leži slovita partizanska bolnica Franja, drzen, toda uspešen partizanski poskus kljubovati sovražniku dalj časa na enem mestu in zdraviti ranjene partizane.

Partizanska bolnica Franja, ki je eden najbolj ohranjenih spomenikov partizanske sanitete v Jugoslaviji, zaradi svoje edinstvenosti kandidira za vpis v register svetovno pomembnih spomenikov mednarodne organizacije UNESCO. Letno obišče ta spomenik partizanske solidarnosti, vztrajnosti in iznajdljivosti nad 50 tisoč obiskovalcev iz vsega sveta, več kot vse ljubljanske galerije in muzeje skupaj!

Ker želijo ta edinstveni spomenik NOB ohraniti bodočim rodovom, so se lotili restavriranja bolnice Franje. Dela opravlja strokovnjaki zavoda SRS za varstvo naravne in kulturne dediščine iz Ljubljane pod vodstvom Mome Vukovića, samostojnega strokovnega svetovalca v ateljeju za restavriranje in konzerviranje.

Bolnico Franjo bodo obnovili v izvirnih dimenzijah, kot jih je imela med NOB; tako bodo tudi popravili napake, ki so bile storjene pri predčasnih obnovah. Muzej v Idriji in njegov oddelek NOB v Cerknem že iščeta originalne predmete iz te bolnice, ki so jih obiskovalci odnesli prva leta po osvoboditvi za spomin. Tako so že ugotovili, kje je električni generator, ki je ranjencem in osebju Franje dajal elektriko.

Slovenska vojna partizanska bolnica Franja je bila zgrajena decembra 1943 za zdravljenje ranjencev in bolnikov na območju 9. korpusa NOV in POJ. Po nasvetu kmeta, aktivista OF, Janeza Peternelja – Podnjivčana, je dr. Viktor Volčjak izbral lokacijo v soteski Pasice. Pod Volčjakovim vodstvom in ob pomoči bolničarja Rudija Katrašnika je skupina zanesljivih partizanov zgradila prve barake. Triindvajsetega decembra 1943 so vanje prinesli že prve ranjence. Prvi upravnik bolnice je bil dr. Viktor Volčjak, za njim je januarja 1944 prevzela vodstvo dr. Franja Bojč, po kateri se bolnica še danes imenuje. Krajši čas sta to bolnico vodila še dr. Vladislav Klein in dr. France Podkoritnik.

To, kar obiskovalci danes obiskujejo, je bil oddelek B, ki je imel 120 ležišč. Vsa SVPB Franja je imela 235 ležišč za ranjence in bolnike, v njej se je do osvoboditve zdravilo skoraj 600 partizanov, od katerih petdesetim vsa skrbna in požrtvovalna nega ni mogla pomagati. Spominska plošča tem je na grobišču ob poti v bolnico.

JOŽE OBLAK

ČRNA NA KOROŠKEM

Spominska knjiga

Poleg spomeniškega obeležja je bila v Črni na Koroškem odprta velika spominska knjiga žrtvam NOB in fašističnega terorja v letih 1941–1945.

Kakor na spomeniškem obeležju najdemo napisane imena 221 padlih borcev in žrtev terorja, tako so ta imena zapisana v knjigi s to razliko, da je v knjigi zapisan življenjski padlega borca in žrtev fašističnega nasilja.

Poznejši rodovi bodo lahko brali o trpljenju njihovih prednikov, borcev za svobodo, ki so dali svoje življenje zato, da poznejši rodovi srečno živijo.

Vsaka stran v knjigi in še več je namenjena slehernemu padlemu borcu oziroma žrtvam fašizma, ki so doma iz Črne in okolice. To dokumentacijo je zbral naš zgodovinar iz Črne tovariš Aleks Mrdavič. Več kot tri leta je pri ljudeh zbiral gradivo. To dokumentacijo je dal v ročni tisk Kulturni skupnosti v Ravne. Nastala je velika knjiga (zgodovinska knjiga), ki dokazuje trpljenje nekega naroda.

V sredo, 20. avgusta, je Črno obiskal koroški prvoborec in aktivist iz Ljubljane tovariš ing. Pavle Zavarcar-Matjaž. Na avtobusni postaji v Črni so ga pričakali tamkajšnji borci in ga odpeljali v prostore krajevnih skupnosti v Črni, kjer je shranjena ta knjiga. Tovarš Matjaž si je z velikim veseljem ogledal knjigo in med drugim dejal: »To je nekaj edinstvenega v Sloveniji, če ne v Jugoslaviji. Takšen dokument, ki opisuje trpljenje nekega kraja, je treba dobro čuvati, in dodal je še, da so posamezni opisani primeri premalo opisani oziroma je njihov opis trpljenja prekratek in v teh primerih je treba še dopisati.

IGNAC ZDOVC

GRIZJE

Transverzale kurirjev
in vezistov

Planinci, ki smo zadnje čase hodili po Transverzali kurirjev in vezistov NOV Slovenije, smo bili na poti prijetno presenečeni. Ko smo prvič delali to pot, je bila ena izmed točk v Ložu, v gostilni Franca Mlakarja. Ob zadnjem pohodu po poti pa smo ugotovili, da je žig prestavljen na Ulako. Povzpeli smo se na to vzpetino nad Starim trgom in obstali pred spomenikom, grobnico 419 padlih borcev in žrtev fašističnega nasilja, ki jih je dala Loška dolina.

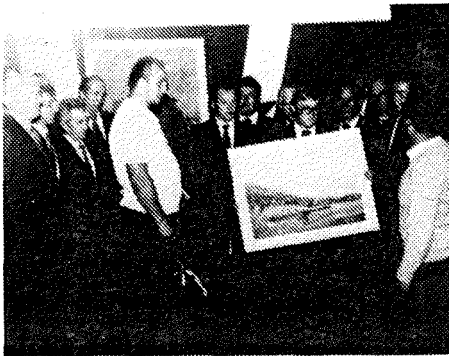
Vsa zahvala za predstavitev točke, saj tako spozna pohodnik po poti spomenik in spozna zopet delček naše preteklosti.

Res je, da je pot speljana iz Prekmurja do Primorske, da poteka mimo vseh najbolj znanih krajev iz NOV, vendar novo doživljanje, novo odkritje samo utrdi spoznanja o veličastnem boju za osvoboditev, ki jo pohodnik spozna na tej poti.

FRANC JEŽOVNIK

BLEJSKA DOBRAVA

Prijetna slovesnost

Osrednjo slovesnost ob 28. avgustu, prazniku krajevnih skupnosti, so prebivalci Blejske Dobrave pripravili v nedeljo, zadnjega avgusta, ob 13. uri. Ker vreme ni bilo naklonjeno, so prireditelji skrajšali. Proslava je bila pol ure kasneje v dvorani osnovne šole, veselica na prostem pa je odpadla. Slavnostni govor je imel Jože Ravnik, podpredsednik občinske konference SZDL, ki je povedal, da prebivalci te krajevnih skupnosti slave ta dan v spomin na veliko akcijo, ki so jo na ta dan pripravili prvoborci leta 1941, ko so porušili jambor visoke napetosti v Lipcah. S tem so za dalj časa zaustavili obratovanje valjarn na Javorniku, ki so delale za okupatorjevo oboroževalno industrijo. Po uradnem delu je bilo v dvorani tovariško srečanje med prebivalci pobratenih krajevnih skupnosti. Delegati iz Raven in Bat so se vrnili domov z večernim vlakom.

BRANKO BLENKUŠ

ČRNA NA KOROŠKEM

Krajan Črne in
okolice so praznovali

Dne 13. avgusta so krajan Črne praznovali svoj krajevni praznik. Na ta dan se je pred 36 leti bojeval Vzhodnokoroški odred pod vodstvom komandanta in heroja Vinka Simončiča (Gašerja) v Koprivni in Bistri leta 1944. V tem boju je sovražnik izgubil preko 60 svojih vojakov. Krajan Črne tudi danes bijejo boj za uresničitev samoupravnega socializma, pri tem mislijo na celovitost spreminjanja družbenoekonomskih odnosov. Tudi danes so krajan Črne in okolice v vrstah s tistimi, ki si želijo doseči čimprej tisto, za kar so se njihovi predniki bojevali s puško v roki. Krajevna skupnost Črna je bila ustanovljena v aprilu 1964. leta in zavzema po površini skoraj polovico območja občine Ravne. Veliko je bilo preurejenega in na novo zgrajenega. Povečala se je tudi gospodarska moč od takratne občine Črna. Pomemben napredek in razvoj so dosegli v krajevni skupnosti Črna v zadnjih šestih letih, ko so s pomočjo uspešno sprejetega krajevnega samoprispevka gradili objekte splošnega življenjskega pomena. Največji in najbolj zaželen objekt pa je kulturni dom, na katerega so krajan Črne čakali vrsto let. V krajevni skupnosti Črna se uspešno uveljavlja krajevna samouprava. Zaživel je delegatski sistem. V organih krajevnih skupnosti in SIS deluje več kot 250 krajanov.

IGNAC ZDOVC

GORICA

Prisrčno srečanje v
zamejstvu

Po osvoboditvi je bila organizirana srednja učiteljska gospodinjstva šola v Grobljah pri Domžalah. To šolo nas je zaključilo 31 učitelj, večinoma aktivistk in bork NOB. Skrbele smo za pospeševanje gospodinjstva v okrajih in republik kot tudi poučevale gospodinjstvi pouk na osnovnih in poklicnih šolah. Več kot dve tretjini jih je končalo še višjo gospodinjstvo šolo.

Vse nekdanje absolventke te šole se vsako leto sestajamo, izmenjamo izkušnje. Čeprav smo nekatere že v pokoju, še vedno delamo v raznih delegacijah, društvih in v krajevnih skupnostih. Letos smo se sestale 23. in 24. avgusta v Gorici v Italiji. Srečanje nam je organizirala sošolka Vilma Bergant, za dva dni v Slovenskem dijaškem domu Simon Gregorčič. Vse stroške smo poravnale same, uprava doma pa nam je pripravila zelo prisrčen sprejem in bivanje. Vsaki udeleženci so poklonili brošuro ob tridesetletnici obstoja tega doma. Obiskale smo zgodovinske kraje v slovenskih občinah Dobrodo, Sovodnje in Steverjan.

Povsod smo občutile trdno zavednost Slovencev, ki se kaže zlasti v lepo urejenih spomenikih, posvečenih borcem in aktivistom NOB. Vsi spomeniki so postavljeni z udarniškim delom in s prostovoljnimi prispevki krajanov in borčevske organizacije. V Dobrodo smo si poleg spomenikov NOB ogledale tudi osnovno šolo, ki so jo poimenovali po Prežihovem Vorancu. V Gorici smo si ogledale gradnjo kulturnega in športnega doma, ki ga gradijo naši zamejci skupaj z matično domovino. Ta športni center in kulturni dom bosta namenjena utrjevanju prijateljskih vezi, ne glede na narodnost.

Ko smo se vračale v našo domovino, smo ob meji obiskale na pokopališču Kromberk grobove naših sošolk Line Badalič, Sabine Piščanec in Hedvike Čarman, nato pa še v Ljubljani grob kolegice partizanke Malke Peternelj. Za dan mrtvih pa bomo obiskali grob Anice Konečnik v Slovenj Gradcu in v Metliki zadnji dom ravnateljice naše šole Ljubice Božič.

Na lanskem srečanju v Čebinah smo sklenile, da bo vsakoletno srečanje povezano z zgodovinskimi in političnimi dogajanjmi, povezanimi z NOB. Leta 1981 se bomo srečale v Slovenskem dijaškem domu v Celovcu, kjer dela naša sošolka in politična delavka Anica Kokot.

Upamo, da bodo prihodnje leto na takem srečanju tudi tiste sošolske, ki se zaradi zdravstvenih in drugih zadržkov letos tega srečanja niso udeležile.

CIRILA BAMBIČ

JAVORNIK

Spomenik
gradnikovcem

Dne 23. decembra 1943 so nemške in domobranske enote pri domačiji Škvarča na Javorniku nad Črnim vrhom obklopile 3. bataljon Gradnikove brigade. V brezupnem boju je padlo 47 borcev.

Leta 1952 so ob otvoritvi planinske koče na Javorniku na pročelje vzdiali spominsko ploščo tem padlim.

V spomin na ta tragičen dogodek sta lani v decembru planinsko društvo in občinski odbor ZB v Idriji prvič organizirala tudi spominski pohod na Javornik, ki bo vsako leto ob tem času.

Letos pa se je občinski odbor ZB v Idriji odločil, da bo padlim gradnikovcem postavil spomenik. Finančna sredstva za postavitev spomenika so prispevali nekdanji borci iz idrijske občine.

Spomenik, ki bo iz masivnega kamna z bronasto ploščo, bo stal v bližini Pirnatove koče na Javorniku. Otvoritev spomenika bo 21. septembra letos.

JANEZ JERAM

BOHINJSKA BELA

Murka skrbi za borce

Trgovsko podjetje Murka iz Lesc vsako leto pred začetkom poletnih počitnic povabi nekaj članov borčevskih organizacij občine Radovljica v svoj počitniški dom, ki ga ima v Umagu. Letos so odšli tja tudi tri tovaršice z Bohinjske Bele. V Umagu so bile štiri dni, a so se vrnile kot prerojene in navdušene. Posebno za Angelo Zorčev, ki ima svoj dom na Slamnikih na pobojju Pokljuke, je bilo to nekaj povsem novega in nepričakovanega. Med vojno je vseskozi podpirala partizane, saj so se k njej zatekali ob blizu in daleč, sedaj pa je bila delznanja resnične pozornosti. V domu je bilo več nekdanjih partizanov, zato se je med njimi počutila kot doma. Angela je ostarela med svojimi skupnimi njivami in živino, otroci so odšli od doma, pa vendar ima rada svojo gorsko kmetijo. Pohvalno je, da se delovni kolektiv na tak način spomni ljudi, ki so mnogo žrtvovali za našo svobodo, zato želimo Murki veliko delovnih uspehov v imenu naših treh članic, ki so letovale v Umagu.

MS

KRANJ

Obisk na Kozari

Kot vsako leto smo se tudi letos člani ZB krajevne skupnosti Vodovodni stolp v Kranju odločili za daljši izlet. Cilj izleta so bili partizanski kraji v Bosni in Hercegovini.

Zadnje dni maja nas je avtobus odpeljal mimo Zagreba proti enemu najbolj grozotnih taborišč druge svetovne vojne, proti Jasenovcu. Po obisku muzeja smo se poklonili žrtvam, potem pa nadaljevali pot po lepi Bosanski krajini in mimo mnogih spomenikov in obeležij NOB vse do cilja poti – legendarne Kozare. Nemo smo obstali pred mogočnim spomenikom vseh tistih, ki so padli za lepši, srečnejši čas. Kljub letom, ki so minila od vojne vihrje, smo bili vsi močno pretreseni. Položili smo venec k ostalemu vedno svežemu cvetju. Globok vtis nam je pustil tudi ogled muzeja.

Drugi dan izleta smo si ogledali zgodovinsko dvorano AVNOJ v Jajcu, nismo pa tudi zamudili priložnosti, da si ne bi ogledali tudi številnih zgodovinskih znamenitosti mesta.

Zadnji del potovanja nas je vodil v Drvar s Titovo pečino in muzejem. Še kratek počitek, ogled mesta Bihaca in vrniti se je bilo treba.

Izlet je pri vseh udeležencih zapustil trajen vtis in nas znova utrdil v prepričanju, da so bratstvo in enotnost naših narodov ter naša socialistična samoupravna demokratična domovina, ki je zrastle iz takih žrtev, stvari, ki jih bomo vedno branili pred vsakim, ki bi želel vplivati na našo sedanost in prihodnost. Zvesti Titu in njegovim načelom bomo revolucionarne tradicije NOB še naprej negovali in utrjevali.

M. B.

KOG

Ure zgodovine

Krajevna organizacija ZB NOB na Kogu tudi letos aktivno dela. Pripravljamo veliko proslavo, ki bo 27. septembra 1980 z začetkom ob 9. uri in bo posvečena odkritju spomenika kurirjem NOV in 200-letnici delovanja osnovne šole na Kogu.

V preteklosti smo skupaj z lovci LD Kog uredili skupen dom, kjer imamo svoje prostore. Vsako leto organiziramo izlet članov v kraje, ki so znani iz NOB. Letos smo avgusta šli po delu poti 14. divizije. To je bilo pravo doživetje.

Tega dne je bila v Sentvidu pri Planini zaključna slovesnost mladinske delovne akcije Kozjansko 80. Kdo bi mogel mimo tega dogodka in kdo bi mogel odkloniti povabilo prijaznih funkcionarjev občine Sentjur? Udeležili smo se proslave in postali bogatejši za doživete ure, z našo delovno mladino. Vsi smo želeli biti z nje zdaj in v bodoče. Z mladino smo peli himno, ko so poslednjič letos spuščali z droga jugoslovansko zastavo. In končno skupaj z mladino smo jedli imeniten brigadirski kolaž.

Takoj smo nadaljevali pot do Planine, kjer nam je tovariš Pajk podrobno razložil delež Kozjanskega med NOB. Ogledali smo si spomenik in muzej. V Velenju nas je počakal tovariš Pugelj in nas popeljal na Graško goro. Tam smo imeli pred spomenikom »uro zgodovine«.

Ko smo se vračali pozno domov, smo bili polni prijetnih vtisov. Izlet je odlično pripravil Matija Lusković-Rajko, za zgodovinsko in kulturno vrednost pa je poskrbel Ivo Rau, ki že vrsto let skrbi, da se kogovski člani ZB ob izletih tudi izobražujejo.

Malo nam je zagodel Certus Maribor, TOZD Ptuj, ker nam je namesto 51-sedežnega avtobusa poslal 46-sedežnega in še to s pokvarjenim mikrofonom. Sofer Konrad se je potrudil, da smo se kljub temu varno vozili.

DRAGO ZAVNIK

GORJE PRI BLEDU

Krajani praznujejo

Gorje so znane iz NOB, saj so se gorjanski prebivalci vključevali v partizanske vrste že v poletju leta 1941 in vsa nadaljnja leta krute okupacije. V partizanih se je bojevalo prek 350 borcev, zaradi sodelovanja s partizani je bilo iz gorenjskih vasi izseljenih trinštirideset družin, mnogi pa so šlo skozi begunjsko mučilnico in dalje v kazensko taborišče in mnogi se niso nikoli več vrnili v rodne Gorje. Osemindvajsetga avgusta 1941 so v Spodnjih Gorjah Nemci ustrelili pet talcev v povračilo za kaznovanega izdajalca. V spomin na te žrtve so Gorje prav ta dan vzele za svoj krajevni praznik, ki ga praznujejo vsako leto.

Vojna je bila za nas zmagovito izbojevana, toda revolucionarni proces v naši samoupravni socialistični družbi še traja. Delavni Gorjanci so se v povojnih letih z vsem poletom lotili obnove porušene domovine, kar se danes vidi na vsakem koraku. Zrasli so novi industrijski obrati, ki nas uvrščajo v napredno industrijsko deželo. V Gorjah je zrastle nova sodobna šola, TVD Partizan je povečal svoje prostore v svojem domu, preurejena stara šola je dala našim najmlajšim sodobne varstvene prostore, obnovljeno je tudi župnišče, zrasli sta dve novi samopostrežni trgovini in nov gasilski dom, v katerem vadijo tudi gorjanski godbeniki in so prav v teh dneh dobili nekaj novih pihalnih glasbil. V Spodnjih Gorjah sta zrastle dva nova stanovanjska bloka, ki sta bila vseljiva lani, poleg njih pa je v zadnjem času zrastle precej novih stanovanjskih hiš.

Problemi pa so bili in bodo, kajti na območju Gorij se ni v celoti narejena kanalizacija in tudi vasko ceste, ki jih je kar prek trideset kilometrov. No, za letos obljublajo, da se bo tudi na tem področju premaknilo na bolje.

Letošnji program praznovanja je tak: 29. avgusta ob 18.30 bo slovesna seja vseh zastopnikov družbenopolitičnih in društvenih organizacij, ob 19.30 pa bo koncert godbe na pihala iz Gorij v domu TVD Partizan;

30. avgusta bodo športna tekmovanja, nogomet, odbojka in košarka, obiski partizanskih obeležij in polaganje vencev na grobove, (ZMSM) zvečer pa bo pogostitev starostnikov in staršev padlih borcev.

JOŽE AMBROŽIČ

ZAGORJE

Praznovanje občinskega praznika

V noči med 8. in 9. avgustom 1941. leta je Revirska četa napadla sovražno postojanko v Toplicah v Zagorju. Kot spomin na ta dogodek občani, delovni ljudje, družbenopolitične organizacije in skupščine samoupravnih interesnih skupnosti občine Zagorje praznujejo svoj občinski praznik.

Napad Revirske čete, ki naj bi jo ustanovili že v majskih dneh 1941, je imel velik odmev. To je bil prvi skupni boj Revirske čete v zasavskih revirjih in v vsej Spodnji Stajerski. Iz Zagorja je padlo 592 borce, 2.966 ljudi je bilo interniranih in 5.771 pa aktivnih udeležencev v NOB.

Letošnji občinski praznik so proslavili z doseženimi gospodarskimi in komunalnimi uspehi in s kulturnimi, športnimi in manifestativnimi prireditvami ter odkrivanjem nekaterih objektov. Odkrili so tudi spomenik rudarskim rodovom, ki ga je ob sodelovanju ostalih izdelal iz granita Franc Kopitar, akademski slikar. Nanj pa je napisal verz njihov rojak in pesnik Mile Klopčič. Letos namreč poteka 235 let, kar so v Zagorju začeli kopati premog.

Na slavnostni seji skupščine občine Zagorje so desetim borcem podelili priznanja.

DRAGO MIKLAVEC

MOTNIK

Odkrili so spominsko ploščo

V okviru krajevnega praznika je bila minulo nedeljo v Motniku slovesnost, na kateri so odkrili spominsko ploščo na Karatovi hiši v počastitev zasedanja plenuma komunističnega okrožja, ki je bilo v novembru leta 1944. Slavnostni govornik je bil Albin Vengust, ki je v svojem govoru orisal pomen teh krajev med NOB. Med številnimi krajani in borci so se proslave udeležili tudi predsednik IS SO Kamnik Tone Pengov, predsednik OO ZZB Kamnik Mirko Podbevšek-Lado, predsednik OK SZDL Kamnik Nande Vode in drugi.

Pred spomenikom, kjer je 1. februarja leta 1944 v boju za osvoboditev Motnika padel Rudi Karat-Džek, namestnik komandanta 3. bataljona 6. SNOUB, so položili venec.

JOŽE ČURIN

DELNICE

Pobratenje občin

Prebivalci občine Delnice v SR Hrvaški bodo letošnji občinski praznik in praznik krajevne skupnosti Delnice proslavili v znamenju proslave 37-letnice osvoboditve tega kraja. Praznovanje bo v soboto in nedeljo, 6. in 7. septembra. Prvi dan bodo na sporedu številna tekmovanja, v katerih bodo zraven domačinov sodelovali tudi pripadniki JLA. V nedeljo dopoldne pa bo slovesna seja vseh treh zborov občinske skupščine in občinskih vodstev družbenopolitičnih organizacij. Na tej seji bodo tudi slovesno podpisali listino o pobratenju z občino Ljubljana – Center. Po končani seji bo v bližnjih Drazicah množično zborovanje, kjer bodo odkrili spominsko ploščo štirim streljanim prvoborcem te občine. Na seji občinske skupščine in tudi na množičnem zborovanju bodo obudili spomin na borce 18. slovenske narodnoosvobodilne divizije, ki so se bojevali v krajih Gorskega Kotarja v zimskem obdobju leta 1943/44.

VIKTOR DRAGOŠ

TOLMIN

Prapor Idrijskotelminskemu odredu

Tolminska občina s svojim razsežnim in goratim območjem je zelo bogata z dogodki iz narodnoosvobodilne vojne. Na njenem območju so bile med NOB ustanovljene in so delovale številne enote NOV in POS, zato ni čudno, da imajo tudi danes po toliko letih po osvoboditvi, organizacije ZZB NOV in mladine polne roke dela, da bi dostojno označili pomembne dogodke in partizanske enote iz slavnih dni. Teh pa na Tolminskem ni malo, saj je bilo tam ustanovljenih več partizanskih enot, ki so se bojevale s fašističnimi okupatorji. Ob koncu leta 1942 je tu deloval Soški odred, februarja 1943 je bil ustanovljen Severnoprimorski odred, ki je že maja istega leta prerastel v slavno brigado Ivana Gradnika, ki je potem skupaj z brigado Simona Gregorčiča opravila slavní pohod v Beneško Slovenijo. Te prve primorske brigade so po težkih bojih na Krnu, Stolu, Kolovratu in Matajurju odšle, toda ostalo je njihovo delo. To se je izkazalo ob ljudski vstaji, ki je sledila ob kapitulaciji fašistične Italije. Ljudje so razoroževali bivšo italijansko vojsko in ustanavljali nove partizanske čete. Naj omenimo še, da so se tudi beneški Slovenci odzvali in ob tej priložnosti ustanovili svoje partizanske čete in se začeli z ramo ob rami bojevati proti okupatorju z ostalimi brati v Posočju. Seveda so tu še revolucionarna Brda, ki so te dale tudi svojo brigado 1. Soško (kasneje imenovano 17. SNOUB S. Gregorčiča).

Vse to je pogojevalo, da so 10. oktobra 1943 leta v Kobaridu ustanovili slavno primorsko 30. divizijo 9. korpusa NOV in POJ. Po hudih bojih je 30. divizija s svojimi enotami zapustil ozemlje Brd, Slovenske Benečije in Posočja. Za celo to območje sta bila ustanovljena dva partizanska odreda. Briško beneški odred (BBO) je začel delovati že decembra leta 1943 in je imel operativno območje Brd, Beneške Slovenije in Posočja, razen Tolminske. Idrijskotelminski odred (ITO) pa je bil ustanovljen konec januarja 1944. Njegovo operativno območje je segalo do Tolminske, Idrije, pa vse do Gorice in Vipavske doline. Ker pa so na tem območju delavale brigade divizij 9. korpusa, je ITO dobil nalogo, naj z vsemi enotami krene na Tolminsko, da tam kot edina večja partizanska enota onemogoči delovanje belogardistov, ki so hoteli s propagando o uničenih partizanskih enotah omajati revolucionarne Tolmince ta namen so so vključili tudi nekaj domačih izdajalcev in omahljivcev.

S prihodom enot ITO je bilo konec njihove propagande. Odred je uspešno opravil svojo nalogo, tako da ga je vodstvo 9. korpusa septembra 1944 ukinilo, bataljoni pa so odšli v enote brigad 30. divizije. Občinska skupščina Tolmin je zato na pobudo odbora preživelih borcev ITO in občinske organizacije ZZB NOV Tolmin, dala domicil ITO.

To je tretja večja partizanska enota, saj ima tu domicil še 17. brigada Simona Gregorčiča in Severnoprimorski odred.

Organizacije ZZB NOV in mladina delajo prido, njim so se priključili še tolminski lovci in njihove organizacije, ki postavljajo in skrbijo za številna spominska obeležja na območju občine.

Tako pripravljajo tudi spomenik padlim borcem v rojstni vasi pesnika Simona Gregorčiča na Vrsnem pod Krnom skupaj s sodelovanjem ZZB NOV, mladine in KS Vrsno ter odborom ITO. Ob tej priložnosti bo tudi zbor vseh preživelih borcev ITO, kateremu bo občinska skupščina Tolmin podelila prapor, borci pa bodo dobili še sporninsko značko ITO.

Proslava ob odkritju spomenika padlim iz Vrsna in podelitev prapora ITO je predvidena za 28. september leta 1980.

FRANJO BAVEC-BRANKO

LOGATEC

Ob prazniku občine

Za praznovanje občinskega praznika občine Logatec, ki bo od 6. do 14. septembra, so pripravili bogat program. Praznovanje je povezano s septembrom 1943, ko so domači fantje in dekleta množično odhajali v partizane. Ustanovili so Logaški bataljon, ki ima sedaj domicil v logaški občini in so po njem imenovali tamkajšnjo vojašnico.

Letos bo potekalo praznovanje pod geslom: 30 let delavskega samoupravljanja. Pregledali in analizirali bodo dosedanje delo in uspehe, ki kljub težavam, ki so jih imeli, niso ravno majhni.

Že nekaj let je v logaški občini praksa, da se občinsko praznovanje odvija v eni od krajevnih skupnosti občine. Letos so se odločili, da bo praznovanje v KS Laze. Vaščani te krajevne skupnosti so daleč naokrog znani, da so bili zelo enotni in aktivni v NOB. Že v letu 1941 je narodno-

svobodilno gibanje dobilo močan razmah. V juliju 1941 so se začele organizirati prve skupine OF, ki so se kasneje povezovale med seboj in so izredno aktivno delovale pri širjenju revolucionarnih idej med vaščani, predvsem pa med mladino, kar je imelo močan vpliv na nadaljnji potek in razvoj NOG na tem območju. Do 24. maja 1942 je odšlo k partizanom že prvih 11 fantov, katerih povprečna starost je bila pod 19 let. Kasneje, v letih 1943 in 1944, pa je odšlo k partizanom še 40 fantov in deklet, 36 vaščanov pa je bilo po raznih zaporih in taboriščih. Vsak tretji udeleženec NOV je padel, tako da je skupaj z ostalimi žrtvami nasilja izgubilo življenje kar 22 vaščanov, več pa jih je umrlo po končani vojni za posledicami vojne. Prav vsi vaščani pa so se vključili v NOG.

V tednu občinskega praznovanja bo organizacija ZZB NOV Logatec odkrila spo-

menik in dve obeležji. Krajevna organizacija ZB NOV Naklo – Logatec bo odkrila nov spomenik na pokopališču, kajti prejšnjega je že načel zob časa. Spomenik je izdelal domačin Janez Lenassi.

Obeležje mučenemu in ubitemu partizanu Stanku Gostišu bo odkrito na Kofcah, v bližini njegovega doma, kjer so ga ubili. Stanko Gostiša se je rodil leta 1926, živel na Kofcah in kot zaveden fantič je stopil v partizanske vrste v Dolomitski odred in kasneje je prišel v Prešernovo brigado. Pozimi je dobil močne ozeblene in rane se niso hotele zaceliti. Tak ni mogel ostati v enoti. Poslali so ga na zdravljenje na teren Hrušica, kjer so ga ujeli Nemci. Odpeljali so ga v vas Grčarevec. Naslednji dan so ga odpeljali proti Logatcu s pretvezo, da ga bodo vključili med domobrance. Pri Logatcu na Kalcah pod Suho rebarjo so ga Nemci izročili logaškim do-

mobrancem, ki so ga mučili, pretepali in nazadnje ubili 9. avgusta 1944.

Drugo obeležje bodo odkrili v gozdu nad Grčarevcem proti Srnjaku, kjer je leta 1944 taborila skupina rajonskega odbora Logatec. Taborišče je bilo oddaljeno od Grčarčeva dva kilometra. Še v temačnem jutru so planinski in rovski domobranci od vseh strani začeli obkoljevati izdanc taborišče. V napadu je bil smrtno zadet Franc Skvarča. Ostali partizani so se srečno umaknili proti Srnaču v Hrušico.

V sredo, 10. septembra, bodo ob 17. uri odkrili spominski obeležji Francu Skvarči v Grčarevcu in Stanku Gostišu na Kalcah. V petek bodo ob 17. uri odkrili spomenik borcem in talcem na pokopališču v KS Naklo. V soboto bo slavnostna seja občinske skupščine in otvorili bodo novo šolo.

JOŽE SIMŠIČ-JELEN

Zdravi so žrtvovali življenje za rešitev ranjenih

Bitka za ranjence

Te dni poteka šestintrideset let od znanega pohoda borcev 31. divizije s Primorske na Notranjsko. Pohoda, s katerim so borci po hudih naporih, številnih naravnih in sovražnikovih ovirah prenesli iz Cerkna 180 ranjenih borcev, ki so jih zavezniška letala odpeljala na zdravljenje v svoje bolnišnice v južni Italiji.

Sovražne postojanke v Baški grapi so padle. Železniška proga je bila razdejana. Čeprav je bila proga Gorica-Sv. Lucija-Podbrdo-Jesenice bila važen vezni živec med bojiščem v Italiji in nemškim zaledjem, je sovražnik ni začel takoj popravljati. Promet je bil za dolgo ustavljen. To je bil znak, da sovražnik nekaj načrtuje, in sicer ofenzivo. Devetnajstega julija so močne sovražne sile začele pritiskati na osvobojeno ozemlje na Cerkljanskem. Začela se je ofenziva, ki naj bi očistila Cerkljansko in Sentviško planoto in nato ozemlje Čepovanske in Trnovske planote ter na tem prostoru uničila partizane in njihovo zaledje.

Stab 31. divizije je ta ofenziva močno presenetila. Brigade so bile tedaj daleč stran. Prešernova je bila v gornje savski dolini, Gradnikova na Vipavskem, le Vojkova se je iz Poljanske doline pomikala proti Cerknem. Toda na ukaz so bile brigade kmalu na določenih mestih.

Enote 9. korpusa so se s stalnimi boji in juriši prebijale skozi sovražne obročje in zasede. Zadnjega dne prvega dela ofenzive so uspele priti do Konomeljske doline in naprej na Vojskarsko planoto. Po kratkem predahu je sovražnik začel z drugim, še bolj ostrim delom ofenzive. V tem delu je prišlo do hudih

in nekajkrat tudi do kritičnih situacij za partizanske enote, ki so jim preostajale le ozke odprtine za preboj iz sovražnikovega obroča. Sovražnik je v večjih krajih pušcal svoje enote, ki so se utrjevale, kar je dokazovala, da namerava v teh krajih ustanoviti svoje postojanke. To bi pomenilo izgubo svobodnega ozemlja in oviro za gibanje enot. Zato so sicer od neprestanih borb močno utrjene partizanske enote, ki so jih mučili tudi neprestani dež, vročina, pomanjkanje počitka in hrane, prešle v protinapad. Le-ta je tudi v celoti uspel.

Ko pritisk omajanega sovražnika še ni prenehal, so kurirji hiteli v brigade z novim ukazom. Gradnikova, Prešernova in Vojkova brigada so se začele premikati v Cerkno. Pred borci je bila nova, nevarna in težavna naloga. S Primorske je bilo treba prenesti na Notranjsko številne hudo ranjene borce, ki so se do tedaj zdravili v bolnišnicah Franji in Pavli. Za ranjence je na tem tako važnem strateškem območju obstajala stalna nevarnost, da bi jih sovražnik presenetil, pa tudi zaradi neprestanih bojev je število ranjenecv občutno naraslo.

Ranjencem je bila v partizanih posvečena posebna skrb, tako glede zdravljenja kakor tudi glede varnosti. Rešitev ranjenega tovariša je v boju pogosto zahtevala življenje zdravega. Zapustitev ranjenega pa se je najstrožje kaznovala. Kako se počuti ranjenec, ki je prepuščen sam sebi in kako, ko ga rešijo sotovariši gotove smrti, sem sam občutil v zimskih dneh leta 1943. Zame je bil tisti zimski dan, ko so me v globokem snegu pod Črno

Kolona z ranjenci (Alenka Gerlovič)

prstjo ranjenega našli borci Gregorčičeve brigade in me čez Baško grapo varno prenesli do Franje, drugi rojstni dan.

Trinajstega avgusta 1944 je bil lep topel in sončen dan. V Cerknem je vrelo kot v panju. Toliko partizanov skupaj ta partizanski trg še ni videl. Močni sončni žarki so grela utrjena telesa. Bolničarke so zdravile ožuljene in utrjene borce. Divizijski obveščevalci so skrivnostno zapuščali trg. Zaključen je bil zadnji posvet pri Lazarju, komandantu divizije. Po dolini je prišla dolga kolona voz, naložena z ranjenci. Negotovost med borci je izplahnela. Cilj je postajal čedalje bolj jasen. Na vozovih so ležali hudo ranjeni borci. V obraz so bili blede in upadli od bolečin in vlage, ki jo je dajala soteska Pasice. Prišli so na sonce, ki so ga v Franji videli le mimogrede, prišli so med svoje tovariše. Postajali so vedri in skoraj nasmejani. Od svojih zdravnikov in drugih varovancev so se poslavljali s solzami v očeh. Med njimi je bil vedno nasmejan Matjažek, bila je moja rojakinja Lokajeva Pavla, ki je bila hudo ranjena ob napadu na partijsko šolo prav v kraju, iz katerega je odhajala v neznanu.

Dolga kolona se je proti večeru pomikala proti Zelinu. Pot proti Trebuši ni bila varna. Zato je čelo kolone zavilo k strugi reke Idrijce in že je vsa kolona bredla to znano reko. Voda, pesek, in blato so bili trd oreh za utrjene borce, pa tudi za konje, ki so vlekli vozove. Cesar konji niso zmogli, je zmogel človek. Uprl se je v voz in rinil, čeprav je še sam težko hodil. Mokri in blatni smo se zagrizli v strmine Jagršč in naprej proti Šebreljski pla-

noti. Po ozkem in strmem kolovozu so odpovedali konji. Njihovo moč smo morali nadomestiti sami. Vozove je premetavalo sem ter tja in na njih so od bolečin vzdihovali ranjenci. Konji so ponovno obstali in spet smo se uprli v vozove in jih pomikali korak za korakom naprej. Hodili smo, da ni bilo ne konca ne kraja in se v trdi temi zaletavali drug v drugega. Konji so klekali, borci od utrujenosti stoje spali. Štirinajst ur smo rabili do prostrane Vojskarske planote, ki je bila posejana s številnimi vrtačami. Tu smo se odpočili. Odpočili so se tudi konji in že smo nadaljevali pot čez Mrzlo Rupo na Otlico. Sem so borci 30. divizije pripeljali še ranjence iz bolnišnice Pavle. Tedaj je bilo skupaj zbranih 180 ranjenecv in invalidov, od tega kar 112 negibljivih.

Četrty dan se je divizija odpravila proti Pivki. Teren je bil položnejši, konjskim vpregam so pomagali pri prevozu tudi kamioni. Varnost za pohod je bila zagotovljena, prišli smo v Bukovje. Nad vasjo smo predanili. Tu so potekale poslednje vojaške in politične priprave za glavni in lahko tudi usodni del pohoda. Pred nami je bila močno zastražena cesta Ljubljana-Postojna, nekoliko globlje v gozdu pa močno zastražena železniška proga. Prekoračiti ta dva objekta s kolono, dolgo dve uri, ni bilo enostavno, zlasti še z ranjenci na nosilih.

Prva je šla na pot Gradnikova brigada. V zavetju noči je 17. avgusta prekoračila progo. Ko so bili zadnji borci že onstran proge, so Nemci iz svojih bunkerjev začeli obstreljevati kolono. Brigada je dan prebila na Javorniku in

Franjo Fijavz

Delovanje
napredne mladine
na vasi

4

»Gruda«
je opravila veliko poslanstvo v letih svojega obstoja in predstavlja danes za tiste, ki se zanimajo za predvojne napore kmetijske mladine, da bi si uredila življenje lepše in bogatejše, še vedno bogat vir za razpoznavanje razmer tedanje dobe. Kdorkoli je v tistem desetletju sodeloval, bodisi v mladinskem kmetsem ali delavskem gibanju in v organizaciji komunistične partije ali SKOJ, se bo lahko spomnil in našel veliko skupnih stičišč, ki jim je dajala vzpodbudo in smer KP Slovenije za delovanje v množičnem naprednem gibanju.

Gospodarske in socialne razmere

Življenje na vasi se je s pričetkom gospodarske krize pri nas kot povsod po Evropi v 1929. letu in vse nekeje do 1937 iz leta v leto poslabševalo. Marsikje je težko gmotno stanje trajalo do druge svetovne vojne.

Preobširno bi bilo opisovanje razmer po posameznih predelih Slovenije, zato bi jih orisal le na celjsko - savinjskem področju, ki je imelo v raznih predelih povsem različno gospodarsko strukturo. Delilo se je na bogatejši predel današnjih občin Celje, Zalec, Mozirje, delno še Velenje in Šentjur in na revnejši predel vzhodno od celjske kotline, zajemajoč del občine Šentjur, celotno občino Šmarje pri Jelšah vključno s Kozjanskim, kjer je vladala revščina in podhranjenost. Radi brezizglednosti izboljšanja položaja so se starejši ljudje pogosto vdajali pijančevanju, a mlajši so odhajali na delo v tujino, ki jih je takrat zelo slabo plačevala. Le nekateri obsežni industrijski obrati - Westnova tvornica emajlirane posode, Cinkarna, Železarna in šamotarna v Štorah, nekoliko obratov tekstilne industrije v Celju in Preboldu - so zaposlovali delavce in delavke tudi iz oddaljenejših krajev. Vsa ostala industrija se je napajala z delovno silo iz svoje najbližje okolice. To so bili manjši industrijski obrati kot npr. tvornica nogavic Polzela, keramična tovarna Liboje, premogovniki Pečovnik, Laško, Zabukovica in Velenje, lesna industrija Nazarje in preko sto srednjih in manjših žag ob Dreti in Savinji kakor tudi ob drugih vodah, nekateri večji mizarski obrati (Vehovar, Celje in v Šentjurju ob j.z., Stolarna na Teharjih), usnjarna v Šoštanj, obrat za izde-

Dr. France Hočevar, predvojni član KPJ, dolgoletni tajnik in član glavnega odbora v zvezi DKFID, nosilec spomenice 1941 (živi v Ljubljani)

Mira Tomšič-Svetina, predvojni članica KPJ, vrsto let sodelavka v delavsko kmečkem gibanju, narodna herojinja (živi v Ljubljani)

Ivan Nemec-Vojko, predvojni član glavnega odbora zveze DKFID, večletni tajnik zveze DKFID, nosilec spomenice 1941 (umrl 1976)

Prvi krški borci so umrli zaradi izdaje

Na pragu svoje mladosti so dali življenja

se zvečer pomaknila nazaj k progi, da bi zavarovala prehod glavnine in preprečila napad, ki je grozil iz bunkerjev, ki so bili na obeh straneh prehoda pri Škrbcu.

Zvečer se je cesti približala glavčina z ranjenci. Kolona je obstala nad odcepom ceste za Strmec in čakala noči. Glavno skrb za prenos ranjencev je prevzela Vojkova brigada. Za prenos vsakega ranjenca je bilo določenih osem zdravih borcev. Vojkova je šla prva na pot, sledile so štabne enote divizije, za njimi pa se je pomikala Prešernova brigada. Cesto proti Postojni, od koder je bilo pričakovati sovražni napad, je močno zavarovala Kosovelova brigada. Prva ovira je bila mimo. Bližali smo se železniški progi. Da se progi bliža močna kolona, so kmalu začutili v sovražnikovih bunkerjih. Ogenj iz vsega orožja so usmerili na prehod, ki so ga varovali. Mine so pale in osvetljevale noč. Tedaj je prišla na vrsto Gradnikova brigada. Borci brigade so iz neposredne bližine udarili z vsem orožjem na bunkerje in tako pritegnili nase pozornost sovražnih posadk. Hiteli smo, bolje rečeno, težko otovorjeni smo tekli čez progo in se onstran nje zagrizli v strmino, ki je predstavljala konec najhujše in najnevarnejše poti. Ranjeni tovariši so potrpežljivo prenašali hude bolečine. Vedeli so, da gre za njih, in da bo kmalu konec muk in trpljenja. Globoko v prostranem gozdu je bil odrejen počitek. Bolničarke in zdravniki niso počivali. Tudi poveljniki so se posvetovali med seboj in vsi smo čakali, da se bodo pojavili notranjski kmetje z vozovi. In res so prišli. Ranjence smo naložili na vozove in dolga kolona je nadaljevala pot proti Staremu trgu in naprej proti Kozariščem.

Na partizanskem letališču smo čakali zavezniška letala. Toda letal ni bilo od nikjer. Zato je dobila Prešernova brigada novo in težko nalogo. Ranjence je morala spremljati naprej vse do Kolečkega Roga, kjer naj bi počakali na varnem na zavezniška letala.

Divizija je svojo nalogo uspešno izpolnila. Rešila je ranjence, ki so čez nekaj dni z letali odleteli v južno Italijo, se tam zdravili in se po vojni vrnili v domovino.

Po nekajdnevem počitku na svobodnem notranjskem ozemlju, kjer je brigade obiskal tudi komandant glavne štaba Franc Rozman-Stane, so se enote divizije 24. avgusta zjutraj začele pomikati nazaj proti progi. Borci so bili zadovoljni, da so nalogo uspešno opravili. Vzpodbujala jih je tudi pohvala, ki jim jo je izrekel komandant Stane. Sovražnik, ki je predvideval, da se bo divizija vračala po isti poti na Primorsko, je močno zastražil progo, kljub temu pa je divizija to oviro prešla brez večjih izgub. Le Prešernova brigada, ki je progo prečkala v noči na 27. avgust pri Pivki in je s seboj vlekla top, je imela osem ranjenih in enega padlega borca.

Divizija se je ustavila na Otlici. Borci so se odpočili in nahranili in že hiteli novemu boju nasproti. Zadnjega avgusta zvečer se je divizija s topništvo pomikala proti Črnemu vrhu. Naslednjega dne zjutraj je Gradnikova brigada napadla to močno postojanko in zvečer Črni vrh ni bil bel.

Zdravko Vidrih

SLOVENJI DALI STE MLADA ŽIVLJENJA, TRPLJENJA NE ZABI NIKDAR NAŠ NAROD, RAZSTRELJENA PRSA ŠE KRI JE ZAVRELA, LJUDSTVO LE, NAROD B'LA SKRB JE VSEH, EN DIH - ŠE, TO ZADNJI JE BIL - DOMOVINA.

Tako je posvetilo, ki je vklesano v spomenik Prvih krških borcev na pokopališču v Krškem.

Devetindvajseti julij 1941 je bil usoden za prve krške borce. To so bili: Jože Grabar, Peter Jernejc, Rado, Milan in Zdenko Kaplan, Franc in Rajko Katelic, Ivanka Uranjek - Angelca ter Tone in Franci Preskar. Dan prej je pripotovala v Krško Ivanka Uranjek - Angelca, kurirka pokrajinskega komiteja za Štajersko. Prinesla je propagandni material in navodilo za organizacijsko in politično delo krške grupe. Na dogovorjeni javki v brivskem lokalu na Vidmu, ki je bil ob ponedeljkih zaprt, je ni nihče pričakoval. Zato je odšla iskat Rada Kaplana, ki bi jo moral pričakovati, v brivnico v Krško, kjer ga tudi ni našla. Tu je ob odhodu iz brivnice pozabila aktovko s propagandnim materialom. In ke se je zdela nekemu pomočniku v brivnici sumljiva, je takoj pogledal v aktovko in vse izročil policiji v Krškem.

Tako se je z izdajo začela katastrofa. Vsi člani

krške skupine so se tisti dan srečno rešili v nekaj kilometrov od Krškega oddaljeni gozd Rore, kjer so prenočili v šotoru. Dne 29. julija so s nameravali umakniti čez nemško italijansko mejo. Tisto jutro pa je Preskar, član te skupine, skrivaj šel domov po neke osebne potrebščine. Ko se je vračal k skupini v šotoru, mu je sledil nek cestni delavec in nato skrivališče skupine izdal policiji v Krškem.

Policija je dopoldne 29. julija zajela 10 članov krške skupine v skrivališču v Rorah. Iz gozda so jih peljali najprej na domove, kjer so temeljito

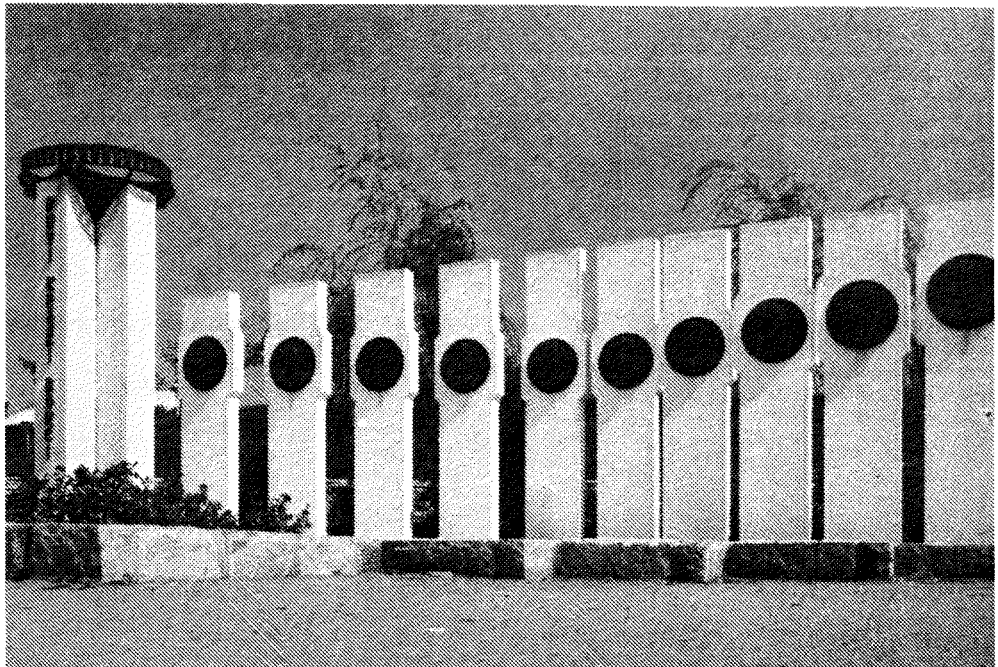
opravili hišne preiskave. Zvečer 29. julija so jih zaprli in vso noč nečloveško zasliševali na policiji v Krškem. Zgodaj zjutraj 30. julija so jih s kamionom odpeljali v šest kilometrov od Brezic oddaljen gozd Dobrava in jim prebrali smrtno obsodbo. Skupen grob so si izkopali sami.

Dvojna izdaja je bila kriva, da se je okupatorju posrečilo uničiti krško skupino. S tem je bila partijska organizacija v Krškem razbita in tudi priprave za upor pretrgane. V Sloveniji je bila to prva uporniška skupina, ki so jo Nemci zaradi nesrečnega naključja in

dveh izdaj izsledili in uničili.

Ta žalostni dogodek, ki ne bo šel nikoli v pozabo, označujejo štirje vidnejši spomeniki: prvi je na pokopališču v Krškem, kjer so pokopani posmrtni ostanki prvih krških borcev, drugi je v Rorah, kjer so bili izdani in ujeti, tretji je na kraju zločina v gozdu Dobrava. In četrti pred osnovno šolo Jurij Dalmatin v Krškem, kjer so na stebrišču pritrjene plakete s portreti vseh desetih borcev. Portrete, ki so odliti v bronu, je izdelal po fotografijah akademski kipar Vladimir Štoviček.

Slavko Smerdel

Spominsko stebrišče prvih krških borcev, ki stoji pred osnovno šolo Jurij Dalmatin v Krškem

Naslovna stran Grude, ki jo je v prvem desetletju njegove izhajanja (1924 - 1934) uspešno urejal novinar France Gerželj (živi v Kopru)

lavo odej v Škofji vasi, Braunsova kem. tovarna anilinskih barv (po vojni razvejena in obsežna industrija »Aero«, Celje), opekarne na Sp. Hudinji in Ljubečni, Apnenik v Pečovniku, »Žična«, obrat za izdelavo eteričnih olj in še bi lahko naštevali. Zaposlovali so poprečno od 20 do 100 delavcev ali delavk, nekateri celo več. Seveda je poleg naštetih obstajalo še večje število majhnih obratov (ključavničarstvo, izdelovanje tehtnic, zlatarstvo, tesarstvo itd.), ki so po osvoboditvi prenehali z obratovanjem ali pa nasprotno, razvili so se v sodobna industrijska podjetja z znatnim številom zaposlenih (zlatarstvo Pachiffi v Zlatarno Celje, Rebeikov obrat za izdelavo tehtnic v obsežno »Libelo« itd.) Podoben razvoj in primerjavo bi lahko navedli tudi za številna predvojna podjetja v ostalih krajih celjske - savinjskega področja.

Slabšanje gospodarskega položaja povsem razumevno tudi ni prizaneslo prebivalstvu, ki je bilo odvisno od prodaje kmetijskih pridelkov. Tudi večja kmečka gospodarstva, ki jo pred krizo dobro vnovčevala svoje pridelke (živina, žito, sadje, les, posebno hmelj v Savinjski dolini), so bila močno prizadeta. Po 1930. letu se je za nekaj let znižala cena hmelju in celo ustavila prodaja, tako, da je obran in posušen hmelj končal na gnojiščih. Domala vse gospodarske, obrtne in industrijske veje so zmanjševale proizvodnjo in odpuščale delovno silo. Spomnimo se težkih razmer, ko so delali rudarji v Revirjih skozi nekaj let le po tri, štiri dni v tednu in so njihove družine gladovale. Prizadeti so bili tudi gozdni delavci in žagarji. Obrtniki - kovači, volarji, sedlarji, zidarji, tesarji, mizarji in še drugi - so ostajali brez naročil in dela. Prvi značilni uspehi čevljarstva in tekstilno - konfekcijske industrije v državi (»Bata«, sedaj »Borovo« in »Tivar« v Varaždinu) so povzročili brezposelnost med čevljarji in krojači. V Mariboru je prišlo celo do napada čevljarjev in razbitja šip veleprodajalne čevljev »Bata«.

Pred gospodarsko krizo so si pogosto tudi kmetijski fantje, celo sinovi večjih ali srednjih kmetov, seveda predvsem iz družin z večjim številom otrok, poiskali zaslužek pri železnici, ali v uk ali za pomožne delavce. Nekateri so ostali po odslužitvi vojaške obveznosti v vojski kot podoficirji ali graničarji, se zaposlili v obmejni carinski službi in tudi pri orožnikih. Toda v letih krize se je s težavo in le

tu in tam dobilo delo za podeželske nezaposlene roke. Le občasno se je v poletnih mesecih odprlo znatno število delovnih mest pri železnici za urejanje prog in takom. javnih delih (večja popravila cest, gradnja mostov regulacije rek). Delo je bilo naporno in slabo plačano. Za prave delavce, doma v mestnih in industrijskih naseljih, so se pričela odpirati delovna mesta šele po 1937. in 1938. letu, predvsem v tekstilni, lesni in še kakšni drugi industriji, ko je pričela Nemčija s svojimi gospodarskimi in vojaškimi pripravami za približajočo se vojno. Prišlo je do obsežnih nemških nakupov sadja, vina, živine, hmelja, lesa, jajc, živinske krme in drugih kmečkih pridelkov v balkanskih državah s čimer je prišlo tudi do izboljšanja razmer pri nas na deželi.

Brezposelnosti ročne delovne sile se je v letih od 1932 do 1938 pridružila še nezaposlenost šolane mladine vseh struktur. Absolventi gimnazij in učiteljišč so bili med najprizadetejšimi. Na službo so čakali po dve, tri tudi po pet let in se medtem oprijemali, četudi le začasno, kakršnegakoli dela, seveda, če so ga le dobili. Mnogi so nekaj let po končanem šolanju živeli ob skromnih plačah in pokojninah svojih staršev. Še težje je bilo najti zaposlitev tistim izobražencem, ki so bili od oblasti zaznamovani, ker so se v času šolanja pridružili naprednemu srednješolskemu gibanju ali na univerzi, nastopali kot recitatorji ali igralci na odrih delavskih društev, v njihovih pevskih zborih ali izobraževalnih krožkih »Svobode«, kasneje »Vzajemnosti«. Poznani so primeri, ko je posameznikom povzročalo težave pri zaposlitvi sodelovanje pri »Njivi« in DKFID. Najtežje je bilo tistim, ki so bili še kot študente osumljeni, v preiskavi ali celo obsojeni na zaporno kakazen radi sodelovanja s komunisti. Za takšne »zaznamovance« ni bilo služb in kolikor že, potem - če so to bili učitelji - le neke na jugu ob albanski meji ali pri nas visoko v hribih, v samotnih planinskih vaseh. Tako so prenekateri učitelji in učiteljice ne teh, najslabših službenih mestih, postorili med ljudmi veliko dobrega in tudi zasejali seme v prazne brazde, ki so pozneje, v času narodnoosvobodilnega boja, bogato obrodile.

(Se nadaljuje)

NAGRADNA KRIŽANKA

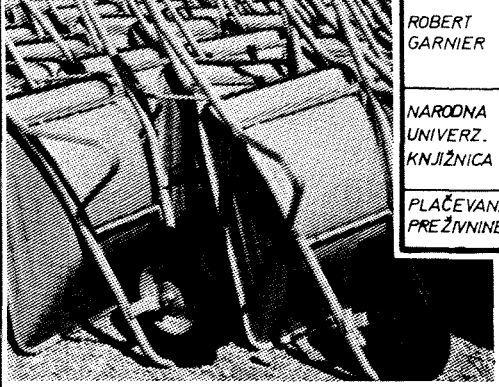
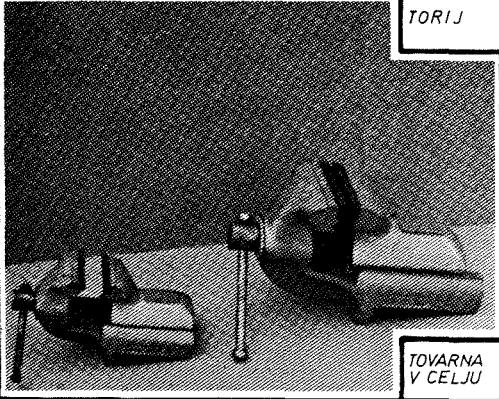
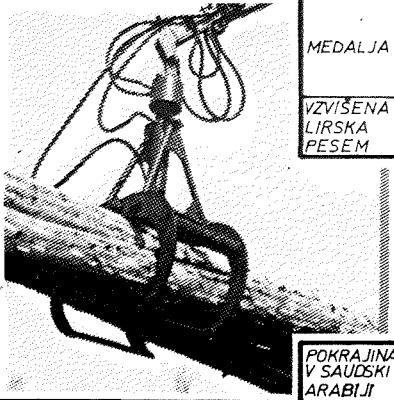
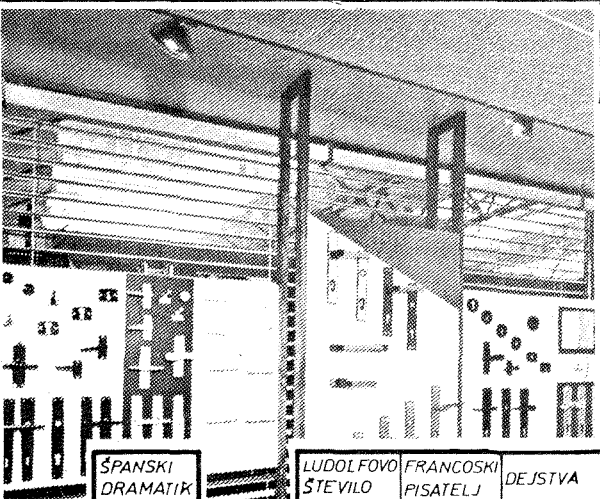
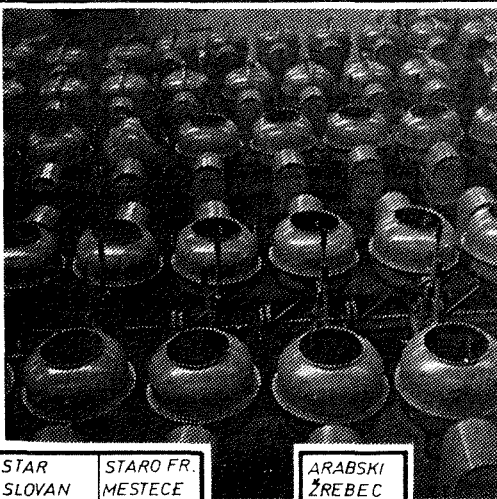
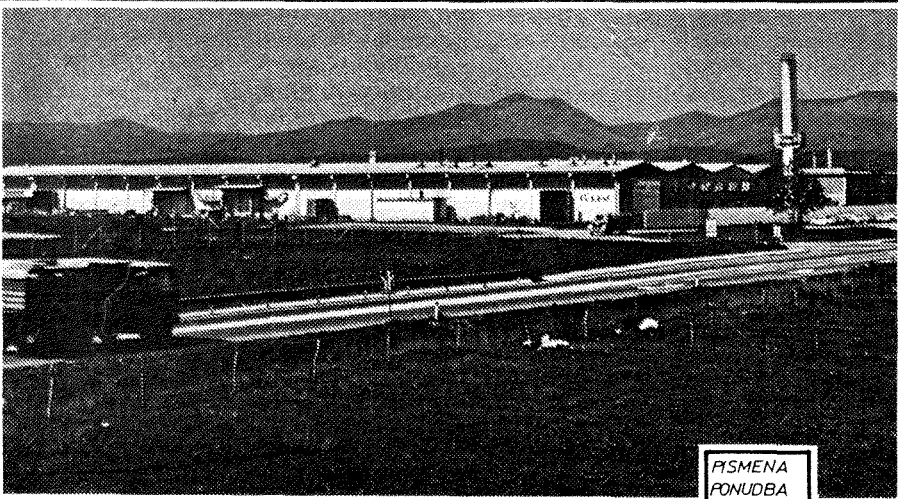
Razpis nagradne križanke

Industrija kovinskih in plastičnih proizvodov »LIV« Postojna n. sol. o. 66230 Postojna, Industrijska cona s TOZD-om Kovinski izdelki Hruševje, poklanja nagradno križanko našim zvestim reševalcem. Delovni organizaciji »LIV« Postojna želijo uredništvo, uprava TV-15 in bralci še veliko delovnih uspehov!

Rešitve te nagradne križanke pošljite na naslov: Uprava časopisa TV-15, Miklošičeva 28, 61000 Ljubljana in na kuverti spodaj levo napišite »KRIŽANKA LIV«, najkasneje do 22. septembra 1980.

Žreb bo razdelil za nagrade tri knjige »Domovina, si še kakor zdravje?«

Mnogo sreče pri reševanju križanke vam želita uredništvo in uprava TV-15.

PISMENA PONUDBA		STAR SLOVAN	STARO FR. MESTEC	ARABSKI ŽREBEC	ŠPANSKI DRAMATIK	LUDOLFOVO ŠTEVILO	FRANCOSKI PISATELJ	DEJSTVA
REKET				RIMSKI BOG LJUBEZNI		PO		
SAVA KOVAČEVIČ				ENO OD AGR. STANJ. OBOROŽEN. TATVINA		DALMATIN. VPRAŠAL.		
				GOZDNA PTICA			LATINSKI VEZNIK	
				MESTO NA ODVETNIH OTOKIH			MARGANOVIČ	
PODNOŽJE	KONEC POLOTOKA	REKA V SRBIJI				EGIPČAN. BOG		
	KRALJ ZAH. GOTOV	PROJEKTIRANJE				TATARSKI VLADAR		
ZANOS			EVROPSKA DRŽAVA				IGRALNA KARTA	SARAJEVO
VRHNJA PLAST, KI POKR. ČL. TEIG			AMERICIJ					
MEDALJA				DALMAT. Ž. IME		GRŠKI JUNAK		
VZVIŠENA LIRSKA PESEM		POTUJOČI PASTIRJI		PREBIVAL. ADNIJI		NEMŠKI FILOZOF	AM. NACIO. UPRAVA ZA VESOLJSKA RAZISKOV.	
		JUNIOR						
			PALICA PRI PLUGU			NAUK O NAVADAH, NRAVNIN. POJMOVANJ. NARODOV		
			RUBIDIJ					
POKRAJINA V SAUDSKI ARABIJI		NAJVI. TOSK. REKA			SELEN			
		NADNARAV. BITJE			UDELEŽEN. SINJSKE ALKE			
TORI J		NEM. POR. AGENCIJA		ANGLEŠKI IZUMITELJ PARNEGA STROJA				
		PERZIJSKI KRALJ						
LIAKURA	BIL. JARDNA PALICA		ŽIVOJIN PAVLOVIČ	AVT. OZN. NIZOZEM.		GOZDNA ŽIRAF		
	PRÁVILO					ANGL. KRAT. VSE V REDU		
				PRIPOVED. PESNITEV	KROŽNICA			
					VRSTA VINA			
			KONTRAREV. SILE KI SO DELOVALE V OKOLJENEM MADRIDU					
			OČKA					
				PLEMIŠKI NASL. V ANG.				
				NEK. JAP. TELOVADEC				
						GERMANIJ		
						ŠALA		
ROBERT GARNIER		PREDLOG						
		NOVAK						
NARODNA UNIVERZ. KNJIŽNICA			KAZALNI ZAIMEK		RADIUS	JADRANSKI OTOK		
			MOLIBDEN		TALI J	ZAC. PRIIM. INIM. NAJVI. SL. DRAMAT.		
PLAČEVAN. PREŽIVNINE								

Nagradni kupon LIV Postojna

Ime in priimek:

Naslov:

Pošta:

Anton Oblak

Na pokopališču v Podkraj pri Velenju smo se julija poslovili od borca VDV brigade, družbenopolitičnega aktivista, rezervnega vodnika, predsednika Rdečega križa v Ravnah, poverjenika VVI, pevcu pevskega zbora Društva upokojencev Šoštanj Antona Oblaka. Bil je invalidsko upokojen kvalificirani električar Rudnika lignita Velenje. Rojen je bil leta 1916. Med okupacijo je bil aktivist NOG do vstopa v NOV. Kot partizan je bil v boju na Pohorju ranjen. Po ozdravitvi se je izšolal za bolničarja in opravljal to delo vse do osvoboditve. Dvakrat je bil odlikovan.

Jože Podgornik

Maja smo ga pokopali na Slapu pri Vipavi. Že leta 1941 je bil s svojimi brati med prvimi, ki so se seznanjali z ilegalnimi poročili in navodili za organiziranje oborožene vstaje. Ko se je osnoval prvi KNOO v vasi (pri Troštu), je bil med prvo peterico tudi Jože. Leta 1942 so ga po izdaji aretirali in odpeljali v ajdovske zapore. Od tu so ga odpeljali v taborišče Mauthausen. Po osvoboditvi ga je doma čakala oropana in požgana domačija. Dva brata so mu ubili. Čeprav izmučen in izčrpan je zgrabil za delo. Bil je pri vsaki akciji in v vseh družbenopolitičnih organizacijah.

Alojz Perovšek

Rojen je bil leta 1901 v Sajevcu, nazadnje je stanoval v Bukovici pri Ribnici. Že leta 1941 se je vključil v OF. Opravljal je različne naloge, ki mu jih je naložil terenski odbor OF v Bukovici ali pa aktivisti, ki so prihajali na ta teren. To delo je opravljal vse do vstopa v NOV. Bojeval se je v Tomšičevi brigadi, bil je ranjen. Po ozdravitvi je ostal od februarja leta 1944 pa do konca vojne v glavni upravi slovenskih partizanskih bolnišnic. 7. korpusa. Za zasluge je bil dvakrat odlikovan. Tudi po vojni se je takoj vključil v obnovo in izgradnjo.

Odkritje pominskega obeležja

Pododbor partizanskih kurirjev Gorenjske bo v sodelovanju z Združenjem zveze borcev NOV Cerkno odkril v nedeljo, 14. septembra 1980, ob 14. uri na nekdanji mlekarji v Poljanah nad Cerknem, spominsko obeležje reletni kurirski postaji P-35.

Vabljeni so vsi kurirji, borci in domačini.

Pripravljalni odbor

Srečanje invalidov mesta Ljubljane

Društvo invalidov Ljubljana-Siška vabi, 14. septembra 1980, na tradicionalno tovariško srečanje invalidov mesta Ljubljane z začetkom ob 13. uri v rekreacijskem centru Moste. Med zvoki zabavnega ansambla Veseli Drenovci bosta srečolov in ples. Udeležencem bo na voljo po zmernih cenah golaž, meso na žaru in napitek!

DI Ljubljana-Siška

Partizanski vozniki pozor!

Prometna uprava zveznega sekretariata za narodno obrambo bo izdala Zbornik spominov prometne službe. Da bi bil zbornik čimprej pripravljen, je že začela z zbiranjem spominov pripadnikov prometne oziroma avtomobilske službe, spominov tistih, ki so med narodnoosvobodilnim bojem in socialistično revolucijo postavili temelje prometni službi. Pri tem pa je prometna uprava ZSNO naletela na problem, kako priti do naslovov tistih, ki so imeli med NOB zadolžitve v tej službi, ki so organizirali cestni, železniški ali plovni promet, vodili transportne enote ali pa bili partizanski vozniki in njihovi spremljevalci. Prvi partizanski prevozi so bili v Sloveniji opravljeni v Žužemberku in njegovi okolici in prav gotovo je še veliko takih, ki o tem kaj vedo, so sami sodelovali ali poznajo tiste, ki so bili zraven. Vsi, ki so sodelovali v organiziranju prometne službe med NOB v naši republiki ali vedo karkoli o tem, naj se javijo na naslov VP 1089-20, Beograd.

Matija Hudovernik

Posezonski dopust v Banjolah

V Banjolah pri Puli imamo vzorno urejen počitniški dom za borce. Na novo je zgrajen pokrit bazen s toplo morsko vodo in vsi prostori so ogrevani. Posezonske cene veljajo od 25. septembra do 1. maja 1980. Cena letovanja je po sezoni veliko nižja, preskrbljeno pa je za razne vrste športa in rekreacije.

Interesenti naj se takoj prijavijo na občinskem odboru ZBZB NOV v Zagorju, kjer bodo dobili vsa ostala pojasnila.

Viktor Baš

Vabilo

Predstavniki Pokrajinskega in Oblastnega komiteja KPS za Slovensko primorje in vodstvo zaščitne čete tega komiteja vabijo vse predstavnike, referente in tehnično osebje ter vse borce in komandni kader zaščitne čete, da se udeležijo prvega srečanja borcev, ki bo dne 13. septembra 1980 v Novi Gorici.

Zborni mesto bo pred občinsko skupščino v Novi Gorici ob 8. uri zjutraj.

Zaradi pomanjkanja točne evidence predstavnikov in borcev teh vodstev želimo, da se zbora udeležijo tudi vsi tisti tovariši in tovarišice, ki vabila ne bodo prejeli, pa so sodelovali v teh organih.

Točno evidenco bomo sestavili na zboru samem.

Pripravljalni odbor

Vabilo partizanskim mornarjem

Partizanske mornarje vabimo na osrednjo proslavo dneva vojne mornarice, pomorstva in rečnega ladjarstva v sredo, 10. septembra 1980, v Portorožu.

Zbrali se bomo ob 9.30 pred spomenikom padlim partizanskim mornarjem 1941-1945 v Portorožu, od koder bomo odšli na obisk ladij JVM, ki bodo za to priložnost zasidrane v slovenskem morju. Popoldne, ob 16. uri, pa se bomo udeležili slovesnega dela osrednje proslave.

Prav tako vabimo partizanske mornarje, da se udeležijo odkritja spominske plošče v Loparju pri Kopru (to je v kraju, kjer je bil ustanovljen mornariški odred Koper), ki bo v soboto, 13. septembra 1980, ob 16. uri.

Odbor partizanskih mornarjev - Piran

Tekmovanje harmonikarjev

Po triletnem odmoru bo deseto tradicionalno in jubilejno tekmovanje harmonikarjev-amaterjev, pod naslovom Pozdrav s planin. To tekmovanje z velikim zanimanjem pričakuje veliko število ljubiteljev domače narodne in partizanske glasbe. Letos se bodo na Pokljuko lahko pripeljali po novi asfaltirani cesti.

Tekmovanje bo v nedeljo, 14. septembra, ob 10. uri na Pokljuki. Ob gostišču ob tabornem ognju, kjer bodo nastopajoči z eno narodno in eno partizansko melodijo pokazali rezultate lastnega truda.

Posebnost letošnjega tekmovanja je proglasitev najboljšega tekmovalca amaterja Slovenije.

Tekmovalci morajo prijave s kavcijo 100 din poslati društvu do 10. septembra 1980 na naslov TD Pokljuka, poštni predal 33, Bled. Igrali bodo zopet izključno na diatonične harmonike. Vstopnina 20 din pa je namenjena za pokrivanje izdatnih stroškov društva za pripravo in organizacijo tekmovanja. Pokrovitelj je domicilni odbor Prešernove brigade Kranj, ki je namenil zmagovalcu prehodno nagrado, kip partizana harmonikarja.

TD Pokljuka

Srečanje aktivistov OF

Okrožni odbor OF za Saleško-Mislinsko okrožje, Velenje, Slovenj Gradec prireja letos peto tradicionalno tovariško srečanje aktivistov OF Saleško-Mislinskega okrožja v nedeljo, 7. septembra 1980, ob 10. uri v Lokovici (kmetija Anclin).

Letošnje srečanje povezujejo s postavitvijo in odkritjem spominskega obeležja na mestu, kje je leta 1944 padel Stane Ilc-Krištof, takratni sekretar okrožnega komiteja OF KP in sekretar okrožnega odbora OF za naše okrožje. Zato so za letošnje srečanje izbrali Lokovico oziroma še natančneje kmetijo Anclin, v bližini katere je padel tovariš Ilc.

Prvi avtobus bo peljal iz Šmiklavža ob 8. uri skozi Podgorje prek Slovenj Gradca ter bo potnike - aktiviste sprejemal na vseh postajah do Doliča - Zadrudni dom. Drugi avtobus bo odpeljal iz avtobusne postaje Pameče ob 8. uri ter bo potnike sprejemal na vseh avtobusnih postajah do Doliča - Zadrudni dom.

Adolf Ankon

Popravek

V 34. številki TV-15, z dne 28. avgusta 1980, je bilo v članku Oživil spomini napaka.

V drugem odstavku je objavljen stavek: "...Tega dne je bilo ob nameravani poroki Leskoška z Mico Slandrovo delovno srečanje v Grosupljem." Pravilno bi moralo biti tako: "Tega dne je bilo ob nameravani poroki Marinka z Mico Slandrovo delovno srečanje v Grosupljem".

Do pomote je prišlo zaradi tega, ker je bilo tudi pokojni Lukovi ženi ime Mica in sem kot avtor tega članka zamenjal tovariša Leskoška s tovarišem Marinkom.

Karel Kušar

Umrli je Jule Verbič

Vse nas je pretreslo kruto časopisno obvestilo, da našega priljubljenega Juleta ni več med nami. Nič več ne bomo deležni njegove vedrine, pristrčnih dovtipov, šal in tudi ostrih bodic, ki jih je tako široko in odgovorno delil.

Ko smo se pred dnevi poslednjič poslavljali od njega, ko so ribniški fantje v slovo zapeli njegovo priljubljeno pesem, ki smo jo tako pogosto po končanem delu z njim prepevali njegovi prijatelji in sodelavci, je zbolelo. Srca so zaječala ob kruti resnici, da ga ni več, da veter šumi čez njegov grob: Slava velikemu prijatelju in borcu.

Jule se je rodil med prelepimi zelenimi vinorodnimi dolenskim griči. Verjetno tudi od tu njegova vedrina in šegavost. Izhajal je iz zavodne slovenske prosvetarske družine. Nadaljeval je pot svojega očeta, postal pedagoški delavec in propagandist, predvsem pa je bil vedno in povsod zaveden in zavzet Slovenec in Jugoslovčan. Tako zanj leta 1941 ni bilo oklevanj. Takoj se je vključil v OF in kmalu postal član KPS. Borci Cankarjeve brigade se ga bodo vedno spominjali kot predanega borca, duhovitega in iskrenega tovariša. Čeprav je bil njegov osnovni poklic profesor-pedagog, se je kmalu v njem zbudila propagandistična in novinarska sla. Že kot obveščevalec v Cankarjevi brigadi je hkrati urejal brigadno glasilo Borec in že razmišljal o bodočem slovenskem humorističnem listu, ki mu je bil vodnik dolga leta po osvoboditvi, s svojo idejnostjo pa vse do zadnjega dne. Znal je vzpodbujati tako za boj kot za delo na prijeten način: s tovariško in prijateljsko besedo, pogosto zavito v humor in satiro. Skoraj ves povojni čas je opravljal odgovorne naloge v sredstvih javnega obveščanja. V tej vlogi je imel izredno izostren in brez-kompromisen odnos do družbenih pojavov. Na svojem odgovornem mestu je bil neizprosni, a pošten in odgovoren kritik slabosti in napak v izgradnji naše samoupravne družbe. Ni se izmikal odgovornostim. Kot glavni urednik Pavlihe je moral prepogosto odgovarjati raznim ljudem, ki so se obračali nanj po

izidu Pavlihe z vprašanji: »Ali ste s svojim člankom, satiro ali bodico mislili name? Če je tako, bom zahteval popravek.« On pa jim je odgovarjal: »Če smo mislili na vas, vi sami najbolj veste, pa tudi popravit se lahko edinole sami.«

Navzlic ostrim bodicam, ki so pogosto letele naravnost v tarče, pa vendar ni imel sovražnikov. Nasprotno, on in njegov priljubljeni list sta imela in imata še vedno nešteto prijateljev in simpatizerjev.

Jule se je bojeval za napredek naše družbe s peresom in besedo proti vsem vrstam slabosti v naši družbi, častno, pogumno in odgovorno. Kot tak je bil znan vsej Jugoslaviji. Zato ni naključje, da je bil Jule prvi novinar, ki je prejel jugoslovansko novinarsko priznanje Moša Pijade.

Predvsem pa je bil Jule iskren prijatelj, mož s pokončno držo in dvignjeno glavo. Sam sem imel srečo, da sem z njim sodeloval mnogo let. To so bili lepi in nepozabni časi. Če je bilo delo v večernih urah v redakciji še tako naporno, je vedno ostalo še časa za razvedrilo in smeh.

Jule je ljubil ljudi, ljubil je družbo, ljubil je življenje. Zato je njegova prezgodnja smrt še toliko bolj kruta.

Leopold Krese-Još

Poprej sicer pregledno zemljišče je postajalo v teh trenutkih vse manj pregledno. Zaslepljeni smo bili od eksplozij, saj so na naše položaje silovito in kar naprej udarjale granate in mine. Vse okoli nas je bilo v oblakih ognja in dima eksplozij. Številne granate so v začetku eksplodirale med skupinami borcev, zato je bilo število mrtvih in ranjenih veliko. Zrak je bil nabit z jedkim vonjem raztrešenih granat in poln prahu, ki se je dvigal s precej suhe zemlje. Zaradi tega že po prvih sekundah topniške priprave, esesovski topniški opazovalci oziroma poveljniki topov, na našo srečo v tej veliki nesreči, niso mogli več dobro opazovati dogajanja v rajonih ciljev, ki smo jih predstavljali mi. Celotno območje je bilo zavito v prah in dim. V teh trenutkih pa se je povečalo delovanje »flaka«, takojmenovanih lahkih brzostrelnih večcevni protiletalskih topov, ki so s celimi rafali »štepali« na slepo vzdolž in poprek po naših položajih.

Po odmevih eksplozij, drugače tudi nismo mogli v tistih nekaj sekundah, ker nismo dosti videli zaradi dima in prahu, smo hitro ugotovili, da je slišati topniško streljanje tudi v smeri Borovelj in v smeri mostov. Bilo je skoraj tako močno kot na naših položajih.

Ker so uporabljali esesovski topničarji vse vrste granat, ki so jih imeli v svojih bojnih kompletih, jim ni bilo težko povzročiti požarov, katerih odsev smo kaj hitro zagledali. Sirili so se za našimi hrbti na drugem levem obrežju Drave. Zaradi dima in prahu se nam je zazdela točnost neposrednega topniškega streljanja delno zmanjšana. Številne granate so namreč začele padati za nami, kjer ni bilo nikogar, v Dravo in na desni dravski breg, kjer tudi ni bilo naših borcev, vsaj ne na odseku za našo četo.

Težko je oceniti, koliko borcev 3. čete 2. bataljona Bračičeve brigade je padlo že v začetku topniškega napada. Zelo verjetno je, da je na prvotnih položajih padla dobra tretjina čete, precej pa jih je bilo ranjenih. Ranjenci so obležali na položajih. Njihovo reševanje je bilo izredno težavno. Kljub temu smo vsem, kar smo jih mogli videti okoli levega boka čete, pomagali v kritje, največ v granatne lijake. Mnogim ni bilo pomoči in so prosili, naj jih ustrelimo. Nekateri so samo ječali in kmalu izdihnili. V nemoči smo

Silvo Grgič-Šimen

9

Najbolj krvavi boj Bračičeve

preostali stiskali pesti. Vedeli smo, da se moramo umakniti in poskusiti z organiziranjem obrambe na vsaj malo boljših položajih.

Težaven umik iz plitvega jarka

Na desnem boku in v sredini položaja naše 3. čete je bilo največ žrtev. Bila je skoraj povsem uničena. V splošnem razporedju 2. bataljona je bila oddaljena od ostalih čet, pa tudi od desnega boka sosednjega 1. bataljona. Zato se ji tudi ni uspelo umakniti prek mostu na levi breg, kakor sta storili ostali dve četi. (Kar smo seveda zvedeli šele pozneje).

Preostali del s. čete – bilo je 20 do 25 borcev, med katerimi je ostal od četnega poveljstva le še pomočnik političnega komisarja čete – je ostal popolnoma odrezan od ostalih čet 2. bataljona in tudi od levega sosedja. V tistih trenutkih na naših položajih v smrdečih lijakih sploh nismo mislili na zvezo s preostalim delom čete, s poveljstvom bataljona in ostalima četama našega bataljona. Močno smo dvomili, da je še kaj preživelih, če so se držali prvotnih položajev. V smeri proti mostu ni bilo umika; če bi to poskusil, bi povedel vse preživele v gotovo smrt.

Prav to smo ugotovili malo pozneje v nekoliko bolj varnem zaklonu. Kako smo v času topniškega ognja sploh še lahko razmišljali o tem, kaj nam je storiti? Večina borcev našega bataljona tega ni mogla, ker je bila že mrtva. Tako smo tedaj mislili, ker smo videli uničenje dela naše čete. Zato smo menili, da je nekaj podobnega doletelo tudi ostali četi našega bataljona.

Prav dobro vem, da ob prvih tankovskih in topovskih eksplozijah nihče ni dal kakšnega povelja, na primer: »V zaklon!« Tega ni bilo potrebno. Vsak se je sam vrgel na tla, in kmalu so tisti, ki so preživeli, sami od sebe začeli skakati v lijake, ki so jih izgreble granate.

Samo zaradi tega, ker po prvih desetih ali dvajsetih minutah topniško obstreljevanje ni bilo več tako silovito usmerjeno na levi bok 3. čete, nam je uspelo iz nezanesljivih zaklonov v lijakih steči okrog sto metrov proti Dravi. Prišli smo do malo boljšega prirodnega zaklona. O tem, da lijaki eksplodiranih granat niso zanesljiv zaklon, smo se sami prepričali.

Novi zaklon je predstavljal morda kak meter globok prirodni jarek, ki ga je pri velikem vrtlostaju izdolbla Drava in tako odnesla lastniku del zemlje. Najbrž se je zaradi tega hudoval, vendar je prav ta jarek rešil življenje nekaj desetina borcev naše čete.

Nemočni smo poslušali nadaljevanje strašnega topovskega streljanja na našem levem in desnem boku. Vedeli smo, da se večini borcev v obeh bataljonih slabo piše. Bali smo se najhujšega in obenem razmišljali, kaj nam je storiti. Samo tedaj, kadar sta se nad našim jarkom dvignili dim in prah eksplozij, smo lahko na hitro dvignili glave in pogledali, kaj se sploh dogaja. Videli pa seveda nismo veliko.

Kaj kmalu pa smo nad seboj zaslišali značilen švist, ki ga povzročajo rafali protiletalskih, z veliko hitrostjo izstreljenih granat (okoli 900 metrov v sekundi!) Skoraj v istem trenutku smo zaslišali serijo eksplozij tik za našim jarkom. To se je ponavljalo vsakih nekaj sekund. Ko pa sta se dvignila prah in dim, so se hipoma na položajih levo in zlasti desno od našega jarka ter tik pred njim in tudi v Dravi raztreščile tankovske granate.

Vmes smo slišali vznemirljive poke, kadar so mine ob udarcu na detonatorje zapustile minometalske cevi in zafrtale po zraku. Vsem, ki smo bili v jarku, so bile dejansko nevarne le mine. Zato smo poskušali slediti njihovi poti po zraku, seveda ne z očmi, z ušesi, da bi se morebiti v zadnjem trenutku umaknili. Vse to naše podzavestno ravnanje je bilo popolnoma odveč. Dejansko ni bilo nikoli mogoče na odprtem prostoru najti ustreznega zaklona pred minami. Tudi v našem jarku so mine povzročile nekaj žrtev med borci in razoroženimi esesovci, ki so semkaj pritekli skupaj z nami. To je seveda uspelo le majhnemu delu, predvsem tistim, ki so že po razorožitvi sneli tudi nahrbtnike in ostali brez plašev ter so bili blizu nas. Preživeli borci 3. čete smo v rokah stiskali brzostrelne in puške, obloženi z zalogami streliva in bomb. Marsikdo je imel še daljnogled, ali pa mu je prek ramen visela zaplenjena torbica. Zato so neoboroženi esesovci v istem času pretekli večjo razdaljo, saj so bili brez orožja in streliva.

Prav nič prijetno ni bilo, ker so bili med nami v kritju tudi esesovci. Vendar smo takoj ugotovili, da so bili preveč prestrašeni, da bi poskušali proti nam karkoli ukrepati, vsaj v trenutkih uničujočega topniškega streljanja ne. Esesovci so dobro vedeli, da njihovi zločinski sobratje po orožju prav nič ne izbirajo ciljev, da je bilo vse živo v našem rajonu zanje le cilj, ki ga je potrebno brezpogojno in takoj uničiti.

Esesovce smo poskušali nagnati iz našega jarka. Naperili smo orožje vanje, vendar so se obnašali, kot da ne slišijo in ne vidijo ničesar. Z glavami, zabitimi v travo so nepremično ležali, kot da so prilepljeni na dno jarka. Nekateri tovariši v naši četi, ki so kot mobiliziranci pobegnili iz nemške vojske, so jim v nemščini glasno zapovedovali, naj gredo ven. Nekateri esesovci so jim odgovarjali, da so vojni ujetniki, in da niso obsojeni na smrt, da njihovi ne gledajo na uniforme, ampak na to, če se kje kaj premika! Kljub takšnim ugovorom bi jih vseeno pognali iz jarka, prav nobenega posebnega usmiljenja nismo čutili od njih. Prav gotovo so občutili, kaj mislimo o SS. Vzrok, da pri tem nismo vztrajali, je bil bolj praktične narave. Bili smo tako pomešani z njimi, da bi se vsak morebitni obračun lahko usodno končal za večino preživelih borcev v jarku. Marsikdo bi padel od orožja soborca, ki bi streljal v esesovce na levi ali desni stranin. Ne, kaj takega nismo mogli narediti!

Obrambna pripravljenost je tudi zavest mladih

Mlade v Železarni Jesenice smo obiskali prav sedaj, v času predvolilnih priprav, v katerih bodo zamenjali kader na vsej fronti, kot pravi predsednik koordinacijskega odbora sveta ZSMS žele-

Miro Mohorič, predsednik koordinacijskega odbora sveta ZSMS Železarne Jesenice

zarna na Jesenicah Miro Mohorič. Svoje funkcije se je lotil zavzeto in odgovorno pred tremi meseci. »Ze stara praksa je,« pravi, »da je po določenem obdobju potrebna selekcija kadra. Nekaterim pada jermen in treba jih je nadomestiti z novimi, aktivnimi člani. Približno polovica pa ostane starih, ki pomagajo premagovati novovključenim začetne težave in postajajo kažipot šibkih točk, za katere je treba najti rešitve. Najpomembnejša naloga naslednjega mandata obdobja je prav gotovo krepitev aktivnosti mladih, ugotavljanje vzrokov neaktivnosti pa naj postane vzvod krepitve zavesti mladih. Naloga vsakega je, da vzpodbuja svojega sosedja. Veliko nas je. Po številu osnovnih organizacij v občini zajema naša mladinska organizacija polovico. Že kar majhna občinska ZSMS smo, saj imamo 23 osnovnih mladinskih organizacij z dva tisoč mladimi člani. Nobena od teh organizacij ne sme nihati v svojem delu. Zato so potrebni družbenopolitični seminarji za izobrazbo vodstvenih kadrov te pisane mlade strukture, ki združuje različne narodnosti in različno izobrazbeno stopnjo mladih. Pogoji dela so težki in večkrat zamegljijo mladim pogled v prihodnost. Potrebna jim je moralna podpora, zaupanje v moč mladinske organizacije, potrebna jim je razgledanost, do katere lahko pridejo samo z izobraževanjem. Že prejšnja leta smo organizirali ustrezne seminarje s pomočjo delavske univerze, na pomoč nam priškoči republiška zveza socialistične mladine, svet mladine SOZD Železarne, sodelujemo s SZDL, opora nam je KP. Korak za korakom gremo naprej. Zavedamo se, da določene sredine osnovnih mladinskih organizacij naše železarne še šepajo. Z odločnostjo bomo tudi zanje našli pravi izhod.«

Pravzaprav me je moj sogovornik s svojim zanimivim pripovedovanjem kar malo zavedel od načrtovane pogovora. Prišla sem na-

mreč poizvedovat o vključevanju mladih železarjev v obrambne priprave. Toda tovariš Miro Mohorič me je prepričal, da obrambna pripravljenost ni samo poznavanje obrambnega načrta, usposabljanje komitejev za SLO in DSZ, povečevanje števila specialnih enot, usposabljanje komandnega kadra, opremljanje in gradnja zaklonišč, načrti zatemnjevanja in podobno, ampak tudi organiziranost in zavestna aktivnost mladih tako na delovnem mestu kot v mladinski organizaciji. Seveda v okviru delovne organizacije gojijo našete praktične aktivnosti vključevanja v SLO. Svoj program skušajo povežati s programi krajevnih skupnosti. Železarne je namreč po kilometrih dolga in spada v več krajevnih skupnosti. To pa zahteva veliko truda, da najde z vsemi skupen jezik.

»V času bolezni tovariša Tita so bili mladinski sestanki veliko boljše obiskani, manj je bilo neopravičenih izostankov. Tudi rednost spada v obrambno priprav-

obrambne pripravljenosti in akcije gradijo našo zavest.«

Če pa že širše gledamo na obrambno pripravljenost, sodi sem tudi povezava s tradicijami narodnoosvobodilnega boja. Mladi iz železarne imajo tesne stike z borci. Organizirajo skupna srečanja, pohode, koordinirajo svoje delo v dogovoru v borčevsko organizacijo, predvsem pa radi prisluhnejo pripovedim iz narodnoosvobodilnega boja, saj se za vsakim, na videz še tako nepomembnim dogodkom, skriva poduk, bodisi kake večšine, morale, ciljev, iz njih izvira ideja bratstva in enotnosti. Tako bratstvo gojijo jeseniški železarji v sodelovanju z delovno organizacijo Krušik iz Valjeva in s Strojno tovarno Trbovlje. »Tovarištvo se poraja tudi ob enkratnih srečanjih. Maja je bilo srečanje mladih slovenskih železarjev, pred nami, od 5. do 7. septembra, je srečanje mladih iz vseh železarn Jugoslavije v Smederevu. Zelimo, da bi ga znali izkoristiti v čim širšem pogledu, za širjenje obzorja, za boljšo obrambno pripravlje-

Majski pohod mladine in borcev na Pristavo

Na mladinski konferenci Železarne Jesenice

ljenost,« razpreda svoje misli tovariš Miro. »Pa čiščenje okolja, katerega rezultat so lažji prehodi in manjše možnosti požarov, stalna straža disciplinske komisije, reševanje težke gospodarske situacije z večjo proizvodnjo jekla ob zavestni, povečani aktivnosti mladih, vse to vodi v pripravljenost na obrambo naše domovine in vsega, kar v njej ustvarjamo s svojimi rokami. Res, da smo blizu meje in bi morda kdo mislil, da mora biti pri nas ta pripravljenost še večja. Toda, če bi danes napadli našo domovino z vojnimi sredstvi modernega časa, bi težko govorili o fronti in zaledju. Družbenopolitična zavest gradi naše akcije

nost.«

Pogoj za dober splošni ljudski odpor je tudi dobra informiranost. Interno glasilo Železar skrbi, da ima mladina v njem svojo stran z naslovom Mladi o sebi, svojih problemih in perspektivah ter med drugim rubriko Pripravljenost je vedno boljša kakor golo pričakovanje. Nekaj osnovnih organizacij ZSMS v železarni izdaja svoje biltene. Sicer pa radio Triglav vsak terek obvešča o življenju in delu mladih železarjev.

Passivno sklepanje in opazovanje ne rodi sadov. Samo lastna aktivnost lahko pomeni uspeh, tudi v obrambni pripravljenosti.

Živa Drole

Na zaključni slovesnosti mladinskih delovnih akcij v Posočju 80

Jesenska bera je obilna

Pesem krampov in lopat je utihnila. Le še brigadirski »zdravo« odmeva med stenami praznično odetega brigadirskega naselja v Kobaridu. Trideseti avgust je. Iztekajo se zadnje letošnje ure skupnega življenja in dela mladih brigadirjev. Iz vseh treh izmen so danes tukaj. Nekateri, iz prve in druge izmene, so se vrnili v ta »kraj lepih spominov«, kot ga sami imenujejo, samo zato, da bi bili še enkrat skupaj. Po zaključni slovesnosti se bodo razšli v vse kraje Jugoslavije, ponosni, da so nekaj dali naši Soški dolini. Marsikatera žuljava roka je ostala veren dokaz trdega dela.

Kot bi skozi poletne dneve stekane niti prijateljstva prepredle dvorišče nekdanjih kobarških kasarn, ki so postale brigadirjem dom: z velikimi črkami izpisane Tito-

čevali na isti ravni kot njihovi starejši tovariši, celo v marksistični krožek in v tekmovalno za Kidričevo značko.

Na trasi so delali brez izjeme vsi, ki so prišli v brigado. Popoldne pa se je njihovo delo nadaljevalo po posameznih komisijah: za kulturo, idejnopolitično delo, šport, informiranje, za kulturnotehnično delo, SLO in DSZ. Iz vsake brigade je bil v komisije vključen predstavnik in ta je koordiniral delo v svoji brigadi po posameznih področjih.

»Brigadirji smo si sami ustvarjali svoje brigadirsko življenje,« pripoveduje Jože Školč. »Organizirali smo zabavne večere, večer poezije, taborne ognje, vsaka izmena je pripravila prireditev za vse občane. Sodelovali smo z vojaki JLA, v avgustu še po-

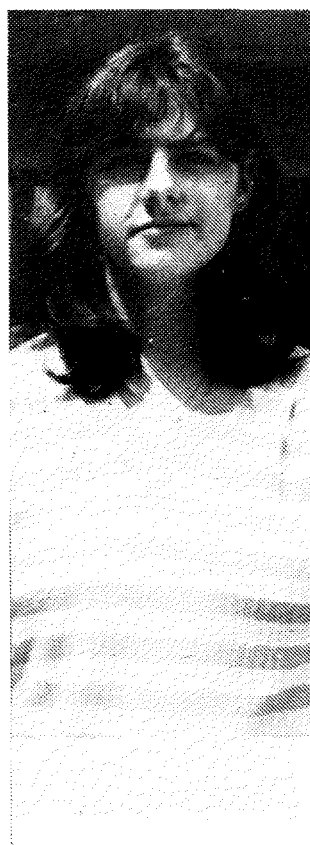
rezultate, da ste vi premagali prve ovire in veliko pripomogli, da je celoten program akcije presežen za 15 do 18 odstotkov,« se je v najin pogovor vmešal komandant naselja Mile Milošević in že odhitel naprej proti prizorišču, kje so se zbirali nastopajoči. Morda bi takšnemu rezultatu lahko pripisali tudi letošnji sistem sodelovanja z delovnimi organizacijami na Tolminskem. Vsaka brigada v vsaki izmeni je namreč dobila svojega pokrovitelja, ki je brigadirjem razkazoval tovarne, pomagal pri kulturnih prireditvah in športnih srečanjih ter organiziral več zanimivih predavanj. V štabu brigadirskega naselja so pohvalili TKK Srpence, Iskro AET iz Tolmina in Gostol.

Z zastavami na čelu prihajajo brigada za brigado, da

Brigadirska pesem je utihnila

V njej so tudi brigadirji MDB Slavko Šlander iz žalske občine. Obiskali smo zadnjo izmeno brigadirjev v Posočju. Med delom na trasi v bližini Bovca, kjer so kopali jarke za elektrifikacijo, smo se z nekaterimi brigadirji iz žalske občine pogovarjali o brigadirskem življenju, nalogah, ki jih opravljajo in še o marsičem.

Jani Laznik: »Mislim, da je mladinsko prostovoljno delo eno izmed tistih oblik dela mladih, s katerimi bi se moral vsaj enkrat srečevati vsak mladinec. Vrednote, ki jih prinaša brigadirsko življenje, so tolikšne, da marsikateri mladež izoblikujejo v zrele osebnosti. Še zlasti pa so v prid mlademu človeku zvezne delovne akcije, kot ta v Posočju, na kate-

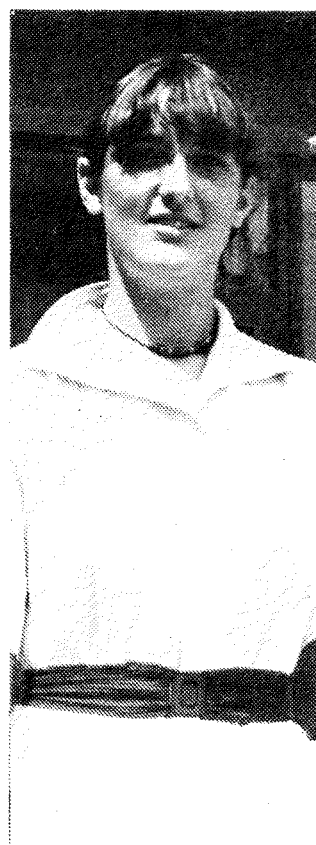
Nevenka Gorjup

rih se kalita bratstvo in enotnost, kot sta se kovala v najtežjih dneh naše zgodovine. V brigadi sem predsednik brigadne konference. Delo ni bilo pretežno, saj so brigadirji pokazali precejšnjo mero zavesti. Lahko pa bi dosegali še boljše rezultate, zlasti v interesnih dejavnostih.

Ranko Grubar: »V brigado Slavko Šlander sem prišel iz pobratene občine Bačka Palanka. Na akciji smo postali vsi veliki prijatelji. Brigadirsko življenje je nekaj tako doživetega, da tega človek nikoli ne more pozabiti. Tu sem navezal številna nova poznanstva. Prvič sem se udeležil takšne akcije in upam, da bom še imel priložnost sodelovati na podobni. Kot referent za

Ranko Grubar

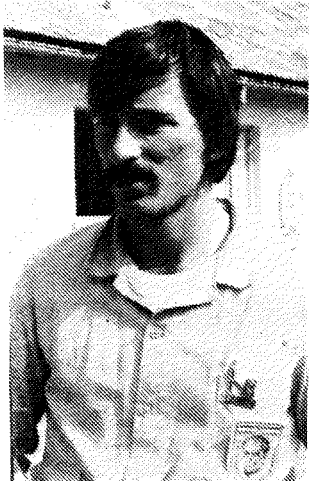
Medarda Klavčič

SLO in DS sem bil vesel zaupanja, ki mi ga je izkazala brigadna konferenca.

Nevenka Gorjup: »To je moja prva tovrstna akcija, čeprav mi mladinsko prostovoljno delo ni tuje. Z njim sem se že večkrat srečala na raznih lokalnih delovnih akcijah v okviru prebolske osnovne organizacije. Tam je izvor moji odločitvi, da svoje delovne navade pokažem na zvezni MDA. Navdušena sem nad brigadirskim življenjem v Posočju. V začetku sem imela precej dela. Kot referent za saniteto sem se morala spoprijeti z žulji, ki jih na rokah brigadirjev ni manjkalo. Ob zaključku akcije v njih skoraj ni več sledu. Prepričana sem, da to ni moja zadnja akcija, saj ni lepšega kot spoznanje, da s svojim delom pomagam ljudem, ki so te pomoči potrebni.«

Medarda Klavčič: »Z brigadirskim življenjem sem se seznanila že na lanske letošnji MDA Goričko 79. Navdušena sem nad vsem, kar prinaša brigadirsko življenje. Zdi se mi, da so mladinske delovne akcije nekaj tako pomembnega, da je lahko žal vsakemu mladincu, ki na njih še ni sodeloval. Še zlasti je nekaj enkratnega zvezna delovna akcija, kjer prihaja do izraza že tolikokrat povedano, a vendar nepogrešljivo bratstvo in edinstvo, ki ima globlje korenine in je za našo domovino bistvenega pomena. Ob prihodnji priložnosti bom spet med brigadirji.«

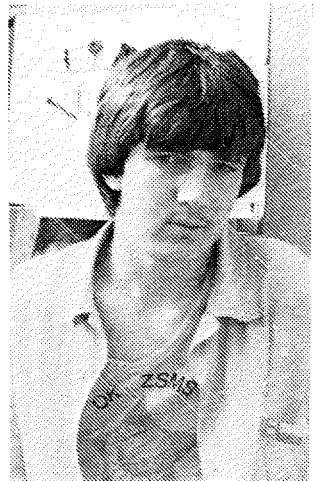
Darko Naraglav

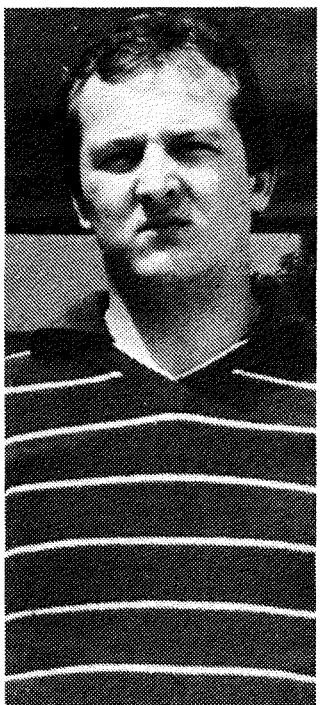
Mile Milošević, komandant brigadirskega naselja

Za Tatjano Bertonec je Posočje 80 njena druga MDA

Jože Školč, namestnik komandanta akcije za interesne dejavnosti

Jani Laznik

ve parole in grbi vseh jugoslovanskih republik na stenah, gruče objetih brigadirjev, ožarjeni mladi obrazi, zaprisege: Vsi smo Titovi, vsi smo bratje... Delali smo, delamo, bomo delali, pripovedovali o delovnih brigadah... brigadirske pesmi, zlite v eno samo podobo bratstva in enotnosti mladih iz vse Jugoslavije.

Za nekaj minut nam je uspelo iz te celovite podobe iztrgati Jožeta Školča iz Breginje, študenta na fakulteti za sociologijo, politične vede in novinarstvo. Letos je že sedmič na mladinski delovni akciji. Na Posočju 80 je opravljal funkcijo namestnika komandanta akcije za interesne dejavnosti. Povedal je, da je letos v Posočju v treh izmenah delalo približno 650 brigadirjev. Prišli so iz cele Jugoslavije in se vključili v šestnajst delovnih brigad. »Od Trente pa do Podbrda smo razporejali svoje delovne moči,« pravi Jože, »kjer je bilo pač kaj potrebno. Za nami je ostalo dvaindvajset kilometrov in petsto metrov izkopanega vodovoda. Uredili smo tri ceste: Borjana-Podbela-Robedišče. Zadnja, tretja izmena pa se je ukvarjala tudi z elektrifikacijo nekaterih vasi na Tolminskem. Skratka, milijardo in sto dvajset milijonov cenijo vrednost vseh del, ki so jih opravili brigadirji. Imeli smo tudi pionirsko brigado Alma Vivoda iz Kopra. Res, da so delali pionirji manj časa in lažja dela, toda sami se niso hoteli razlikovati od mladincev. V interesne dejavnosti so se vklju-

sebej z graničarji sedmih okoliških karavel. Vojaki iz Starega sela so nam pomagali pri izvedbi obrambnega dneva. Velik je njihov prispevek k našemu spoznavanju, kako je treba čuvati družbeno lastnino.«

Ze naju preganjajo. Moje-ga sogovornika rabijo pri zadnjih pripravah na zaključno slovesnost. Godbeniki na improviziranem odru prekušajo svoja glasbila. Brigadir Jože mi hitro še nastoje 16 ali 17 različnih oblik interesnih dejavnosti, v katere so se brigadirji lahko vključevali, se potrjevali in seveda napredovali. »Morda je zanimiv tečaj slovenskega jezika za udeležence iz drugih jugoslovanskih republik, ki smo ga organizirali samo na Posočju 80, pa planinska šola, tečaj za varilce, delovala je dramska sekcija in v eni izmeni tudi likovna, tekmovali smo za Bevkovo bralno značko, na velik odziv je nalletela politična šola...«

Tatjana Bertonec je delala v Posočju 80 kot brigadirka prve izmene, od 8. junija do 4. julija. »To je bila moja druga mladinska delovna akcija,« pravi. »Prišli smo na delovišče, v nedotaknjeno naravo. Takrat se nismo vedeli, kakšne težave nas čakajo. Potem se je začelo: iz dneva v dan so odmevali krampi in lopate, ko smo kopali vodovod v Breginjskem kotu. Včasih je bilo kar nemogoče: težki kamni, korenine, slabo vreme, voda čez kolena... toda z dobro voljo in s skupnimi močmi se da vse to premagati.« »Le povej, da je doslej prva izmena najboljše

zadnjič letos stisnejo pesti za brigadirski z d r a v o, ki bo prihodnje leto spet odmeval na deloviščih širom po Jugoslaviji, tudi v Posočju 81. Nekateri se bodo vrnili sem, drugi bodo odšli v druge kraje, da bi koristili napredku. Povsod bodo njihove delovne roke dobrodošle.

Ziva Drole

Ocena brigadirskega dela

Skupaj z investitorji in ostalimi izvajalci del so brigadirji razpredli širom po Sloveniji 91.000 metrov vodovodnega omrežja, uredili in usposobili 4.000 metrov cest, rekonstruirali in modernizirali 48.500 metrov cest, postavili in položili 3.700 metrov električnega omrežja, 7.200 metrov PTT omrežja, sodelovali pri obnovi in popravilu številnih objektov, poškodovanih ob nedavnih katastrofalnih nevihtah na Goričkem in v okolici Maribora, sodelovali pri urejanju hudournikov, izgradnji športnih igrišč, opravili melioracijska dela na 16 obmejnih kmetijah, splanirali na desetisoče kvadratnih metrov površin. Brigade Rdečega križa so sodelovale na zdravstvenem, socialnem in drugih področjih, kjer so beležile lepe uspehe ter skrbele in neposredno pomagale več kot 2.000 bolnikom in starejšim ljudem, vzgajali in varovali so otroke v brigadah. V popoldanskem času so brigadirji udarniško poprijeli po vaseh, kjer so pomagali ljudem pri raznih kmečkih in drugih opravilih. To še ni vse. Dvaintrideset brigad z več kot 1.600 brigadirji iz SRS je sodelovalo na MDA v drugih republikah in desetisoči mladim na lokalnih MDA.

»Naše morje je samo naše«

Mornarji, pripadniki jugoslovanske vojne mornarice, pomorskega in rečnega ladjevja SFRJ se skrbno pripravljajo na svoj praznik 10. september. Naša partizanska mornarica je začela nastajati že junija 1942, ko so ustanovili Minerski odred, vendar kljub temu za uradni rojstni dan jugoslovanske mornarice štejemo 10. september 1942, ko so v Podgovi ustanovili Mornariški odred ali Odred vojne mornarice južne Dalmacije, kot so ga imenovali. Naša mornarica šteje letos torej že 38. rojstni dan. Osrednja proslava ob prazniku jugoslovanske vojne mornarice, pomorstva in rečnega ladjevja SFRJ bo letos na slovenski obali 10. septembra ob 16. uri v Portorožu.

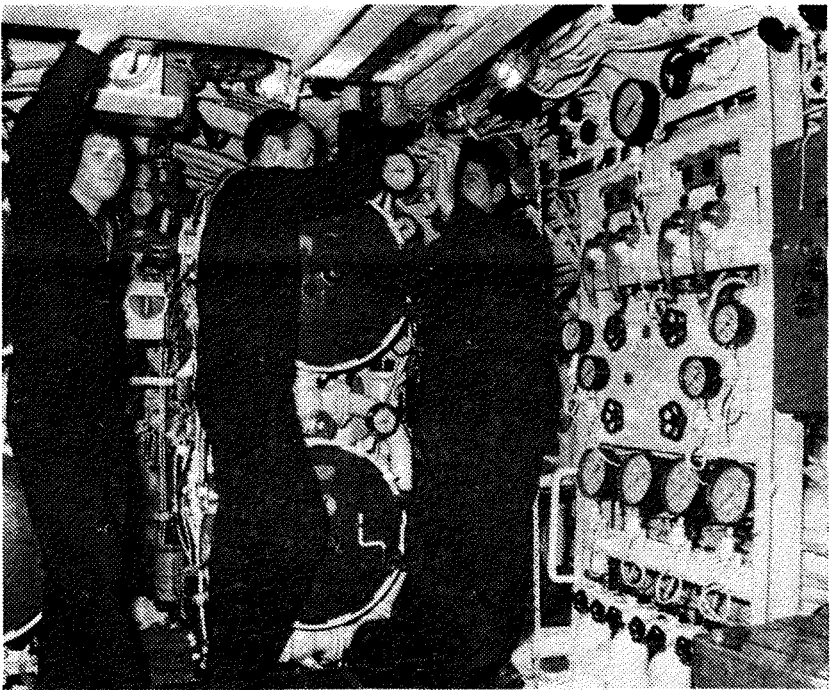
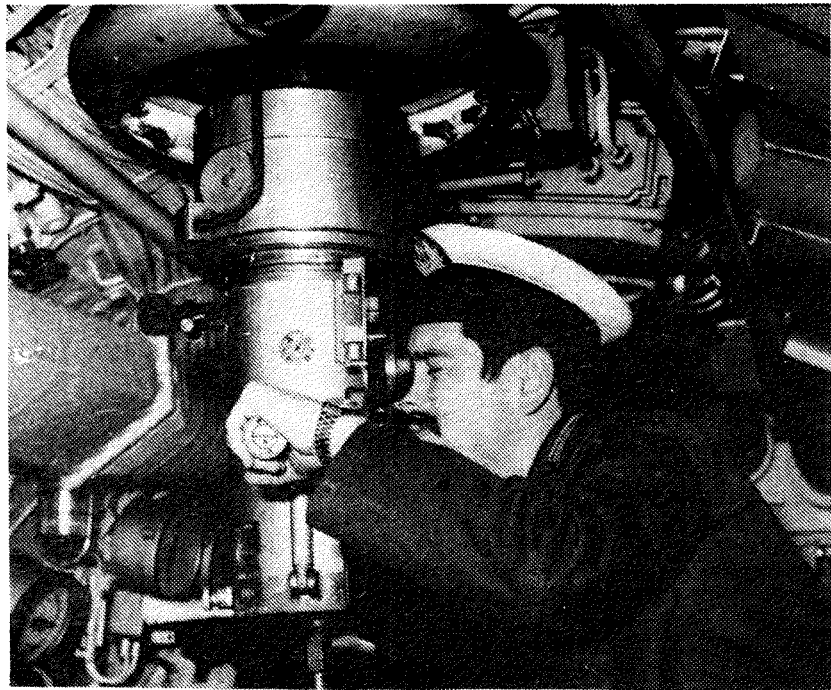
Medtem ko je bilo povsod že veliko napisanega o mornarjih na torpednih in raketnih čolnih, o življenju in delu

Podmornice je imela že mornarica v stari Jugoslaviji, in sicer štiri. Prvi dve, Hrabri in Nebojša sta se imenovali, so zgradili Angleži, kmalu zatem pa je vlada naročila še dve pri Francozih. Poimenovali so ju Smeli in Osvetnik. Tik pred drugo svetovno vojno je vlada naročila še dve pri Nemcih, vendar je prej izbruhnila vojna in podmornici nista nikoli zapluli v Jadransko morje. Zanimiva je usoda teh štirih podmornic. Po zlomu stare Jugoslavije so vse zaplenili Italijani. Tri so potopili, žalostni usodi se je uspel izogniti le Nebojša. Pol posadke, med njimi je bila večina komunistov, je Italijanom pred nosom pobegnilo iz Boke. To jim je uspelo 16. aprila 1941. Podmornica je nato plula do Aleksandrije, kjer se je pridružila zaveznikom. Ti so jo uporabljali za urjenje in za izvidniške naloge. Pod-

mornarice. Prvi niso bili le leta 1978, ko jim je dragoceno priznanje za las odvzela enota raketnih čolnov. Podmorničarji so resnično nekaj posebnega. V podmorniške enote nihče ne pride po ukazu. Vsi starešine in mornarji so se za to zahtevno delo odločili prostovoljno. Vendar tudi nadalnja pot ni prav nič lahka. Preden stopiš na krov ali bolje v drobovje podmornice, moraš se na številne zdravniške preglede in teste. Podmorničar mora biti povsem zdrav, odlično telesno pripravljen in jeklenih živcev, kajti včasih je treba biti zdoma po več mesecev, od tega tudi po deset in več dni neprenehoma pod morsko gladino. In včasih ni v tej jekleni lupini prav nič prijetno, saj se temperature poleti povzpnejo tudi do 50 stopinj, pozimi pa padejo skoraj do ničle. Poleg tega morajo imeti podmorni-

imajo pregled nad akumulatorji, v krmi pa je še strojnica in stranišče. Med vožnjo sploh ni čutiti premikanja, razen med površinsko vožnjo, ko je morje razburkano. Toda podmorničarji neradi plujejo na površju. Mnogo varneje se počutijo v globinah... Vožnja s podmornico je za vsakogar izjemno doživetje. »Ne, strahu ni bilo. Bolj me je mučila radovednost,« se svoje prve vožnje s podmornico spominja Luka Bogunović, ki je po stažu med najstarejšimi podmorničarji pri nas. Na podmornicah je že od novembra 1951, v tem času pa je pod morjem prebil že več kot 11.000 ur. »Dandanašnji je na podmornici varneje kot v letalu ali v avtomobilu,« meni Luka. Globoko pod morsko gladino vlada v podmornici mir in tišina. Moti ju le šum elektromotorja in enakomer-

v letalih. Tudi tu sta potrebna dva, pilot in kopilot. Eden upravlja smerno, drugi pa globinsko krmilo. Lazar Tupančeski iz Ohrida, glavni krmar na Heroju, je na podmornico prvič stopil že med služenjem vojaškega roka. »Služil sem prav v tej enoti. Življenje na podmornici mi je bilo všeč in tako sem se odločil, da se bom zaposlil v JLA, na podmornici. Kot strojnega tehnika so me radi sprejeli. In sedaj sem tu, kjer sem pravzaprav tudi začel svojo podmorniško kariero,« je povedal 30-letni Makedonec. Seveda je na podmornici izredno tesno. Zato je gibanje včasih celo nevarno, kajti povsod moraš paziti, da z glavo ne zadeneš ob kakšen ventil. Podobno je tudi s posteljami, bolje rečeno pogradi, ki so jih stisnili kar med cevi in naprave. Pravih postelj na podmornici sploh ni.

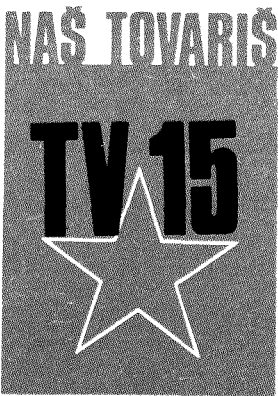
gojencev na mornariških šolah, o podvigih mornarjev na minolovcih, pa pri nas le malo vemo o trdem in napornem delu podmorničarjev, ki so med najmanj opaznimi, zato pa med najbolj budnimi čuvarji naših pomorskih meja. Po tej plati sodi Jugoslavija med pomorske velesile, saj je samo enajst držav na svetu, ki gradijo svoje podmornice. Razen v Evropi to zmorejo samo še v ZDA in na Japonskem. Mnogi v svetu so po vojni samo nejeverno zmajevali z glavo, saj je Jugoslavija začela graditi podmornice brez vsakršnih izkušenj, brez vsakršne tradicije. Očetu prve jugoslovanske podmornice, inž. Tihoraju Jelušiću iz Opatije, je bilo na voljo le nekaj dokumentacije in načrtov italijanskih podmornic in pa seveda italijanski »Nautilo«, potopljena podmornica, ki so jo leta 1949 dvignili z dna morja v puljskem pristanišču. Že nekaj let zatem so v naših ladjedelnicah splovili prvo domačo podmornico Sutjesko, leto dni zatem pa še Neretvo. Danes sodijo naše podmornice med najodobnejše klasične podmornice na svetu. O tem smo se prepričali tudi med obiskom na podmornici Heroj, ko smo bili skoraj 24 ur gostje posadke, ki jo sestavljajo v glavnem mladi, krepki fantje iz vseh koncev naše domovine.

mornica se je nato prek Barija avgusta 1945 vrnila v Split. V jugoslovansko vojno mornarico so jo uvrstili pod imenom P-801 Tara. Kmalu po vojni je na Reki začel delovati Tehnični urad pomorske uprave za ladjedelništvo, predhodnik današnjega Brodoprojekta. Leta 1946 je v urad prišel ukaz: zgradite podmornico. Hkrati so jim zabičali, naj ne posnemajo Italijanov. Na osnovi načrtov naj zgradijo prvo pravo domačo podmornico. Naloga seveda ni bila lahka, toda takratni zanesenjaki so krepko pljunili v roke. Na osnovi načrtov za italijanske podmornice Rubino in Topazio, ki so ju našli v ladjedelnici »3. maj«, in s pomočjo podmornice Nautilo, ki so jo dvignili z morskega dna, so naši pomorski strokovnjaki nekaj let zatem le zgradili prvo domačo podmornico Sutjesko. Danes se naša vojna mornarica lahko pohvali z vrsto najmodernejših klasičnih podmornic, ki se lahko kosajo z vsemi drugimi tovrstnimi plovili po svetu. Mornarji in starešine, ki službujejo na podmornicah, so izurjeni kot le malokje drugod. Zato ni nič čudnega, da je podmorniška enota Fridriha Moretija, ki smo jo obiskali, v zadnjih štirih letih kar trikrat osvojila naslov najboljše enote jugoslovanske vojne

čarji v mezinu strojništvo, elektroniko, navigatorstvo in še kaj bi se dalo naštet. Vsak član posadke mora znati vse o svojem drugem domu, kajti kot podmorničarji hudomušno pravijo: na podmornici lahko pogrešiš samo enkrat. Ko se po ozkih železnih stopnicah spuščas s poveljniškega mostu v notranjost podmornice, se ti zdi, kot da si v ozkem tovarniškem dimniku. Ko sestopiš, se ti odpre povsem nov svet. Okrog in okrog, po stenah in po stropu se vijajo številne žice, cevi, kabli, povsod sami gumbi, ročice, manometri, naprave. Potem se pogled zaustavi na torpednih cevih na kljunu. »Brez torpedov bi bila podmornica navadna ribiška barka,« je hitro pojasnjeval Marko Mihajlovič, doma iz Kragujevca, eden naših najstarejših podmorničarjev in vrsto let torpedni oficir. Podmornica je razdeljena na tri dele. Najpomembnejša je vsekakor centrala. Tu imajo svoje mesto poveljnik podmornice, gostil nas je 30-letni Vladimir Milatović, navigator, oba krmarja, radiotelegrafist, tu pa so še druge naprave – radar, periskop, trim pult (za praznjenje in polnjenje zračnih rezervoarjev) in ne nazadnje štiri torpedne cevi. V srednjem delu je komandna plošča, kjer

no tiktakanje agregata, ki meša elektrolit v akumulatorjih. Slišati je le ukaze poveljnika, ki s pomočjo sodelavcev spretno vodi jekleno lupino mimo vseh rtov in ostrih podvodnih čer. Tesno ob njem je navigator, ki na zemljevid riše krivuljo poti podmornice po globinah Jadrana. Koordinate mu sporočajo radiotelegrafist pa starešine ob radarju, sonarju, podvodnem elektronskem gonimetru in lokalizatorju... Podmornico skoraj v celoti vodi elektronika. Ko podmornica zapluje pod morsko gladino (tedaj v zračne rezervoarje spustijo morsko vodo, pri dviganju pa vodo izrinejo s stisnjenim zrakom), zavlada na krovu poseben red. Kajenje je strogo prepovedano. V podmornici so sicer regeneratori zraka, ki pa jih vključijo le, če je podmornica več dni pod vodo. V regeneratorjih je posebna kalijeve spojina, ki veže nase ogljikov dioksid in sprošča kisik. Gibanje je omejeno le na najnujnejša opravila. Takrat odpade tudi britje, saj je treba varčevati z elektriko in vodo. In še ena posebnost: vsako povelje je zaradi varnosti treba ponoviti in ga zapisati v dnevnik. Tako se kapitanove besede kot odmev širijo od kljuna do krme... Zanimivo je tudi krmilo, ki precej spominja na tistega

Na tri člane posadke prideta dva pograda, kajti ena izmena mora biti vedno pokonci. Zaradi tesnosti tudi jedo iz menah. Miza je sestavljiva in jo med vožnjo pritrdijo kar pod strop. Hrana je kalorična, toda v glavnem konzervirana, saj bi kuha precej spremenila mikroklimo na podmornici. Po vsem tem sodeč so podmorničarji res nekaj posebnega. Edina ugodnost, ki jim jo nudijo v zameno za tak naporen način življenja, je beneficiran delovni staž in nekoliko daljši letni dopust. Starešine, ki so v službi na podmornici, dobijo na vsako leto službe pol leta pribitka. Dopusta imajo 30 dni, zraven pa še 10 dni za rekreacijo. Ta »dodatek« večina izkoristi za smučanje, najraje pa prihajajo prav v Slovenijo, so povedali člani posadke Heroja. Heroj se je po skoraj celodnevni plovi in po uspešno opravljeni nalogi vrnil v luko. Spretno je prebil vse bloкаде, ki so mu jih pripravili patroljni čolni, in varno pristal ob pomolu. Doslej se še ni zgodilo, da bi podmornice pristale, ne da bi opravile nalogo. In tako bo tudi v prihodnje, so dejali fantje v modrih uniformah. »Našega morja zlepa ne bomo prepustili komu drugemu,« so še pribli ob slovesu. **Branko Soban**
Foto: Janez Zrnc

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenskim Toplicami in Semičem

Za posredovanje in razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978

Glavni urednik:
DRAGO VRESNIK

Odgovorni urednik:
TONE URBAS

Novinarji – uredniki:

ZIVA DROLE – TV-15 za mladino

MILENKO STRAŠEK – reportaža

MILENA STRAJNAR – kultura

BOJANA ŽOKALJ-JESIĆ – naša organizacija

Lektor-redaktor:
KATJA HVALA

Tehnični urednik:
SINE KOVIĆ ml.

Tajnica uredništva:
MARA OKORN

Telefon uredništva: 327-780

Vodja uprave:
FRANC RUPNIK

Uprava in naročninski oddelki:
Miklošičeva 28/I p. p. 598, 61001 Ljubljana

Telefon uprave: 320-486

Letna naročnina 240 din, za inozemstvo 260 din, posamezna številka v prosti prodaji 5 din

Tekoči račun:
Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772

TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopise pošljite na naslov: Uredništvo TV-15, Miklošičeva 28/I, p. p. 598, 61001 Ljubljana

Rokopisov in fotografij ne vračamo

Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/I-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačuje temeljnega davka od prometa proizvodov

Korekture in tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35